

SZANUJ MOJE PRAWA, SZANUJ MOJĄ GODNOŚĆ

MODUŁ 2 – MIESZKANIE
JEST PRAWEM
CZŁOWIEKA

Amnesty International jest światowym ruchem na rzecz praw człowieka zrzeszającym 3 miliony członków/członkiń, aktywistów/aktywistek i zwolenników/zwolenniczek z ponad 150 krajów i terytoriów, którzy/które podejmują działania, aby położyć kres poważnym naruszeniom praw człowieka.

Naszą wizją jest świat, w którym każdemu człowiekowi przysługują prawa zapisane w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i innych uznanych międzynarodowych standardach praw człowieka.

Jesteśmy niezależni od rządów, ideologii politycznych, interesów ekonomicznych i religii, a działamy głównie dzięki składkom członków/członkiń i darowiznom publicznym.

Po raz pierwszy wydane w 2012 przez
Amnesty International Ltd
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom

© Amnesty International 2012

Indeks: ACT 35/005/2012 Polish
Język oryginału: English
Wydrukowane przez Amnesty International,
Międzynarodowy Sekretariat, Wielka Brytania

Wszelkie prawa zastrzeżone. Ta publikacja jest chroniona prawami autorskimi, ale może być bezpłatnie wykorzystywana w działalności kampanijnej, rzeczniczej i edukacyjnej, z wyjątkiem działalności odpłatnej. Właściciel praw autorskich, dla celów ewaluacyjnych, prosi o zgłoszenie każdego przypadku wykorzystania publikacji. Kopiowanie w innych celach, użycie w innych publikacjach, tłumaczenie lub adaptacja wymaga uzyskania pisemnej zgody wydawcy, który może zażądać uiszczenia opłaty. W celu uzyskania zgody oraz w razie jakichkolwiek pytań prosimy o kontakt na adres: copyright@amnesty.org.

Zdjęcie na okładce: Phouk Hong podczas protestu w Phnom Penh, w Kambodży, 25 maja 2011 r.

© Amnesty International

amnesty.org

Podziękowania

Amnesty International dziękuje wszystkim, którzy poświęcili swój czas oraz przekazali wiedzę i ekspertyzę do stworzenia Pakietu materiałów projektu Edukacja dla Godności, którego częścią jest moduł poświęcony prawu do mieszkania.

W skład Grupy Roboczej edukatorów/edukatorek praw człowieka z sekcji Amnesty International, nauczycieli/nauczycielek i aktywistów/aktywistek tworzących i pilotujących materiał wchodzili/wchodziły: Anna Kuczak, Martyna Markiewicz i Mateusz Król (Polska), Simona Kemperle, Kristina Božič, Tina Plahutnik (Słowenia), Francesca Cesarotti, Emanuele Russo, Flavia Citton (Włochy), Moses Opiyo (Kenia), Jabu Tugwana (Republika Południowej Afryki), Moisa Saidu (Sierra Leone), Moussa Ouedraogo (Burkina Faso), Michel Banz (Dania), Vongai Vimbai Chikwanda (Zimbabwe), Touria Bouabid (Maroko), Jeselle Papa (Filipiny), Gladys Atiah (Ghana) oraz Rameshwar Nepal (Nepal).

Członkiniami Zespołu Edukacji Praw Człowieka w Międzynarodowym Sekretariacie Amnesty International, które koordynowały proces, kompilowały i redagowały końcowe materiały były: Melody Ross, Sneh Aurora, Karen Javorski i Natalie Eslin. W skład Zespołu Kampanii Żądamy Godności, który udostępnił materiały informacyjne wchodziły Louisa Anderson oraz Silvie Lang.

Moduł został stworzony w ramach projektu Edukacja dla Godności współfinansowanego ze środków Komisji Europejskiej. Odpowiedzialność za treść ponosi wyłącznie Amnesty International. Treść publikacji nie powinna być traktowana jako stanowisko Unii Europejskiej.

SPIS TREŚCI

LISTA SKRÓTÓW	iii
WYKAZ TERMINÓW	iv
WPROWADZENIE	1
Wprowadzenie	2
„Tu mieszkają prawa człowieka”	2
Jak korzystać z tego Modułu	3
O ćwiczeniach	4
Zanim zaczniesz	4
Podsumuj swoją pracę	5
Zaplanuj swoje własne działania	6
Żądamy Godności	7
O Pakiecie Materiałów Projektu Edukacja dla Godności	7
SEKCJA NR 1: NIEODPOWIEDNIE WARUNKI ZAMIESZKANIA	9
Czym są odpowiednie warunki zamieszkania?	10
Co to są slumsy?	12
Dlaczego ludzie żyją w slumsach i nieformalnych osiedlach?	13
W jaki sposób życie w nieodpowiednich warunkach zamieszkania oddziałuje na ludzi?	13
Związek między prawem do odpowiednich warunków zamieszkania a innymi prawami człowieka	18
Bezdomność	20
Użyteczne linki	21
ĆWICZENIE NR 1: Czym są odpowiednie warunki zamieszkania?	22
ĆWICZENIE NR 2: Stawianie czoła nieodpowiednim warunkom zamieszkania	30

SEKCJA NR 2: MIESZKANIE JAKO PRAWO CZŁOWIEKA	42
Prawo do odpowiednich warunków zamieszkania w prawie międzynarodowym i w międzynarodowych standardach	42
Co to jest ochrona posiadania?	44
Czym są przymusowe wysiedlenia?	46
Użyteczne linki	52
ĆWICZENIE NR 3: Zrozumieć przymusowe wysiedlenia	54
ĆWICZENIE NR 4: Badanie wpływu przymusowych wysiedleń	66
SEKCJA NR 3: UCZYŃMY PRAWO DO ODPOWIEDNICH WARUNKÓW ZAMIESZKANIA RZECZYWISTOŚCIĄ	75
Do czego zobowiązane są państwa?	76
Co mogą zrobić inni?	78
Użyteczne linki	81
ĆWICZENIE NR 5: Podejmowanie działania na rzecz prawa do odpowiednich warunków zamieszkania	82
FORMULARZ EWALUACJI	

LISTA SKRÓTÓW

CEDAW	Konwencja Narodów Zjednoczonych w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women)
CESCR	Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych ONZ (United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights)
CRC	Konwencja o Prawach Dziecka (UN Convention on the Rights of Child)
HIV	Ludzki wirus niedoboru odporności (Human Immunodeficiency Virus)
ICERD	Międzynarodowa Konwencja w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej (International Convention of All Forms of Racial Discrimination)
MPPGSK (ICESCR)	Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)
NGO	Organizacja pozarządowa (Non-governmental organization)
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych (United Nations)
PDPCz (UDHR)	Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Universal Declaration of Human Rights)
UN-HABITAT	Program Narodów Zjednoczonych ds. Osiedli Ludzkich (United Nations Human Settlements Programme)

WYKAZ TERMINÓW

Godność

Godność jest podstawową ludzką wartością odnoszącą się do szacunku i statusu. Międzynarodowe standardy praw człowieka stanowią, że wszyscy rodzą się wolni i równi w swej godności i prawach. Wszyscy mamy takie samo prawo do żywienia, wody, zdrowia, edukacji, mieszkania, do życia bez strachu i dyskryminacji oraz do uczestnictwa w procesie podejmowania decyzji, których wyniki mają wpływ na nasze życie. Mamy również prawo dochodzić sprawiedliwości w przypadku, gdy powyższe prawa są naruszane.

Konwencje i traktaty

Konwencja i traktat to synonimy. Są to wiążące międzynarodowe, pisemne porozumienia między krajami, regulowane prawem międzynarodowym.

Ludność rdzenna/ludy tubylcze

Rozproszone po całym świecie i praktykujące unikalne tradycje ludy tubylcze wykazują cechy społeczne, kulturowe, gospodarcze i polityczne odmienne od dominujących w społeczeństwach, w których żyją. Z tego powodu prawo międzynarodowe przewiduje specjalną ochronę ludów tubylczych, zwłaszcza w odniesieniu do ziemi i terenów, które tradycyjnie zamieszkują.

Międzynarodowe mechanizmy ochrony praw człowieka

Międzynarodowe mechanizmy ochrony praw człowieka są porozumieniami między rządami mającymi na celu promocję i ochronę fundamentalnych praw i wolności człowieka. Zaliczają się do nich prawnie wiążące traktaty, takie jak konwencje Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak również instrumenty nie-traktatowe, jak deklaracje (łącznie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka), reguły, wskazówki i zasady spisane przez międzyrządowe organizacje i ekspertów/ki.

Nieformalne osiedla

Nieformalne osiedla to:

1. Dzielnice mieszkalne, w których grupa mieszkańców została zbudowana na ziemi, do której lokatorzy/lokatorki nie mogą rościć sobie prawa, lub którą zajmują niezgodnie z prawem.
2. Nieplanowane osiedla i obszary, na których budowa jest niezgodna z obowiązującym planem zagospodarowania przestrzennego i przepisami prawa budowlanego.

Nieformalne osiedla mają zazwyczaj znacznie wyższą gęstość zaludnienia niż osiedla formalne. Warunki życia, które w nich panują często stanowią zagrożenie dla zdrowia mieszkających tam osób.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (PDPCz) została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1948 r. Jest to katalog standardów, które mają zapewnić każdej osobie prawo do wolności, godności, szacunku i równości dla wszystkich i wszędzie. Artykuł 25 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka obejmuje prawo do odpowiednich warunków zamieszkania, będące częścią składową prawa do odpowiedniego poziomu życia.

Prawo do odpowiednich warunków zamieszkania

Prawo każdej kobiety, każdego mężczyzny i dziecka do uzyskania i utrzymania bezpiecznego domu w społeczności, w której mogą żyć w pokoju i godności.

Romowie

Romowie pierwotnie przybyli do Europy z północnych Indii w IX wieku. W wieku XIV mieszkali już w większości krajów Europy. Około 70% europejskich Romów żyje w centralnej i wschodniej Europie, gdzie stanowią między 5 a 10% populacji. W następstwie upadku komunizmu, wielu Romów przeniosło się do bogatszych części Europy zachodniej, gdzie również dotyka ich skrajna marginalizacja i naruszenia praw człowieka. Romowie nie są jednorodną mniejszością i często identyfikują się na podstawie przynależności do mniejszych grup wynikających z historycznych, językowych albo zawodowych różnic. Istnieją również rdzenne ludy Nomadów, które nie są etnicznie Romami, ale które od wieków prowadzą koczowniczy tryb życia. Społeczności romskie nadal są narażone na dotkliwe formy dyskryminacji we wszystkich dziedzinach życia.

Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. prawa do odpowiedniego mieszkania

Specjalny Sprawozdawca jest niezależnym ekspertem wybieranym przez Radę Praw Człowieka ONZ do badania i sporządzania raportów krajowych lub tematycznych. Jest to stanowisko honorowe, ekspert nie dostaje wynagrodzenia za swoją pracę.

UN-HABITAT

UN-HABITAT to Program Narodów Zjednoczonych ds. Osiedli Ludzkich. Mandat Programu, zatwierdzony przez Zgromadzenie Ogólne, obejmuje kwestie promocji społecznie i środowiskowo zrównoważonych miast oraz ośrodków miejskich, a także zapewnienia schronienia dla wszystkich potrzebujących.

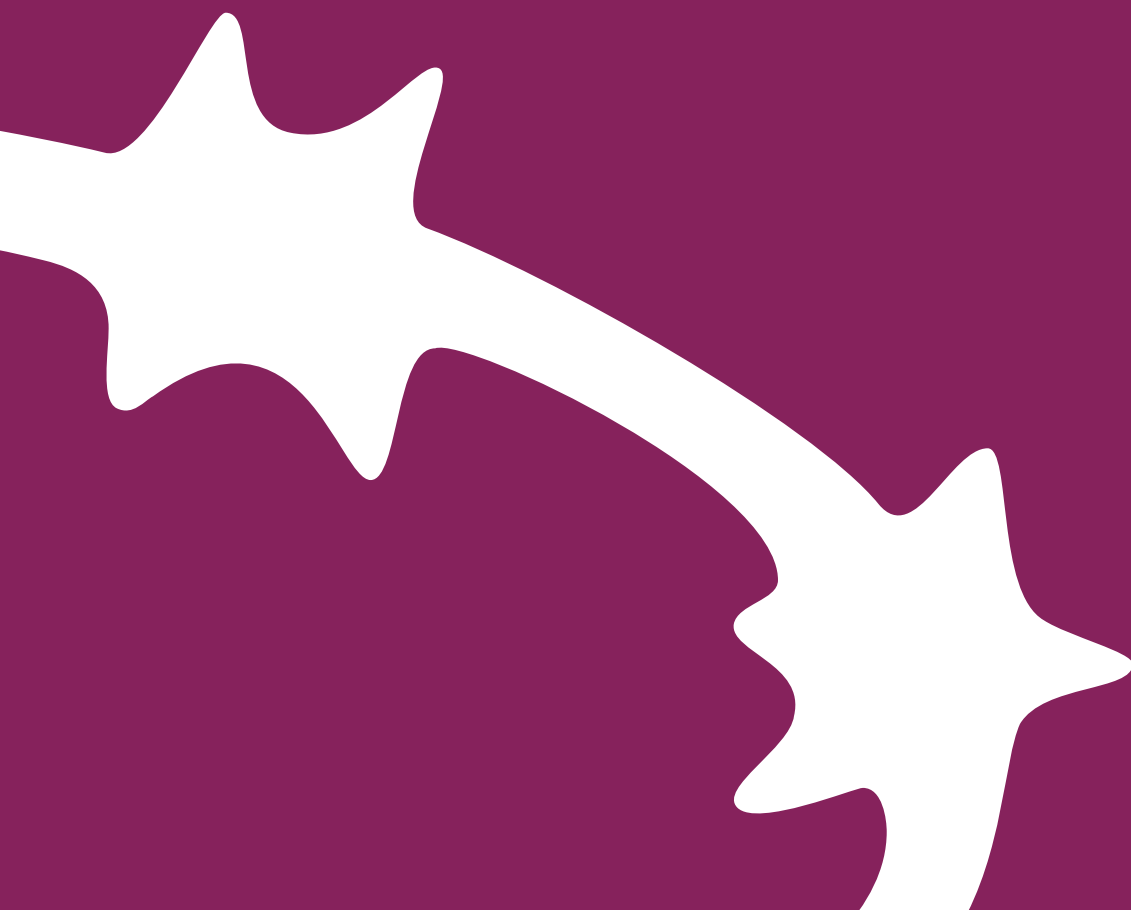
Źródła

- Amnesty International, *Left out: Violations of the rights of Roma in Europe* (Indeks: EUR 01/021/2010).
- UN-HABITAT, www.unhabitat.org.
- Departament ONZ ds. Ekonomicznych i Społecznych, www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/indisd/english/chapt7e.htm
- Biuro Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka, www.ohchr.org/EN/Issues/Housing/Pages/HousingIndex.aspx
- Stałe Forum ONZ ds. Ludów Tubylczych, www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/5session_factsheet1.pdf.
- UN Treaties Collection (Kolekcja Traktatów ONZ), www.treaties.un.org

Aktywiści i aktywistki podejmują działania w Akrze, w Ghanie podczas Globalnego Tygodnia Akcji przeciwko Przymusowym Wysiedleniom w Afryce, marzec 2012 r.

WPROWADZENIE

WPROWADZENIE

Pojęcie godności leży u podstaw człowieczeństwa. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (PDPCz) stanowi, że „wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw”. Jednakże, w dużej mierze ze względu na ubóstwo, ideał ten nie stał się jeszcze rzeczywistością. Miliony osób na świecie, które mieszkają w nieodpowiednich warunkach są pozbawiane swojej godności.

Ten materiał edukacyjny ma na celu umożliwienie młodym ludziom zrozumienia, że mieszkanie jest prawem człowieka. Zachęca ich do skorzystania z możliwości wypowiedzania się, domagania się należnych im praw i podejmowania działania w sprawach dla nich ważnych. Materiał ten może być wykorzystywany jako część działań kampanii Żądamy Godności, realizowanej przez Amnesty International, która za cel stawia sobie umożliwienie ludziom żyjącym w ubóstwie dochodzenia przynależnych im praw człowieka. Może stanowić również część innych działań edukacyjnych w zakresie praw człowieka i ubóstwa, skoncentrowanych na prawie do mieszkania.

„TU MIESZKAJĄ PRAWA CZŁOWIEKA”

Szacuje się, że ponad miliard osób na świecie mieszka w slumsach lub nieformalnych osiedlach, w rażąco nieodpowiednich warunkach zamieszkania i życia. Większość z nich nie ma ochrony posiadania, co czyni ich podatnymi na przymusowe wysiedlenia i inne naruszenia praw człowieka. Często nie mają oni dostępu do czystej wody, urządzeń sanitarnych, edukacji i opieki zdrowotnej. Ludzie żyjący w slumsach i nieformalnych osiedlach doświadczają również dyskryminacji. W niektórych krajach są traktowani jak przestępcy i często separuje się ich od reszty społeczeństwa. Większości z nich odmawia się prawa do udziału w procesie podejmowania decyzji, które będą miały ogromny wpływ na ich życie.

Wszyscy mamy prawo do odpowiednich warunków zamieszkania, które obejmuje ochronę przed przymusowym wysiedleniem. Rosnąca liczba ludzi żyjących w nieodpowiednich warunkach, w slumsach i nieformalnych osiedlach odzwierciedla porażkę rządów w kwestii poszanowania prawa do mieszkania.

JAK KORZYSTAĆ Z TEGO MODUŁU

Rządy często siłą wysiedlają ludzi żyjących w slumsach, narażając ich na głębsze ubóstwo i na bardziej niepewne warunki zamieszkania i życia.

Amnesty International podejmuje działania mające na celu osiągnięcie zmiany w życiu ludzi mieszkających w slumsach i nieformalnych osiedlach poprzez kampanię na rzecz zatrzymania przymusowych wysiedleń. Kładziemy nacisk na przyjęcie i wdrożenie przez rządy wybranych krajów zakazu przeprowadzania przymusowych wysiedleń oraz zasad prawa krajowego, którymi powinni się kierować przy dokonywaniu wysiedleń. Pracujemy również na rzecz zatrzymania przymusowych wysiedleń (lub zapewnienia odszkodowań w przypadku ich przeprowadzenia) poprzez masową mobilizację i kampanię, która zakłada również pracę edukacyjną, rzeczniczą i medialną. Wzywamy rządy do zapewnienia podstawowego stopnia ochrony posiadania dla wszystkich osób żyjących w nieformalnych osiedlach i slumsach, włączając w to - tam gdzie to możliwe - sformalizowanie osiedli.

Amnesty International prowadzi również kampanię na rzecz równego dostępu do usług publicznych dla ludzi żyjących w slumsach i prowadzi działania rzecznicze w celu zapewnienia udziału zainteresowanych społeczności w procesach podejmowania decyzji, które mają wpływ na ich życie.

Jest to drugi moduł edukacyjny składający się na Pakiet materiałów projektu **Edukacja dla Godności**. Każdy moduł porusza inne kwestie dotyczące ubóstwa i praw człowieka (**Moduł 1** stanowi ogólny wstęp do zagadnienia).

Pakiet materiałów zawiera **Poradnik dla Facylitatorów i Facylitatorek** zaprojektowany tak, aby wspierać osoby prowadzące szkolenia z zakresu praw człowieka z młodymi ludźmi, w tym nauczycieli/ki, liderów/ki i aktywistów/ki organizacji pozarządowych, edukatorów/ki edukacji rówieśniczej. **Poradnik dla Facylitatorów i Facylitatorek** dostarcza wiedzę i umiejętności jakie muszą posiadać edukatorzy/ki, aby spełnić swoją rolę i jest niezbędnym narzędziem, z którego należy korzystać przy realizacji każdego modułu szkoleniowego.

Grupą docelową **Pakietu materiałów** są młodzi ludzie w wieku od 15 do 22 lat, może on być jednak dostosowany do pracy z nieco młodszymi osobami lub z dorosłymi. Może być stosowany w środowisku formalnym, jak szkoły czy uniwersytety, ale także w środowisku pozaformalnym. Wykorzystuje metodologię aktywnego uczestnictwa w celu zaangażowania i zainspirowania osób uczestniczących do działania.

Z lewej: Amnesty International wraz z mieszkańcami/kami slumsu Kibera w Nairobi, w Kenii przygotowują się do wypuszczenia balonu, który wzniesie się 150 metrów nad slumsem, marzec 2012 r.

Z prawej: Delegatki z nieformalnych osiedli z Afryki dołączyły do dyskusji nad akcją Stop Przymusowym Wysiedleniom w Afryce, Nairobi, Kenia, marzec 2012 r.

© Amnesty International
(zdjęcie: Ricardo Gangale)

O ĆWICZENIACH

Ćwiczenia zaproponowane w tym Module mogą pomóc zachęcić młodych ludzi do zostania rzecznikami/rzeczniczkami praw człowieka osób żyjących w ich społeczności, kraju, ale także ludzi z odległych im części świata. Może również zachęcić ich do upominania się o swoje prawa człowieka.

Nauczyciele/nauczycielki mogą traktować te ćwiczenia jako scenariusze zajęć i dostosowywać je do swoich środowisk pracy.

Ćwiczenia są zaplanowane tak, aby umożliwić młodym ludziom zrozumienie:

- co oznaczają odpowiednie warunki zamieszkania,
- w jaki sposób naruszenie prawa do odpowiednich warunków zamieszkania oddziałuje na życie ludzi,
- jak podejmować działania na rzecz prawa do odpowiednich warunków zamieszkania.

Aby umożliwić holistyczny proces uczenia się, poniższe ćwiczenia są przedstawione w ustalonym porządku. Każde ćwiczenie bazuje na pracy wykonanej podczas poprzedniego ćwiczenia. W tym Module znajduje się **pięć ćwiczeń**:

1. Czym są odpowiednie warunki zamieszkania?
2. Stawianie czoła nieodpowiednim warunkom zamieszkania.
3. Zrozumieć przymusowe wysiedlenia.
4. Badanie wpływu przymusowych wysiedleń.
5. Podejmowanie działania na rzecz prawa do odpowiednich warunków zamieszkania.

Czas trwania poszczególnych ćwiczeń jest uzależniony od liczby osób uczestniczących, ich wieku, wiedzy i doświadczenia. Dobrze jest przyjąć elastyczne podejście, które pozwoli na dogłębną dyskusję i analizę podczas wszystkich części ćwiczeń.

ZANIM ZACZNIESZ

■ Zanim zaczniesz koncentrować uwagę swojej grupy na prawie do mieszkania, **przeprowadź ćwiczenia z Modułu 1: Ubóstwo i prawa człowieka, aby osiągnąć generalne zrozumienie związku** między ubóstwem i prawami człowieka. W ten sposób przy omawianiu ćwiczeń z Modułu 2, możesz wykorzystać wiedzę nabytą podczas zajęć z Modułu 1.

■ **Uważnie zapoznaj się z całym Modułem.** Znajdziesz tu niezbędne informacje, których potrzebujesz, aby poprowadzić sesję oraz zauważyć powiązania pomiędzy poszczególnymi ćwiczeniami. Pozwoli ci to również na ocenę, które ćwiczenia wymagają większej koncentracji i jak – w razie konieczności – dostosować je do potrzeb twojej grupy.

■ **Przygotuj przestrzeń, w której będziesz prowadzić ćwiczenia i wszystkie materiały,** jakich będziesz potrzebować (informację na ten temat znajdziesz na początku każdego ćwiczenia).

■ **Używaj „energizerów” na początku każdego ćwiczenia,** aby zbudować atmosferę zaufania i podnieść poziom uczestnictwa osób uczestniczących.

■ **Korzystaj z Poradnika dla Facylitatorów i Facylitatorek.** Zawiera on dokładne informacje i wskazówki dotyczące prowadzenia ćwiczeń z młodymi ludźmi, na przykład: jak przyjąć podstawowe zasady wspólnej pracy, aby stworzyć bezpieczną i pełną szacunku atmosferę, jak skutecznie ułatwić pracę grupom itp. Oprócz tego, znajdziesz tam również konkretne pomysły na to, jakich działań młodzi ludzie mogą się podjąć po zakończeniu każdego ćwiczenia.

PODSUMUJ SWOJĄ PRACĘ

Ewaluowanie tego, co robisz jest ważną częścią procesu uczenia się. Kiedy i jak przeprowadzić ewaluację jest uzależnione od tego, w jaki sposób będziesz korzystać z Modułu i ile czasu zajmą ci poszczególne ćwiczenia. Być może nie ma potrzeby przeprowadzania rozległej ewaluacji po każdym ćwiczeniu. Pamiętaj jednak, że osoby uczestniczące powinny zawsze mieć okazję wyrażenia swoich uczuć i opinii w odniesieniu do pracy, którą wykonały. Można znaleźć na to trochę czasu bezpośrednio po ćwiczeniu, bądź po zakończeniu całej serii ćwiczeń. Po zakończeniu całego Modułu powinna być dokonana pogłębiona ewaluacja.

Więcej informacji na temat technik prowadzenia ewaluacji znajdziesz w *Poradniku dla Facylitatorów i Facyliterek*.

Po zrealizowaniu całego Modułu, wypełnij i wyślij do nas formularz ewaluacji, który znajduje się na końcu tego Modułu.

© Amnesty International Switzerland

Akcja w Berno w Szwajcarii przeciwko przymusowym wysiedleniom, czerwiec 2011 r.

ZAPLANUJ SWOJE WŁASNE DZIAŁANIA

Koniec każdego ćwiczenia stanowi doskonałą okazję do zachęcenia młodych ludzi, aby podjęli działania, byli kreatywni i dobrze się bawili. Oto kilka sugestii:

PODNOSENIE ŚWIADOMOŚCI

- Znajdź kreatywne sposoby na dzielenie się nowymi informacjami i refleksjami z przyjaciółmi, rodziną, społecznością lokalną, poprzez dyskusje, debaty, sztukę, komponowanie piosenek, taniec, zabawę itp.
- Zaprojektuj plakaty i banery, aby podnieść świadomość na temat poszczególnych zagadnień.
- Wydrukuj ulotkę na temat lokalnego problemu dotyczącego praw człowieka i rozdaj ją uczniom i uczennicom szkół w twojej okolicy.
- Napisz artykuł do szkolnej albo lokalnej gazety.
- Zorganizuj wystawę, publiczną debatę albo marsz zwracający uwagę na konkretny problem i zaprosz na niego przyjaciół i rodzinę.

DOKUMENTOWANIE I ZGŁASZANIE NARUSZEŃ PRAW CZŁOWIEKA

- Zwracaj uwagę na sytuacje w lokalnej społeczności (w transporcie publicznym, centrach handlowych, w szkole, pracy itd.), gdzie prawa człowieka mogą być naruszane. Staraj się zaobserwować jak reagują na nie inne osoby.
- Przeprowadź ankietę pokazującą stosunek do różnych problemów prawoczwolniczych w szkole albo w lokalnej społeczności i rozpowszechnij jej rezultaty.

DOWIEDZ SIĘ WIĘCEJ

- Dowiedz się więcej na temat problemu nieodpowiednich warunków zamieszkania i praw człowieka, korzystając z internetu albo lokalnej biblioteki.
- Przeprowadź wywiady z miejscowymi aktywistami i aktywistkami praw człowieka na temat ich pracy.
- Zostań członkiem/członkinią Amnesty International.

INSPIROWANIE INNYCH DO DZIAŁANIA

- Załóż lokalną lub szkolną grupę Amnesty International.
- Stwórz internetową grupę dyskusyjną, gdzie ludzie z różnych środowisk, kultur i krajów będą mogli wymieniać poglądy i doświadczenia na temat pracy w obszarze prawa do mieszkania.
- Zaprojektuj stronę internetową, aby rozpowszechnić swoją działalność prawoczwolniczą.
- Weź udział w kampaniach realizowanych przez Amnesty International i inne organizacje działające w obszarze praw człowieka.
- Podpisz petycję i zachęć innych, aby zrobili to samo.

DOWIEDZ SIĘ, CO DZIEJE SIĘ W INNYCH CZĘŚCIACH ŚWIATA I DZIEL SIĘ SWOIMI AKTYWNOŚCIAMI

- Wejdź na stronę www.respectmyrights.org, interaktywną platformę dla młodych ludzi, która pokazuje możliwości zaangażowania się w działania na rzecz prawa do mieszkania i na rzecz zmniejszania ubóstwa.

WOLONTARIAT W ORGANIZACJACH

- Podejmij pracę wolontariacką w lokalnej organizacji, która działa w obszarze praw człowieka.
- Skontaktuj się z lokalnym biurem Amnesty International w Warszawie.

ŻĄDAMY GODNOŚCI

Kiedy ludzie żyjący w ubóstwie są siłą wysiedlani ze swoich domów lub odmawia się im dostępu do wody lub opieki zdrowotnej, ich prawa człowieka są łamane. Ludzie żyjący w ubóstwie są bardziej narażeni na łamanie praw człowieka. Kiedy odmawia się im praw, wpadają w pułapkę błędnego koła braku bezpieczeństwa, wykluczenia i niedostatku. Ich głosy nie są słyszalne. Są wpychani w głębsze ubóstwo.

Rządy na całym świecie zobowiązały się do zagwarantowania praw człowieka każdej osobie, ale zbyt często nie potrafią ich uznać i egzekwować. Kampania Żądamy Godności realizowana przez Amnesty International zachęca ludzi żyjących w ubóstwie do korzystania ze swoich praw, domagania się ich, uczestnictwa w procesie podejmowania decyzji, które mają wpływ na ich życie, do skłaniania rządów, korporacji i międzynarodowych instytucji finansowych do rozliczenia się z naruszeń praw człowieka, za które ponoszą odpowiedzialność.

Kampania skupia się na czterech centralnych zagadnieniach:

- **Slumsy i nieformalne osiedla,**
- **Zdrowie matek, prawa seksualne i reprodukcyjne,**
- **Odpowiedzialność korporacji,**
- **Egzekwowanie praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych.**

Poprzez zaangażowanie w różnorodne kampanie i akcje Amnesty International, młodzi ludzie mogą stać się częścią międzynarodowej społeczności aktywistów/ek, pisać listy, wysyłać SMSy, prowadzić rzecznictwo i angażować się w działania lokalne.

Aby dowiedzieć się więcej, odwiedź strony:

www.amnesty.org/demand-dignity

www.amnesty.org/activism-center

 [amnestyglobal](https://www.facebook.com/amnestyglobal)
[demanddignityglobal](https://www.facebook.com/demanddignityglobal)

 [@amnestyonline](https://twitter.com/amnestyonline)
[@demanddignity](https://twitter.com/demanddignity)
[#demanddignity](https://twitter.com/#demanddignity)

Więcej informacji na temat podejmowania działań przez młodych ludzi znajdziesz w **Poradniku dla Facylitatorów i Facylitatorek**, w rozdziale *Zmiana Sposobu Życia: Siła Działania*.

O PAKIECIE MATERIAŁÓW PROJEKTU EDUKACJA DLA GODNOŚCI

Ten **Pakiet** został opracowany dzięki współpracy z edukatorami/kami praw człowieka Amnesty International, nauczycielami/kami i młodymi aktywistami/kami z następujących krajów: Burkina Faso, Dania, Filipiny, Ghana, Kenia, Maleszja, Maroko, Nepal, Norwegia, Polska, Republika Południowej Afryki, Sierra Leone, Słowenia, Wielka Brytania i Zimbabwe. W przygotowaniu materiałów uczestniczyli/ły również członkowie i członkinie Youth Network działającej w ramach Amnesty International oraz Zespołu kampanii Żądamy Godności w Sekretariacie Międzynarodowym.

Ten Pakiet jest wynikiem dynamicznego i angażującego procesu wymiany doświadczeń i uczenia się. Praca nad nim zjednoczyła ludzi pracujących w różnych środowiskach i kulturach, z różnymi doświadczeniami z globalnej Północy i globalnego Południa. Wszystkie osoby zaangażowane w projekt miały swój wkład w tworzenie i pilotowanie materiałów edukacyjnych poprzez pracę z różnorodną grupą edukatorów/ek i młodych ludzi.

Materiały zostały opracowane w ramach projektu Edukacja dla Godności realizowanego przez Amnesty International, który wspiera światową kampanię Żądamy Godności. Projekt jest współfinansowany przez Komisję Europejską.

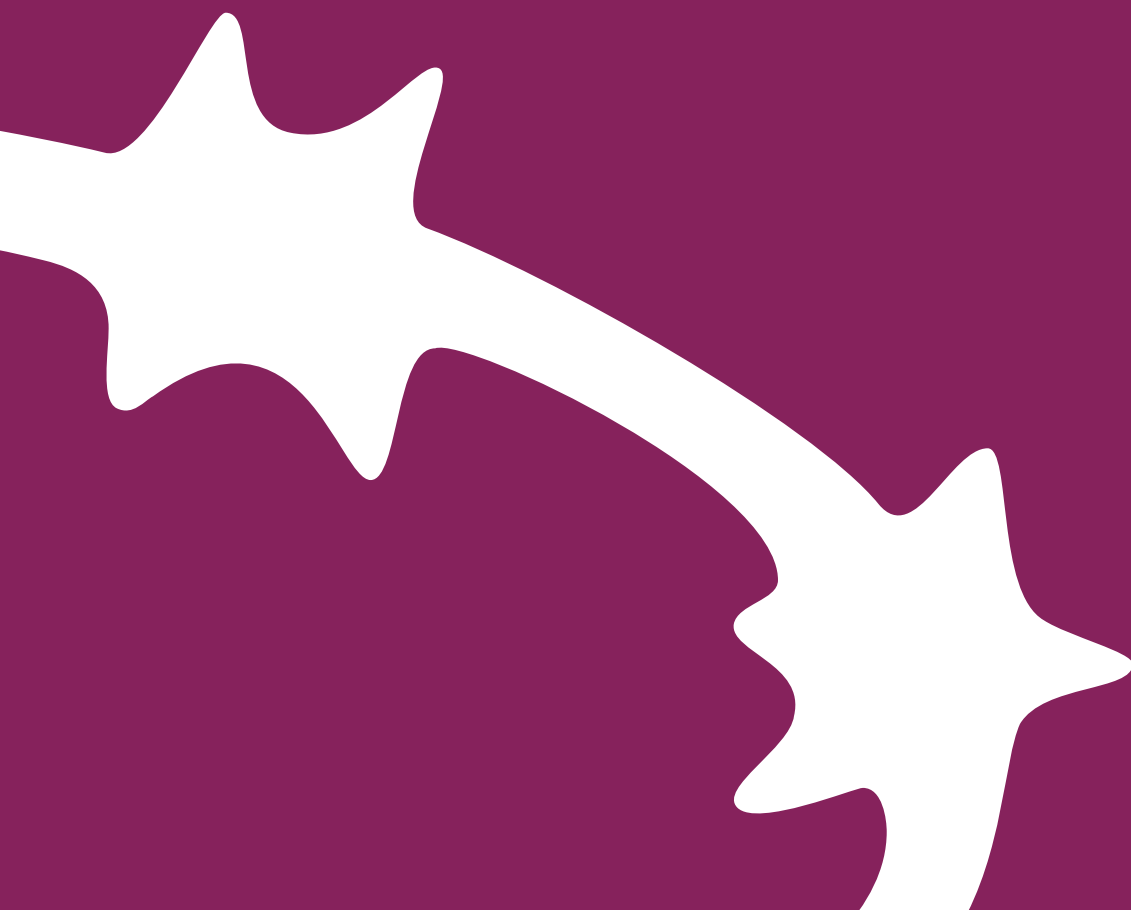

Aktywistki i aktywiści z Oslo w Norwegii biorą udział w akcji Stop Przymusowym Wysiedleniom w Nairobi, w Kenii, walcząc o prawa mieszkańców/ek slumsów, kwiecień 2011 r.

Romskie kobiety i dzieci w Ferneziu, Baia Mare, w Rumunii,
wrzesień 2011 r. Większość tutejszych rodzin nie posiada
formalnego zezwolenia na mieszkanie, co może skutkować
przymusowym wysiedleniem.

SEKCJA NR 1 NIEODPOWIEDNIE WARUNKI ZAMIESZKANIA

CZYM SĄ ODPOWIEDNIE WARUNKI ZAMIESZKANIA?

„Prawo do mieszkania nie powinno być interpretowane w wąski lub ograniczony sposób, jak na przykład schronienie traktowane wyłącznie jako dach nad głową. Raczej powinno być postrzegane jako prawo do życia w bezpieczeństwie, pokoju i godności”.

Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych ONZ, Komentarz Ogólny nr 4 (paragraf 7)

Dom jest czymś więcej niż tylko dachem nad głową, stanowi fundament potrzebny w życiu każdej osoby. Odpowiednie warunki zamieszkania wiążą się z bezpieczeństwem, czystym środowiskiem, możliwością gotowania i dostępem do urządzeń sanitarnych. Domy mają wpływ na nasze fizyczne i psychiczne samopoczucie, ponieważ zapewniają ochronę przed trudnymi warunkami atmosferycznymi i oddziałują na zdrowie, a także zapewniają miejsce spotkań dla rodziny i przyjaciół. To gdzie mieszkasz może również wpływać na to, czy możesz uczęszczać do szkoły czy nie, na rodzaj pracy, którą możesz podjąć i sposób, w jaki traktują cię ludzie.

Zgodnie z definicją pierwszego Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. prawa do odpowiedniego mieszkania „prawo do odpowiednich warunków zamieszkania to prawo każdej kobiety, każdego mężczyzny i dziecka do uzyskania i utrzymania bezpiecznego domu w społeczności, aby żyć w pokoju i godności”.

Prawo do odpowiednich warunków zamieszkania jest częścią prawa do odpowiedniego poziomu życia, które obejmuje prawo do odpowiedniego wyżywienia, odzieży i mieszkania oraz do stałego polepszania warunków bytowych.

Podstawowe informacje o odpowiednim mieszkaniu

Aby być „odpowiednim” lub nadającym się do zamieszkania, mieszkanie musi spełniać pewne standardy. Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych ONZ (CESCR) w Komentarzu Ogólnym nr 4 wymienia następujące warunki opisujące „odpowiednie” zamieszkanie:

- **Prawna ochrona posiadania** – niezależnie od tego czy ludzie wynajmują mieszkanie, są jego właścicielami, czy nie mają żadnych praw do ziemi lub domu, w którym żyją (czyli bez względu na rodzaj posiadania), rządy muszą zapewnić, że wszystkie osoby posiadają podstawowy stopień ochrony posiadania, który gwarantuje im ochronę prawną przed przymusowym wysiedleniem, nękaniami i innymi zagrożeniami.
- **Dostęp do usług, materiałów, urządzeń i infrastruktury** – ludzie muszą mieć dostęp do bezpiecznej wody pitnej, dróg, energii do gotowania, ogrzewania i oświetlenia, urządzeń sanitarnych, w tym urządzeń do mycia i odprowadzania ścieków, przechowywania żywności, wywozu nieczystości, odwadniania terenu oraz usług służb ratowniczych.
- **Przystępność** – mieszkania powinny być dostępne dla wszystkich poziomów dochodów. Wysokie ceny utrzymania lub wynajmu mieszkań często wywołują efekt domina powodując, że ludzie płacąc za mieszkanie nie są w stanie zapłacić za inne podstawowe towary i usługi, w tym żywność. Rządy powinny stworzyć odpowiednie mechanizmy kredytowe i inne mechanizmy finansowe, aby wesprzeć osoby o niskich dochodach lub bez dochodów, chronić lokatorów przed nieuzasadnionymi podwyżkami czynszu oraz zapewnić, że główne materiały budowlane są dostępne i niedrogie.
- **Nadające się do zamieszkania** – mieszkanie powinno zapewniać ochronę przed złymi warunkami atmosferycznymi, odpowiednią przestrzeń życiową, prywatność i bezpieczeństwo, w tym bezpieczeństwo fizyczne, czyli dobrą konstrukcję, wentylację, oświetlenie i warunki sanitarne.

■ **Dostępność** – odpowiednie mieszkanie musi być dostępne dla wszystkich, w tym kobiet, dzieci, osób starszych, ludzi, którzy są chorzy psychicznie i tych z ciężkimi chorobami fizycznymi. Mieszkanie powinno być dostępne dla osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych, w tym osób niepełnosprawnych, ofiar klęsk żywiołowych, nieposiadających ziemi i ubogich ludzi żyjących na obszarach wiejskich.

■ **Lokalizacja** – mieszkanie musi być usytuowane w miejscu, w którym ludzie mają dostęp do rynku pracy, opieki zdrowotnej, szkół, służb ratowniczych i innych obiektów socjalnych; dotyczy to również mieszkańców/ek obszarów wiejskich. Mieszkanie nie powinno znajdować się w niebezpiecznych miejscach, na przykład w pobliżu źródeł zanieczyszczenia, które mogą być zagrożeniem dla zdrowia i bezpieczeństwa, a bezpieczeństwo i swoboda przemieszczania się nie powinna być ograniczana przez służby porządku publicznego.

■ **Dostosowanie do warunków kulturowych** – sposób budowy domów powinien brać pod uwagę uwarunkowania kulturowe. Na przykład, w niektórych społecznościach zakazane jest dzielenie pomieszczeń mieszkalnych przez synów z matkami i siostrami. Dla innych grup ważne jest, aby przy budowie domów wykorzystywać konkretne style architektoniczne i materiały.

CESCR zwrócił również uwagę na **inne prawa związane z odpowiednim mieszkaniem**, w tym:

- ochrona przed wszelkimi formami dyskryminacji,
- wolność zgromadzeń,
- prawo do prywatności i poszanowania domu.

Głównym wyzwaniem stojącym przed społecznościami i organizacjami przy identyfikowaniu odpowiednich warunków zamieszkania jest prawidłowa ocena stopnia, w jakim wyżej wymienione warunki są spełnione.

Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. prawa do odpowiedniego mieszkania szacuje, że w 2005 roku 1,6 miliarda ludzi mieszkało w nieodpowiednich warunkach, około 100 milionów ludzi było bezdomnych. Ludzie mieszkający w slumsach i nieformalnych osiedlach są jedną z głównych grup ludzi żyjących w nieodpowiednich warunkach.

Anela Krasnic z kubkami kawy przed swoim domem na ulicy Skadarska, w Belgradzie, w Serbii, sierpień 2011 r.

Egipskie rodziny zostały bez dachu nad głową po tym jak w kwietniu 2010 r. zostały przymusowo wysiedlone z Al-Shohba w Al-Duwayqa w Kairze. Obecnie mieszkają w namiotach. Grudzień 2010 r.

CO TO SĄ SLUMSY?

Slums to obszar, na którym połowa z gospodarstw domowych, to gospodarstwa o cechach slumsu. Zgodnie z definicją UN-HABITAT, gospodarstwo domowe o cechach slumsu to jednoosobowe lub wieloosobowe gospodarstwo domowe, któremu brakuje jednego lub więcej z następujących elementów:

- **Dostęp do czystej wody** – poprzez rury wodne doprowadzone do domu lub z publicznego ujęcia wody, studni, odwiertu lub wody deszczowej.
- **Dostęp do urządzeń sanitarnych** – toalet podłączonych do kanalizacji lub dostęp do wychodka, który zapewnia również prywatność.
- **Wystarczająca przestrzeń życiowa** – nie więcej niż trzy osoby dzielą ten sam pokój.
- **Strukturalna jakość i trwałość** – mieszkania muszą mieć bezpieczną strukturę, która jest w stanie chronić mieszkańców od różnych warunków atmosferycznych.
- **Ochrona posiadania** – zabezpieczenie przed wysiedleniem z domu bez należytego procesu sądowego (patrz także Sekcja nr 2, strony nr 44-45).

Ubóstwo sprawia, że ludzie czują się wykluczeni, upokorzeni i bezsilni. Dlatego może to mieć wpływ na ich zdolność do udziału w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym ich społeczności. Ubóstwo sprawia, że ludzie czują, że ich głos nie jest słyszalny.

Kobieta, która mieszka w slumsie Port Vila żyje w trudnych warunkach sanitarnych, z trudnościami w realizacji prawa do zdrowia, pracy i edukacji, Vanuatu, 2010 r.

DLACZEGO LUDZIE ŻYJĄ W SLUMSACH I NIEFORMALNYCH OSIEDLACH?

Szacuje się, że spośród 3,3 miliarda osób, które obecnie żyją w miastach, 1 miliard żyje w slumsach. Dlatego co najmniej jedna trzecia mieszkańców miast żyje w nieodpowiednich warunkach zamieszkania i jest narażona na szereg naruszeń praw człowieka. Jako że globalna populacja i trend w kierunku większej urbanizacji rośnie, liczba ludzi żyjących w slumsach może sięgnąć 2 miliardy w 2030 roku.

Ludzie przenoszą się do miast z różnych powodów. Niektóre z nich to:

- możliwość znalezienia pracy w miastach i mniejsze publiczne inwestycje na obszarach wiejskich,
- przymusowe wysiedlenia na obszarach wiejskich ze względu na rozwój i realizację projektów gospodarczych,
- przemieszczenie z powodu konfliktów, katastrof naturalnych lub zmian klimatycznych.

Odmawianie mieszkań, ziemi i prawa do własności kobietom zostało również zidentyfikowane jako główny czynnik popychający kobiety do migracji do miast, gdzie wiele z nich może znaleźć miejsce do życia w slumsach lub nieformalnych osiedlach.

Wielu rządów nie udało się przyjąć polityki lub programów pozwalających na regulację dostępności i kosztów mieszkań i ziemi oraz przepisów pozwalających na coraz większą liczbę ludzi żyjących na obszarach miejskich. Brak tanich mieszkań w miastach, zwłaszcza w pobliżu miejsc pracy, zmusza ludzi do życia w slumsach i nieformalnych osiedlach.

W JAKI SPOSÓB ŻYCIE W NIEODPOWIEDNIENI WARUNKACH ZAMIESZKANIA ODDZIAŁUJE NA LUDZI?

Wszystkie warunki charakteryzujące odpowiednie warunki zamieszkania (patrz strona nr 12), oddziałują nie tylko na jakość domu, w którym ludzie żyją, ale na wszystkie aspekty ich życia.

Kiedy ludzie nie mają dostępu do czystej wody i urządzeń sanitarnych, istnieje wysokie ryzyko chorób przenoszonych przez wodę, takich jak cholera, biegunka, zapalenie wątroby i tyfus. Termin bezpieczna woda określa wodę, która pochodzi z kranu lub z innego bezpiecznego ujęcia, jak odwiert lub zebrana woda deszczowa. Bezpieczne warunki sanitarne chronią ludzi, zwierzęta i owady przed wchodzeniem w kontakt z odchodami. Bezpieczne warunki sanitarne oznaczają również prywatność przy korzystaniu z toalety.

Przeludnione mieszkania oznaczają wiele wyzwań dla rodzin. Dzieci nie mają odpowiedniego miejsca na zabawę i odrabianie zadań domowych. Pary pozbawione są prywatności. Biorąc pod uwagę brak urządzeń sanitarnych i toalet, kobiety i dziewczęta w wielu krajach nie mogą wykąpać się i zmienić ubrania w miejscu, które zapewnia im pełną prywatność. Nieodpowiednie warunki zamieszkania nie chronią przed zimnem, gorącem lub deszczem. Słaba wentylacja powoduje zawilgocenie i zadymienie. Warunki te powodują plagi szczurów, owadów i wzmagają problemy zdrowotne.

„Musimy korzystać z wody ze strumienia, który jest bardzo brudny. Bardzo często dzieci wymiotują i dostają biegunki. Oni [samorząd lokalny] nie pozwalają nam czerpać wody z rury na cmentarzu i na stacji benzynowej - mówią, że Cyganie powinni stąd odejść”.

Silvana Hudorovac z Ponova vas, gmina Grosuplje, Słowenia.

Źródło: Amnesty International, *Parallel lives: Roma denied rights to housing and water in Slovenia* (Indeks: EUR 68/005/2011).

Brak równości i dyskryminacja

Slumsy i nieformalne osiedla nie występują tylko w krajach ubogich i rozwijających się, ale również w niektórych z najbogatszych państw świata. Osoby, które żyją w slumsach i nieformalnych osiedlach, to często osoby, które wcześniej doświadczyły dyskryminacji. Warto również zaznaczyć, iż mimo że nieodpowiednie warunki zamieszkania mają negatywny wpływ na wszystkich ludzi, nie dotyczą wszystkich jednakowo.

Grupy, które doświadczają dyskryminacji, m.in. ludność rdzenna, mniejszości, osoby o odmiennym pochodzeniu, rasie, religii, orientacji seksualnej lub płci oraz uchodźcy, migranci bez uregulowanego statusu prawnego lub inne osoby traktowane w odmienny sposób w konkretnym kraju są zazwyczaj nadreprezentowane w slumsach i nieformalnych osiedlach.

Szczególnie dobitnym przykładem dyskryminacji jest sytuacja Romów w Europie. Romowie żyją w wydzielonych osiedlach na peryferiach miast, mają ograniczony dostęp do środków transportu, szkół, zakładów opieki zdrowotnej i innych usług publicznych. Nie gwarantuje się im prawa do odpowiednich warunków zamieszkania. Odzwierciedla to historyczną i obecną dyskryminację tej społeczności, zarówno przez władze, jak i zwykłe osoby, które nie chcą w swoich dzielnicach osób pochodzenia romskiego.

„Miejscowa ludność w ogóle nie akceptuje Romów. Nie chcą Romów żyjących w ich sąsiedztwie”.

Burmistrz Semic, Słowenia, sierpień 2009 r.

Źródło: Amnesty International, *Parallel lives: Roma denied rights to housing and water in Slovenia* (Indeks: EUR 68/005/2011).

Kobiety

W wielu slumsach na świecie istnieje duża liczba gospodarstw domowych, w których głową jest kobieta. Kobiety często muszą mierzyć się z nieodpowiednimi warunkami zamieszkania, ponieważ doświadczają dyskryminacji na polu zatrudnienia, w życiu społecznym oraz z powodu istniejących przepisów lub praktyk, które mogą utrudniać im dziedziczenie, nabywanie własności lub rejestrację posiadania. Kobiety mogą też nie być w stanie podejmować własnych decyzji o swoim domu lub rodzinie w sytuacjach, gdy mężczyźni mają kontrolę nad dochodem rodziny.

Wyzwania i frustracje życia w nieodpowiednich warunkach zamieszkania mogą doprowadzić do napięć w rodzinach, a także zwiększają ryzyko przemocy domowej lub seksualnej. Dostęp do bezpiecznego i niezależnego mieszkania jest często niezbędny, aby umożliwić kobietom wyjście z przemocy.

W wielu miastach, kobiety i dziewczęta mieszkające w slumsach są szczególnie narażone na przemoc seksualną. Wiele kobiet, które mieszkają w slumsach w Kenii nie ma toalet w domu i musi korzystać z tzw. bloków sanitarnych. Ścieżki, które do nich prowadzą nie są w ogóle oświetlone. Idąc w ciemności, kobiety narażone są na różnego rodzaju niebezpieczeństwa. Jednocześnie w blokach sanitarnych nie ma warunków, które zapewniałyby im prywatność.

Zapewnienie oświetlenia oraz większego bezpieczeństwa są kluczowe dla ograniczenia przemocy seksualnej wobec kobiet. Jednak obecność policji i innych służb porządkowych w slumsach jest bardzo ograniczona. Według jednego z mieszkańców Kibery (region Laini Saba), „Policja zazwyczaj odmawia przyjazdu tutaj ze względu na brak dróg”.

„Kobiety są poniżane częściej niż mężczyźni. Są zmuszane do załatwiania swoich potrzeb na otwartej przestrzeni, co naraża je na napaść i gwałt. Kobiety odpowiedzialne za dom, dzieci i inne osoby, bardziej odczuwają brak dostępu do toalet i urządzeń sanitarnych”.

Jedna z kobiet podczas dyskusji grupowej, Kibera, Nairobi, Kenia

Źródło: Amnesty International, *Risking rape to reach the toilet: Women's experiences in the slums of Nairobi, Kenya* (Indeks: AFR 32/006/2010).

© Amnesty International

Cztery aktywistki podejmujące działania na rzecz zatrzymania przymusowych wysiedleń w Pnit Village, w Prowincji Siem Reap, Kambodża, marzec 2011 r.

Indeks: ACT 35/005/2012 sierpień 2012

MODUŁ 2 – MIESZKANIE JEST PRAWEM CZŁOWIEKA
SZANUJ MOJE PRAWA, SZANUJ MOJĄ GODNOŚĆ

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

© Mugur Varzariu

Dzieci i młodzi ludzie

W slumsach żyje nieproporcjonalnie dużo dzieci i młodzieży. Dla milionów z nich prognozy są ponure. Na przykład UN-HABITAT szacuje, że średnia wieku osób żyjących w nieodpowiednich warunkach zamieszkania w krajach rozwijających się to 16 lat, podczas gdy globalna średnia wieku wynosi 28 lat.

Dzieci mieszkające w nieodpowiednich warunkach zamieszkania są bardziej podatne na choroby, które są możliwe do wyleczenia. Cierpią z powodu niedostatecznej opieki zdrowotnej, złego stanu środowiska oraz ograniczonego dostępu do czystej wody i urządzeń sanitarnych. Takie warunki są przyczyną m.in. biegunki, która jest powodem śmierci wielu dzieci przed osiągnięciem piątego roku życia. W normalnych warunkach bieguncę można łatwo zapobiec.

Dzieci mieszkające w slumsach i nieformalnych osiedlach często nie mogą chodzić do szkoły, bowiem nie ma ich w okolicy lub teren, na którym mieszkają nie jest oficjalnie uznany przez władze. Szkoły, które istnieją mogą być przepełnione lub nie posiadać wystarczająco wykwalifikowanego personelu. Ponadto, opłaty lub koszty związane z nauką mogą utrudnić rodzicom postąpienie dzieci do szkół. Brak odpowiedniej infrastruktury sanitarnej jest kolejnym ważnym elementem. Wszystkie te czynniki powodują, że w szczególności dziewczynki nie są wysyłane do szkół lub wcześniej porzucają szkoły, pomimo prawa dzieci do nauki.

„Byłem w 7 klasie... kiedy nasz dom został zniszczony podczas operacji Murambatsvina. Moja starsza siostra zrezygnowała ze szkoły. W tym samym czasie mój ojciec musiał opuścić swoją pracę, ponieważ nie było go stać na kupienie biletu autobusowego. Rzuciłem szkołę [cztery lata później], ponieważ moi rodzice nie mogli sobie pozwolić na opłaty za egzaminy... Czuję się źle z tym, że nie ukończyłem mojej edukacji”.

Dawid, 19-letni, Hatcliffe Extension, Zimbabwe

Źródło: Amnesty International, *Left behind: The Impact of Zimbabwe's mass forced evictions on the right to education* (Indeks: AFR 46/019/2011).

Romska dziewczynka niesie wiadro wody podczas swojej jednej z czterech do pięciu wędrowek w ciągu dnia po wodę, Baia Mare, Rumunia, wrzesień 2011 r.

Osoby niepełnosprawne i osoby starsze

Ludzie niepełnosprawni intelektualnie i fizycznie oraz osoby starsze zmagają się z wyzwaniami, które niesie ze sobą mieszkanie w nieodpowiednich warunkach. Ograniczona mobilność powoduje, że mogą mieć trudności w dostępie do wody, urządzeń sanitarnych lub przemieszczania się w granicach i poza obszarem zamieszkania (dodatkowym czynnikiem jest słaba infrastruktura drogowa i brak środków transportu). Nieodpowiednie warunki zamieszkania i życia mogą nasilać lub powodować problemy zdrowotne.

Basima Ramadan, matka ośmiorga dzieci, wynajmowała pokój w Al-Shohba, Al-Duwayqa, w Kairze, w Egipcie, ale została z niego wysiedlona w kwietniu 2010 r. i została bez dachu nad głową.

© Amnesty International

ZWIĄZEK MIĘDZY PRAWEM DO ODPOWIEDNIŃ WARUNKÓW ZAMIESZKANIA A INNYMI PRAWAMI CZŁOWIEKA

Prawa człowieka są współzależne, niepodzielne i wzajemnie ze sobą powiązane. Oznacza to, że naruszenie prawa do odpowiednich warunków zamieszkania może mieć wpływ na korzystanie z szerokiej gamy innych praw człowieka i vice versa.

UN-HABITAT wyjaśnia, że dostęp do odpowiednich warunków zamieszkania może być warunkiem wstępnym do korzystania z wielu praw człowieka, **w tym prawa do pracy, zdrowia, zabezpieczenia społecznego, prywatności, edukacji czy praw wyborczych.**

- Możliwość zarabiania na życie może być osłabiona po tym, jak dana osoba została przymusowo przesiedlona do miejsca, które jest położone daleko od jakiegokolwiek pracy.
- Bez zameldowania, mieszkańcy/mieszkanke slumsów nie mogą głosować, korzystać ze świadczeń opieki zdrowotnej i społecznej. Szkoły mogą odmówić rejestracji dzieci z ubogich dzielnic, ponieważ te osiedla nie mają oficjalnego statusu.
- Nieodpowiednie mieszkanie może mieć wpływ na prawo do zdrowia, na przykład, jeśli domy i osiedla mają ograniczony dostęp lub brak dostępu do bezpiecznej wody pitnej i urządzeń sanitarnych, ich mieszkańcy/mieszkanke mogą zachorować na ciężkie choroby.

Przymusowe wysiedlenia mogą mieć wpływ na korzystanie z wielu praw człowieka, **w tym prawa do edukacji oraz do bezpieczeństwa osobistego.**

- Przymusowe wysiedlenia często powodują, że dzieci przerywają edukację. Uraz, który pozostaje po doświadczeniu przymusowego wysiedlenia negatywnie wpływa na zdolności dziecka do uczestniczenia w zajęciach szkolnych.
- Podczas przymusowych wysiedleń, ludzie są często szykanowani, bici, traktowani w sposób nieludzki lub zabijani. Przed, w trakcie i po wysiedleniu kobiety i dziewczęta są szczególnie narażone na przemoc, w tym przemoc seksualną.

Jednocześnie, prawo do odpowiednich warunków zamieszkania może mieć wpływ na to, w jakim stopniu gwarantowane są inne prawa.

- Dostęp do mieszkań jest zagrożony najbardziej dla tych, którzy są pozbawieni prawa do edukacji, pracy i zabezpieczenia społecznego.
- Poprawa warunków zamieszkania i ochrona przed przymusowym wysiedleniem są często zależne od roszczeń zgłaszanych przez osoby nimi dotknięte.
- W przypadku, gdy prawo do uczestnictwa, wolność słowa, zgromadzeń lub stowarzyszania nie są przestrzegane, możliwość podejmowania działania na rzecz lepszych warunków życia i domagania się swoich praw przez jednostki i społeczności jest znacznie zmniejszona.
- Obrońcy/obrończynie praw człowieka działający na rzecz ochrony prawa jednostek i społeczności do odpowiednich warunków zamieszkania są narażeni/narażone na przemoc, arbitralne zatrzymania i bezpodstawne, długotrwałe aresztowania.

Związek między prawem do odpowiednich warunków zamieszkania i innymi prawami przedstawia schemat nr 1 na stronie nr 19.

SCHEMAT NR 1: ZWIĄZEK MIĘDZY PRAWEM DO ODPOWIEDNICH WARUNKÓW ZAMIESZKANIA I INNymi PRAWAMI.

PRAWO DO ODPOWIEDNIEGO POZIOMU ŻYCIA

Odpowiednie mieszkanie jest częścią prawa do odpowiedniego poziomu życia, które zawiera w sobie takie elementy jak wyżywienie, odzież i mieszkanie, oraz stałe polepszanie warunków bytowych. (MPPGSK, art. 11).

Prawo do odpowiednich warunków zamieszkania

Odpowiednie zamieszkanie mieści w sobie, między innymi:

- Ochronę posiadania (zabezpieczenie przed przymusowym wysiedleniem)
- Przystępne koszty wynajmu lub budowy
- Czystą wodę, kanalizację, urządzenia kuchenne
- Bezpieczne budynki z odpowiednią przestrzenią do życia
- Dostęp do pracy, opieki zdrowotnej, szkoły i innych usług (Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych ONZ, Komentarz Ogólny nr 4)

Prawo do odpowiednich warunków zamieszkania jest powiązane z innymi prawami człowieka, włączając prawo do:

BEZDOMNOŚĆ

Na świecie żyją miliony ludzi bezdomnych. Bycie bezdomnym nie oznacza tylko życia na ulicy, ale może również oznaczać życie pod gołym niebem, w samochodach, w opuszczonych budynkach lub innych przypadkowych miejscach. Inni mają gdzie mieszkać, ale są zagrożeni bezdomnością z takich powodów jak brak zabezpieczenia społecznego, czy niemożność zapłacenia czynszu.

Ludzie stają się bezdomni z różnych powodów lub kombinacji powodów. Niektóre z przyczyn bezdomności to:

- Wysoki koszt mieszkań i brak mieszkań,
- Brak zatrudnienia,
- Brak edukacji,
- Przemoc w rodzinie,
- Efekty choroby psychicznej lub stosowania używek,
- Zagrożenia dla zdrowia i brak dostępu do opieki zdrowotnej,
- Zwolnienie z instytucji - osoby opuszczające więzienia lub szpitale, które nie mają żadnej formy wsparcia,
- Przemieszczenie z powodu klęsk żywiołowych lub konfliktów zbrojnych.

Niektóre grupy osób są bardziej narażone na bezdomność, na przykład:

- **Osoby**, które cierpią z powodu choroby psychicznej lub uzależnień,
- **Kobiety**, które próbują uciec od przemocy w rodzinie i nie otrzymują żadnego wsparcia w innych kwestiach domowych,
- **Rodziny**, które wpadły w ubóstwo na przykład na skutek choroby lub utraty pracy,

- **Migranci**, którzy przyjeżdżają do kraju i nie mają pracy lub jakiegokolwiek miejsca zamieszkania,
- **Społeczności** takie jak mniejszości i ludność rdzenna, które doświadczają dyskryminacji, między innymi z powodu swojej tożsamości, pochodzenia etnicznego, narodowości czy orientacji seksualnej lub płci.

Szesnastoletni Aniedi Bassey, śpi na drewnianej ławce na „Mile One”, otwartym targowisku, gdzie mieszka wraz z innymi dziećmi, Port Harcourt, Nigeria, kwiecień 2011 r.

Użyteczne linki

Amnesty International, *Parallel lives: Roma denied rights to housing and water in Slovenia* (Indeks: EUR 68/005/2011)
<http://amnesty.org/en/library/info/EUR68/005/2011/en>

Amnesty International, *Italy: „Zero tolerance for Roma”: Forced eviction and discrimination against Roma in Milan* (Indeks: EUR 30/020/2011)
<http://amnesty.org/en/library/info/EUR30/020/2011/en>

Amnesty International, *Insecurity and indignity: Women's experiences in the slums of Nairobi, Kenya* (Indeks: AFR 32/002/2010)
<http://amnesty.org/en/library/info/AFR32/002/2010/en>

Amnesty International, *Risking rape to reach the toilet: Women's experiences in the slums of Nairobi, Kenya* (Indeks: AFR 32/006/2010)
<http://amnesty.org/en/library/info/AFR32/006/2010/en>

Historie ze slumsów: Tu Mieszkają Prawa Człowieka, filmy z całego świata:
<http://www.slumstories.org/>

Centrum ds. Wysiedleń i Prawa do Mieszkania (COHRE), *Women, Slums and Urbanization: Examining the Causes and Consequences*, 2008.
<http://www.alnap.org/pool/files/cohre-womenslumsandurbanisationexaminingthecausesandconsequences.pdf>

Dwuletnia dziewczynka mija znak namalowany przez aktywistów/ki w Dale Farm, Essex, w Wielkiej Brytanii przed wysiedleniem, które odbyło się w październiku 2011 r.

Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych ONZ, General Comment 4

<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/O/469f4d91a9378221c12563ed0053547e>

UN-HABITAT: *Fact sheet 21 The right to adequate housing*
http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS21_rev_1_Housing_en.pdf

UN-HABITAT: *Children: Slums' first casualties*
http://www.unhabitat.org/downloads/docs/5637_49115_SOWCR%2016.pdf

Komisja Praw Człowieka, Rezolucja 2003/22, *Women's equal ownership, access to and control over land and the equal rights to own property and to adequate housing.*
http://www.unhabitat.org/downloads/docs/1371_16562_WR7.htm

ĆWICZENIE NR 1

CZYM SĄ ODPOWIEDNIE WARUNKI ZAMIESZKANIA?

CELE

- Poszerzenie rozumienia pojęcia odpowiednich warunków zamieszkania.
- Zachęcenie osób uczestniczących do zmierzenia się z wyzwaniem, które są codziennością dla ludzi, którzy mieszkają w nieodpowiednich warunkach.

CZAS

4 godziny na wszystkie kroki

TO ĆWICZENIE SKŁADA SIĘ Z PIĘCIU KROKÓW

Krok nr 1: **Nie ma drugiego takiego miejsca jak dom**
(30 - 45 minut)

Krok nr 2: „Dzień życia bez...” (90 minut)

Krok nr 3: **Doświadczenie życia w slumsach**
(45 - 60 minut)

Krok nr 4: **Podejmowanie działania** (45 minut)

Krok nr 5: **Ewaluacja** (15 minut)

✓ Każdy krok może stanowić osobną sesję. Możesz podzielić Krok nr 2 na dwie sesje: przygotowanie odgrywania ról w pierwszej sesji i prezentacja wraz z dyskusją w sesji następczej.

✓ W zależności od działania jakie podejmiecie na zakończenie, czas trwania ćwiczenia może się znacznie różnić.

✓ Osoby uczestniczące powinny podjąć przynajmniej jedno działanie po każdym ćwiczeniu, co wzmocni proces uczenia się.

Krok nr 1: Nie ma drugiego takiego miejsca jak dom (30 - 45 minut)

POTRZEBNE MATERIAŁY

- Tablica lub flipchart
- Markery/długopisy/ołówki
- Taśma klejąca lub inny materiał do przyklejania

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ Możesz zacząć ćwiczenie od zapisania na flipcharcie słów, które przychodzą na myśl uczestnikom i uczestniczkom kiedy słyszą słowo „dom”. Obok listy zapisanych słów, zapiszcie to, co może pomóc w ich urzeczywistnieniu. Na przykład:

Dom to miejsce, w którym...

- Czujesz się bezpieczny/a
- Możesz odpocząć

Co może pomóc?:

- Zamek w drzwiach
- Dobre sąsiedztwo
- Twoja prywatność jest chroniona

- ✓ Możesz również zastosować inne techniki w celu zilustrowania domu, na przykład kolaż z wycinków gazet i magazynów.
- ✓ Zachęć osoby uczestniczące do rozważenia również wnętrza domu, nie tylko jego wyglądu zewnętrznego.

Praca w grupach lub indywidualna

- Podziel osoby uczestniczące na dwu lub trzyosobowe grupy i każdej z grup rozdaj flipchart i kolorowe markery (każda osoba może zrobić to ćwiczenie również indywidualnie).
- Poproś każdą z grup (albo osób) o przedstawienie za pomocą rysunku co oznacza dla nich dom. Rysunek powinien zawierać elementy, które uważają za kluczowe dla życia w godności.
- Przykładowo, czy powinna tam być toaleta? Czy dom powinien być bezpieczny, a jeśli tak, to czego potrzebują, żeby to zapewnić? Czy powinna tam być bieżąca woda?

Galeria sztuki

- Poproś osoby uczestniczące o powieszenie swoich rysunków na ścianie, tak żeby utworzyły „galerię sztuki”.
- Zaprosz do zaprezentowania swoich prac pozostałych uczestników i uczestniczki.
- Poproś osoby uczestniczące o znalezienie wspólnych elementów we wszystkich rysunkach.

© Amnesty International

Na forum

- Poprowadź dyskusję na forum. Możesz stymulować dyskusję, zadając następujące pytania:
 1. Czy są takie elementy, które każda z grup zidentyfikowała jako kluczowe dla „domu”? Jeśli tak, to jakie? Odpowiedzi zapisuj na flipchartcie - te, które mogą się pojawiać to np. „bezpieczne miejsce”, „bieżąca woda”, „toaleta”, „miejsce do spania” itd.
 2. Czy zabrakło któregoś z elementów dobrego domu?
 3. Czy można powiedzieć, że niektóre z tych elementów są „bardziej” lub „mniej” ważne niż inne? Jeśli tak, to które i dlaczego?
 4. Czy dla większości ludzi w naszej społeczności te elementy są częściami ich domów? Jeśli nie, to czego brakuje i dlaczego? Czy istnieją społeczności, którym trudniej jest te elementy zapewnić? Dlaczego tak jest?
 5. Jakbyście się czuli/czuły, gdybyście nie mieli/miały domu? Czy w waszej społeczności żyją ludzie, którzy nie mają domu? Dlaczego tak jest?
- Podsumuj wypowiedzi grupy. Upewnij się, że osoby uczestniczące rozumieją, co oznaczają **odpowiednie warunki zamieszkania** – że **nie jest to tylko kwestia posiadania domu, ale również dostępu do wody pitnej, energii niezbędnej do gotowania, ogrzewania i oświetlenia, urządzeń sanitarnych, przechowywania żywności, utylizacji śmieci, odwadniania terenu oraz służb ratowniczych itp.**
- Rysunki wykonane podczas tego ćwiczenia mogą być użyte podczas akcji na temat „Domowych historii”. Patrz: Podejmowanie działania, strona nr 28.

Dzieci biorą udział w warsztacie na temat swojej społeczności prowadzonym przez Amnesty International w Port-au-Prince, Haiti, marzec 2008 r.

© Joshua Gross, Joshua Tree Photography

Krok nr 2: „Dzień życia bez...” (90 minut)

POTRZEBNE MATERIAŁY

- Małe kartki. Napisz każde z następujących zdań na małych kartkach:
 - Życie bez toalety
 - Życie bez elektryczności
 - Życie bez dostępu do wody pitnej
 - Życie bez możliwości pozbywania się śmieci
 - Życie bez wystarczającej przestrzeni dla całej rodziny
 - Życie bez poczucia bezpieczeństwa
 - Życie bez „domu”

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ Jeśli nie możesz poświęcić 90 minut, żeby przeprowadzić cały krok, możesz podzielić go na dwie sesje: przygotowanie scenek (45 minut) w trakcie jednej sesji i prezentację wraz z dyskusją (45 minut) w trakcie kolejnej.
- ✓ W zależności od liczby grup możesz rozdać więcej niż jedną kartkę każdej grupie.
- ✓ Przypomnij osobom uczestniczącym, aby w trakcie przygotowywania się do odgrywania ról podeszły z szacunkiem do osób, które portretują.
- ✓ Alternatywą dla tego kroku może być poproszenie osób uczestniczących o doświadczenie jednego dnia „życia bez...”, np. wyobraźcie sobie, że nie macie w domu toalety i przez cały dzień jesteście zmuszeni korzystać tylko z toalety publicznej albo przez cały dzień nie korzystacie z elektryczności lub z bieżącej wody w kuchni i łazience.

Akcja z okazji Światowego Dnia Habitatu w Cluj-Napoca, w Rumunii, zorganizowana wspólnie przez Amnesty International, lokalne organizacje pozarządowe, reprezentantów/ki romskich społeczności dotkniętych przymusowymi wysiedleniami, październik 2011 r.

Praca w grupach

- Podziel osoby uczestniczące na małe grupy. Daj każdej z grup jedną lub więcej małych kartek.
- Poproś każdą z grup o zastanowienie się, jak wyglądałoby ich życie w domu bez elementu opisanego na kartce, którą otrzymali/ły, np.
 1. Jak myślisz, jak wyglądałoby twoje życie bez toalety w twoim domu?
 2. Jak wyglądałoby, jeśli miałbyś/miałaabyś możliwość skorzystania z toalety tylko raz dziennie?
 3. Jak myślisz, jak wyglądałoby twoje życie bez elektryczności?
 4. Jakim wyzwaniom i problemom musiałbyś/musiłabyś stawić czoła?
 5. Jak wpływałoby to na twoje samopoczucie?
- W oparciu o refleksje osób uczestniczących, poproś każdą grupę o przygotowanie do odegrania krótkiej (3-5 minutowej) scenki, która przedstawi „Dzień życia bez...” w celu uzmysłowienia sobie, jak może wyglądać życie w takich warunkach.

Odgrywanie scenek

- Poproś każdą z grup o odegranie scenki (3-5 minut na grupę).
- Kiedy wszystkie grupy odegrają scenki, poprowadź dyskusję na forum. Możesz stymulować dyskusję używając następujących pytań:
 1. Jak się czuliście/czuliście w roli osoby mającej żyć w takich warunkach?
 2. Jakim wyzwaniom musieliście/musiłyście stawić czoła? Jaki to ma wpływ na to, co można zrobić w swoim codziennym życiu?
 3. Czy niektórzy ludzie w waszej społeczności „żyją bez” więcej niż jednego z elementów przedstawionych w odgrywanych scenkach?
 4. Jak myślicie, jak mogą się czuć te osoby?
 5. Czy uważacie, że brak dostępu do niezbędnych elementów, takich jak woda, elektryczność, urządzenia sanitarne może wpływać na dostęp ludzi do innych praw? Jeśli tak, to do jakich i w jaki sposób?
- Podsumuj wspólne dla uczestników/czek myśli.
- Ważne jest, aby podkreślić, że ludzie żyjący w slumsach stoją przed wieloma wyzwaniami, ale walczą każdego dnia, aby zapewnić dom dla siebie i swojej rodziny.

Krok nr 3: Doświadczanie życia w slumsach (45 – 60 minut)

POTRZEBNE MATERIAŁY

- Długa taśma miernicza
- Kartony lub inne materiały naturalne - papier, drewno itp.
- Nożyce lub narzędzia do wycięcia kartonu
- Mocna taśma klejąca
- Kreda

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ Czas potrzebny na to ćwiczenie jest zależny od tego, jak długo grupy będą budować domy i ile grup będzie doświadczać życia w tych domach.
- ✓ W zależności od ilości materiałów, które posiadasz, możesz poprosić osoby uczestniczące o zbudowanie jednego domu, z którego skorzystają wszyscy. Możesz stworzyć też grupy 10 osobowe, które będą budowały swoje domy.
- ✓ Aby zaoszczędzić czas, możesz zbudować sam/sama dom jeszcze przed ćwiczeniem.
- ✓ Można uprościć zadanie przez oznaczenie ram domu kredą na podłodze lub przy użyciu krzesel.
- ✓ Daj osobom uczestniczącym wystarczająco dużo czasu na zaangażowanie się w to zadanie.

Budowanie domu

- Podziel osoby uczestniczące na grupy liczące 10 osób (grupy mogą być nieco mniejsze w zależności od ogólnej liczby osób w grupie).
- Zaproś każdą z grup do zbudowania domu z kartonów lub innych dostępnych materiałów (tak jak drewno czy materiały z recyklingu). Dom powinien być w rozmiarze 4 x 5 metrów (może być mniejszy, jeśli grupa jest mniej liczna).
- Dom może mieć tylko jedno okno. Celem tego ćwiczenia jest pokazanie rzeczywistego obrazu ograniczonej przestrzeni slumsów (zobacz zdjęcie schronienia obok).

Doświadczanie życia w slumsach

- Poproś członków i członkinie każdej z grup o wejście do wybudowanych przez siebie domów.
- Poproś o stworzenie, za pomocą markerów lub kawałków liny, miejsca na toaletę, sypialnię i kuchnię. Przestrzeń musi pomieścić 10 osobową rodzinę.
- Daj osobom uczestniczącym czas na omówienie, planowanie, rozwiązanie problemów, a następnie narysowanie swoich planów domów.
- Poproś osoby uczestniczące o pozostanie w domach i przedyskutowanie następujących kwestii:
 1. Jak myślicie, jak wyglądałoby codzienne życie w tej przestrzeni?
 2. Z jakimi wyzwaniami musielibyście/musiłybyście się zmierzyć i jak zmieniłoby się wasze życie?
 3. Czy są rzeczy, które możecie zrobić teraz, a których nie bylibyście/byłybyście w stanie zrobić w tego typu domu?
 4. Jakie są wasze odczucia?

■ Jeżeli istnieje więcej niż jedna grupa złożona z dziesięciu osób, poproś osoby z wewnątrz o wyjście z domu i o wejście następnej grupy, a następnie poprowadź tą samą dyskusję. Powtarzaj tę czynność w razie potrzeby, aż wszystkie osoby będą miały okazję doświadczyć życia w domu.

Na forum

■ Poprowadź dyskusję na forum. Poproś osoby uczestniczące o podzielenie się swoimi refleksjami na temat ćwiczenia i tego, czego się nauczyły podczas tego doświadczenia.

© Amnesty International

Dom z kartonu stworzony w Słowenii w ramach projektu
Edukacja dla Godności, 2012 r.

Krok nr 4: Podejmowanie działania (45 minut)

- Ważne jest to, żeby zakończyć każde ćwiczenie przynajmniej jedną akcją. Możesz zasugerować uczestnikom i uczestniczkom, że akcje mogą zwiększyć świadomość nie tylko na temat aktualnej sytuacji ludzi żyjących w nieodpowiednich warunkach, ale również o wpływie nieodpowiednich warunków zamieszkania na korzystanie z innych praw człowieka, takich jak edukacja, zdrowie czy bezpieczeństwo.
- Zachęć osoby uczestniczące do podejmowania działań budujących świadomość w ich szkole, społeczności lub grupie. Mogą to być na przykład:

Domowe historie

- Zaczynj kolekcję „domowych historii” z rysunków z Kroku nr 1 tego ćwiczenia. Możesz również skompilować zdjęcia, filmy, wiadomości, historie, wiersze, wypowiedzi itp. wyrażające co to znaczy dom. Co sprawia, że możemy nazwać coś domem i co oznaczałaby jego utrata.
- Wiadomości mogą być wykorzystane w działaniach budujących świadomość lub lobbujących poprzez wystawy zdjęć, plakaty, albumy fotograficzne lub klipy filmowe.
- Niektóre wiadomości mogą wyrażać solidarność ze społecznościami i jednostkami dotkniętymi przez przymusowe wysiedlenia.
- Możesz umieścić swoje historie i zdjęcia (i obejrzeć historie, zdjęcia i wpisy innych osób) na www.respectmyrights.org

Wystawa „domów ze slumsów”

- Wykorzystaj domy ze slumsów stworzone podczas Kroku nr 3 tego ćwiczenia do zbudowania wystawy domów ze slumsów. Jeśli masz czas poproś uczestników/uczestniczki o stworzenie dodatkowych części domów (np. sferę gotowania, rozpalania ognia, toalety itp.) przy użyciu materiałów, które mogą sami zgromadzić.
- Stwórzcie baner z hasłem „Czy tutaj mieszkają prawa człowieka?” lub z innym hasłem związanym z tematem. Wystawcie projekt w przestrzeni publicznej, w szkole lub szerszej społeczności wraz z kilkoma faktami na temat nieodpowiednich warunków zamieszkania w konkretnej społeczności lub części świata.
- Podaj również informacje o tym, jakie działania podejmują ludzie żyjący w slumsach, aby bronić swoich praw i co możemy zrobić, aby ich wspierać w realizowaniu swoich praw. Możesz znaleźć te informacje na stronie nr 82.
- Powiedz nam o swoich działaniach! Podziel się pomysłami i kreatywnością z innymi młodymi ludźmi na świecie poprzez stronę www.respectmyrights.org i stronę kampanii Żądamy Godności na facebooku i twitterze:

Krok nr 5: Ewaluacja (15 minut)

Jeśli masz czas, przeprowadź krótką ewaluację ćwiczenia.

- Skup się na tym, co uczestniczkom/uczestnikom podobało się w ćwiczeniu i w sposobie jego przeprowadzenia, a co nie.
- Zapytaj osoby uczestniczące, czego nauczyły się podczas ćwiczenia, czy zmieniły swoje nastawienie do omawianego tematu i jakie działania mogą podejmować, aby zwiększyć świadomość o ludziach żyjących w nieodpowiednich warunkach zamieszkania.
- Więcej informacji na temat technik ewaluacji znajdziesz w *Poradniku dla Facylitatorów i Facylitatorek*.

Akcja Stop Przymusowym Wysiedleniom zorganizowana w Berlinie, w Niemczech. Domy z kartonu symbolizują zagrożone wioski, 2009 r.

© Amnesty International

ĆWICZENIE NR 2

STAWIANIE CZOŁA NIEODPOWIEDNIM WARUNKOM ZAMIESZKANIA

CELE

- Zbadanie wyzwań, z którymi codziennie mierzą się ludzie żyjący w nieodpowiednich warunkach zamieszkania.
- Refleksja nad tym jak nieodpowiednie warunki zamieszkania oddziałują na różne grupy.
- Zidentyfikowanie związku pomiędzy prawem do odpowiednich warunków zamieszkania i innymi prawami człowieka.

CZAS

4 godziny na wszystkie kroki

TO ĆWICZENIE SKŁADA SIĘ Z PIĘCIU KROKÓW

- Krok nr 1: Czy to kim jesteś ma wpływ na to jak żyjesz? (45 - 60 minut)
- Krok nr 2: Związek między prawem do odpowiednich warunków zamieszkania a innymi prawami człowieka (45 minut)
- Krok nr 3: Prawo do wody, urządzeń sanitarnych, bezpieczeństwa i mieszkania – historie ze slumsów (45 minut)
- Krok nr 4: Podejmowanie działania (45 - 90 minut)
- Krok nr 5: Ewaluacja (15 minut)

✓ Możesz podzielić to ćwiczenie na dwie lub więcej części. Każdy krok może być osobną sesją. Możesz również połączyć kroki w zależności od czasu, którym dysponujesz.

✓ W zależności od działania jakie podejmiecie na zakończenie, czas trwania ćwiczenia może się znacznie różnić.

✓ Osoby uczestniczące powinny podjąć przynajmniej jedno działanie po każdym ćwiczeniu, co wzmocni proces uczenia się.

Miejsce rejestracji uczestników/czek Globalnego Tygodnia Akcji przeciwko Przymusowym Wysiedleniom w Afryce, Akra, Ghana, marzec 2012 r.

**Krok nr 1: Czy to kim jesteś ma wpływ na to jak żyjesz?
(45 - 60 minut)**

POTRZEBNE MATERIAŁY

- Tablica lub flipchart
- Wydruki kart postaci ze stron nr 34-35 (jedna na każdą grupę)
- Markery/długopisy/ołówki dla każdej z grup

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ Karty postaci dostarczają przykłady różnych grup, które stają przed szczególnymi wyzwaniami w slumsach i nieformalnych osiedlach. Praca z kartami postaci pozwala zobaczyć osobom uczestniczącym, że ludzie żyjący w takich warunkach w różnych krajach mają podobne problemy i wyzwania.

Burza mózgów

- Poproś osoby uczestniczące o identyfikację różnych grup ludzi, które mogą być szczególnie dotknięte bezdomnością lub życiem w slumsach.
- Wypisz te grupy na flipcharcie.
- Sekcja nr 1 niniejszego Modułu identyfikuje niektóre grupy, na przykład ludność rdzenną, uchodźców, migrantów, mniejszości etniczne, osoby starsze, osoby niepełnosprawne, kobiety i dzieci. Zobacz strony nr 14-17.

Praca w grupach

- Podziel osoby uczestniczące na cztery grupy.
- Każdej z grup rozdaj po jednej karcie postaci.
- Daj grupom wystarczający czas do zapoznania się z historiami postaci, które otrzymały.
- Poproś osoby uczestniczące o przedyskutowanie wyzwań, które stają przed poszczególnymi grupami i przygotowanie krótkiej prezentacji dla całej grupy, która podsumuje ich dyskusję. Grupy mogą przygotować swoje prezentacje na flipcharcie.

Na forum

- Zaproś osoby uczestniczące do dyskusji na forum.
- Poproś przedstawiciela/kę każdej z grup o przeczytanie ich karty postaci i zaprezentowanie pozostałym grupom rezultatów ich dyskusji.
- W poprowadzeniu dyskusji mogą pomóc ci następujące pytania:
 1. Czy widzicie wspólne wyzwania, z którymi muszą mierzyć się zaprezentowane grupy ludzi żyjących w zagrożeniu? Jeśli tak, to jakie?
 2. Czy widzicie jakieś szczególne wyzwania dla którejś z omawianych grup? Dlaczego muszą one doświadczać takich przeciwności?
 3. Co musi się zmienić, aby omawiane grupy mogły przezwyciężyć te przeciwności?
 4. Co możemy zrobić?
- Podsumuj dyskusję i skorzystaj z tekstu z Sekcji nr 1, strony nr 14 -17, aby wytłumaczyć, że w społeczeństwie pewne grupy są dyskryminowane, np. kobiety lub mniejszości, co sprawia, że realizacja prawa do odpowiednich warunków zamieszkania jest dla nich jeszcze trudniejsza.

Krok nr 2: Związek między prawem do odpowiednich warunków zamieszkania a innymi prawami człowieka (45 minut)

POTRZEBNE MATERIAŁY

- Tablica lub flipchart
- Wydruki kart postaci ze stron nr 34 - 35 (jedna dla każdej z grup)
- Małe różnokolorowe kartki lub paski papieru
- Jedna duża kartka z napisem „Prawo do odpowiednich warunków zamieszkania”
- Markery/długopisy/ołówek dla każdej grupy
- Taśma klejąca lub inny materiał do przyklejania

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK:

- ✓ Zapisz artykuł 25 ust.1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (PDPCz) na flipcharcie i przyklej go do ściany.
- ✓ Aby uprościć to zadanie, możesz zapisać na paskach papieru i rozdać grupom różne prawa, takie jak: prawo do zdrowia, edukacji, bezpieczeństwa, uczestnictwa i inne.
- ✓ Ćwiczenie to może być przeprowadzone nie tylko z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka (PDPCz), ale także z innymi międzynarodowymi dokumentami praw człowieka, takimi jak Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (MPPGSK), Konwencja Narodów Zjednoczonych w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet (CEDAW), Konwencja o Prawach Dziecka (CRC) lub Międzynarodowa Konwencja w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej (ICERD).
- ✓ W Module 1: Szanuj moje prawa, szanuj moją godność (strona nr 25) możesz znaleźć uproszczoną wersję Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, którą można łatwo skopiować i rozdać grupie.
- ✓ Na koniec ćwiczenia możesz rozdać grupie schemat z Sekcji nr 1 (strona nr 19).

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, artykuł 25 ust. 1
Każdy człowiek ma prawo do stopy życiowej zapewniającej zdrowie i dobrobyt jego i jego rodziny, włączając w to wyżywienie, odzież, mieszkanie, opiekę lekarską i konieczne świadczenia socjalne, oraz prawo do ubezpieczenia na wypadek bezrobocia, choroby, niezdolności do pracy, wdowieństwa, starości lub utraty środków do życia w inny sposób od niego niezależny.

Praca w grupach

- Odnosząc się do artykułu 25 ust.1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, wyjaśnij osobom uczestniczącym, że prawo do odpowiednich warunków zamieszkania w Deklaracji stanowi element prawa do odpowiedniego poziomu życia.
- Podziel osoby uczestniczące na cztery grupy i daj każdej z grup karty postaci. Poproś grupy o omówienie i zidentyfikowanie innych praw, o których mowa w artykule 25 ust.1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, które nie są realizowane przez osoby lub grupy opisane na ich kartach postaci. Na przykład, jeśli ktoś żyje w miejscu, które jest położone daleko od szkoły, nie może mieć dostępu do edukacji.
- Rozdaj każdej z grup małe kartki, z poleceniem zapisania jednego prawa na każdej z kartek.

Na forum

- Umieść na ścianie (lub na podłodze) dużą kartkę z napisem „prawo do odpowiednich warunków zamieszkania” i zaprosz grupy do dyskusji na forum.
- Poproś każdą z grup o umieszczenie po kolei po jednej ze swoich zapisanych kartek na ścianie (lub na podłodze) obok napisu „Prawo do odpowiednich warunków zamieszkania” i wyjaśnienie, dlaczego wybrali to prawo. Poproś o wyjaśnienie, dlaczego uważają, że dane prawo nie jest realizowane na skutek nieodpowiednich warunków zamieszkania. Jeśli grupy zidentyfikowały takie same prawo, mogą połączyć te same kartki ze sobą.
- Poprowadź dyskusję na temat powiązań prawa do mieszkania z innymi prawami człowieka.
- Podsumuj związek między prawem do odpowiednich warunków zamieszkania i innymi prawami człowieka, podkreślając, że:
 - ☑ Wszystkie prawa człowieka są współzależne i niepodzielne.
 - ☑ Nieodpowiednie warunki zamieszkania oddziałują na prawo do zdrowia, bezpieczeństwa, edukacji, prywatności i inne prawa człowieka. Więcej informacji znajdziesz na stronach nr 18-19.

Kobiety sprzedają swoje towary w społeczności Bundu, w Port Harcourt, w Nigerii, kwiecień 2011 r.

KARTY POSTACI DO ĆWICZENIA NR 2, KROK NR 2

Skseruj, potnij i rozdaj grupom jako materiał do dyskusji.

KENIA:

Flora, samotna matka żyjąca w slumsach Mukuru Kwa Njenga w Kenii, nie posiada swojego domu. Wynajmuje mieszkanie, ale pochłania to znaczną część jej dochodów. Kiedy spóźniła się z zapłatą czynszu, właściciel mieszkania ją zaatakował. Mówi:

„Właściciel mojego poprzedniego mieszkania... regularnie podnosił czynsz, od tak, dla kaprysu... Zanim opuściłam dom, zalegałam tylko z czynszem za jeden miesiąc, ale właściciel mieszkania zachowywał się bardzo brutalnie w stosunku do mnie. Pewnego dnia przyszedł do domu z kilkoma młodymi ludźmi, wyłamał drzwi wejściowe i część dachu. Wyrzucił wszystkie moje rzeczy z domu i kazał mi wyjść. Kiedy wniosłam je z powrotem do domu, ostrzegł, że zrobi to samo następnego dnia... Nazajutrz wyprowadziłam się”.

Które prawa człowieka zostały naruszone?

Źródło: Amnesty International, *Risking rape to reach the toilet: Women's experiences in the slums of Nairobi, Kenya* (Indeks: AFR 32/006/2010).

SŁOWENIA:

Danilo Hudorovič, jego partnerka i trójka dzieci żyje na nieformalnym romskim osiedlu Goriča vas, które liczy około 70 mieszkańców i mieszkanek. Osiedle to nie ma dostępu do wody, elektryczności, nie ma toalety, kanalizacji, ani systemu odwadniania. Mówi:

„Mój czteroletni syn dużo choruje i często bierze antybiotyki. Antybiotyki muszą być przechowywane w lodówce. Nie mamy prądu. Muszę jechać trzy razy dziennie, nawet w środku nocy, aby wziąć leki od mojej teściowej. Nasze drugie dziecko ma zaledwie kilka miesięcy. Ona jest cały czas chora. Nie wiem jak przetrwamy zimę. Staralem się uzyskać mieszkanie socjalne, ale otrzymałem odpowiedź, że gmina Ribnica nie ma żadnych pustych mieszkań i nie można się ubiegać o mieszkanie. Moje dzieci żyją bez wody, bez elektryczności, w okropnych warunkach i czuję, że nie mogę nic z tym zrobić. Chodziłem do burmistrza kilka razy, prosząc go o pomoc dla mnie i mojej rodziny. Cała społeczność od lat prosi go o doprowadzenie rury z wodą w pobliże osiedla”.

Które prawa człowieka zostały naruszone?

Źródło: Amnesty International, *Parallel lives: Roma denied rights to housing and water in Slovenia* (Indeks: EUR 68/005/2011).

ZIMBABWE:

M.K. ma 25 lat i mieszka w Hopley, w nieformalnym osiedlu na obrzeżach Harare, w Zimbabwe. W siódmym miesiącu ciąży, przedwcześnie urodziła chłopca. Dziecko urodziła sama, około północy. Później wezwała sąsiada. Następnego dnia rano, w drodze do szpitala, chłopiec zmarł. M.K. nie chodziła na kontrole do położnej, ponieważ nie było jej na to stać.

„Myślę, że moje dziecko zmarło przez to całe otoczenie. Moje dziecko zmarło, ponieważ nie miałam dostępu do położnej oraz z powodu niewłaściwych warunków. Mieszkam w plastikowej budzie”.

Które prawa człowieka zostały naruszone?

Źródło: Amnesty International, *Left behind: The impact of Zimbabwe's mass forced evictions on the right to education* (Indeks: AFR 46/019/2011)

PARAGWAJ:

Spółeczności Yakye Axa i Sawhoyamaxa domagają się zwrotu niewielkiej części tradycyjnych ziem należących do grupy etnicznej Enxet. Napięcia i konflikty o własność ziemi pomiędzy ludnością rdzenną w Paragwaju występują często. Konstytucja Republiki Paragwaju uznaje prawo ludności rdzennej do ziemi. Jednak spis ludności z 2002 roku wykazał, że 45% ludności rdzennej w Paragwaju nie może korzystać z tego prawa. Jeden z członków tych grup powiedział:

„Żyjemy na skraju drogi bo nie mamy ziemi. Nasze dzieci bawią się na drodze, nie mają dokąd pójść”.

Inny mówi:

„W [naszej] szkole uczniowie i uczennice nie mieszczą się, bo jest bardzo mała. Niewiele jest miejsc siedzących. Nie ma sprzętu i materiałów edukacyjnych. Dzieci nie mają nawet butów. W zimie dzieci chodzą do szkoły bez kurtek, tylko w podkoszulkach i z bosymi stopami. Nauczycielka nie posiada odpowiednich kwalifikacji wydanych przez państwo, które dałyby jej prawo do wynagrodzenia, opieki zdrowotnej i państwowej emerytury”.

Które prawa człowieka zostały naruszone?

Źródło: Amnesty International, *Through our own eyes: The Sawhoyamaxa and Yakye Axa Indigenous Peoples in Paraguay* (Indeks: AMR 45/003/2011).

Krok nr 3: Prawo do wody, urządzeń sanitarnych, bezpieczeństwa i mieszkania – historie ze slumsów (45 minut)

POTRZEBNE MATERIAŁY

- Dostęp do internetu, aby odtworzyć historię ze slumsów: „Kenia – Chodzenie do toalety” (ok. 6 minut) lub wersje tekstowe przypadku ze strony nr 38
- Małe różnokolorowe kartki lub paski papieru
- Tablica lub flipchart
- Markery/długopisy/ołówek dla każdej grupy
- Taśma klejąca lub inny materiał do przyklejania

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ Historia ze slumsów (ok. 6 minut) jest dostępna na stronie internetowej: www.edukacja.dlagodnosci.pl (zakładka: Multimedia)
- ✓ Jeśli masz ograniczony dostęp do internetu, film jest niedostępny lub jeśli chcesz przeczytać historię wraz z filmem, wersja tekstowa bazująca na treści filmu znajduje się poniżej.
- ✓ Poza polską wersją, historie ze slumsów są dostępne również w języku angielskim, arabskim, francuskim, hiszpańskim, holenderskim i niemieckim (możesz znaleźć je na www.slumstories.org).
- ✓ Możesz użyć aktualnego przypadku z twojego kraju, jeśli taki znasz. Możesz również skorzystać z innej historii ze slumsów, która jest bardziej odpowiednia dla sytuacji w twoim kraju. Jeśli używasz innego studium przypadku lub historii ze slumsów należy dostosować pytania.

Historia ze slumsów

- Ważne jest, aby przed obejrzeniem filmu wytłumaczyć osobom uczestniczącym, że w 2010 roku, ONZ przyjęła rezolucję uznającą prawo do „bezpiecznej wody pitnej i urządzeń sanitarnych” za podstawowe prawo człowieka. Oznacza to, że woda musi być zdatna do picia, łatwo dostępna, niedroga i musi jej być wystarczająco dużo dla wszystkich, bez dyskryminacji. Poproś osoby uczestniczące, aby miały to na uwadze podczas słuchania opowieści o Kiberze.
- Poproś osoby uczestniczące, aby podczas oglądania historii ze slumsów, zastanawiały się i zapisywały odpowiedzi na następujące pytania:

1. Co stanowi obecnie zagrożenie dla ludzi żyjących w slumsie Kibera?
2. W jaki sposób różnią się zagrożenia dla mężczyzn, kobiet, chłopców i dziewcząt? Czym różnią się dla osób starszych lub osób niepełnosprawnych? Czy są jakieś inne grupy, które szczególnie dotkliwie je odczuwają?
3. Jakie są możliwe długoterminowe skutki zagrożeń spowodowanych przez złe warunki sanitarne?
4. Czy możesz określić prawa, które są łamane w wyniku braku dostępu do odpowiednich warunków zamieszkania (które obejmują brak urządzeń sanitarnych i wody)?
5. Co można zrobić, aby poprawić warunki sanitarne w slumsie Kibera? Czy my możemy coś zrobić?

- Możesz dać osobom uczestniczącym czas po obejrzeniu filmu na refleksję i zapisanie odpowiedzi.

- W przypadku korzystania z tekstowej wersji studium przypadku, możesz podzielić uczestników i uczestniczki na grupy cztero – pięcioosobowe z prośbą o dyskusję przy użyciu tych samych pytań.

Na forum

- Poprowadź dyskusję z grupą, bazując na pytaniach.
- Upewnij się, że osoby uczestniczące rozumieją wyzwania, którym codziennie muszą stawiąć czoła ludzie, którzy żyją w nieodpowiednich warunkach zamieszkania.
- Ważne jest to, żeby podkreślić szczególne wyzwania, z którymi mierzą się kobiety i dziewczynki w związku z bezpieczeństwem osobistym.

Dziecko siedzi przed prywatną toaletą, która kosztuje 3 szylingi za jedno wejście. Toaleta została zbudowana nad otwartym ściekiem biegnącym obok drogi w Mathare, w Nairobi stolicy Kenii, luty 2009 r.

© Amnesty International

Wersja tekstowa: Kenia – Chodzenie do toalety

Gdzie tu można iść do toalety? Dla wielu ludzi na świecie to nie jest problem, ale ponad milion mieszkańców slumsu Kibera boryka się z nim na co dzień.

Istnieją płatne toalety w okolicy, ale nie oznacza to, że tamtejsze urzędnicy są odpowiedzialni. „Będziecie zszokowani” – ostrzega kobieta. „Nie możesz sobie nawet ulżyć. Najlepiej iść w nocy, kiedy jest ciemno i nic nie widać. Wtedy po prostu zdejmujesz ubranie, zafatwasz potrzebę i szybko odchodzisz”.

Korzystanie z toalet w nocy to najlepszy sposób, aby nie oglądać przerażającego stanu urządzeń. Kiedy jednak kobiety i dziewczęta chodzą do toalety w nocy same, nie czują się bezpiecznie. Często są nękanie i atakowane przez grupy mężczyzn. „Jeśli nie pójdziesz przed zmrokiem, spotkasz chuliganów, którzy mogą cię zgwałcić” mówi kolejna kobieta.

Bруд w okolicy jest przytłaczający, a wiele chorób takich jak cholera czy gruźlica są tutaj powszechne. Rozklekotany, improwizowany prysznic używa 200 osób, a ścieki z prysznic i toalet przepływają przez otwartą kanalizację, wraz ze śmieciami i resztkami żywności z sąsiedztwa. „W takim otoczeniu cały czas choruję”, mówi kobieta. „Mam gruźlicę co jakiś czas... i kiedy idę do szpitala mówią mi, że żyję w bardzo brudnym otoczeniu i radzą przeprowadzić się do miejsca ze świeżym powietrzem. Przed nami bardzo ciężkie czasy spowodowane brakiem dostatecznej higieny”, dodaje.

Większość mieszkańców slumsów w Nairobi nie ma dostępu do czystej wody. Ponadto większość slumsów jest uważanych za „nielegalne osiedla”, ponieważ nie mają odpowiedniego statusu prawnego. Z tego powodu władze lokalne nie czują się odpowiedzialne za zapewnienie podstawowych udogodnień, takich jak dostęp do czystej wody i urządzeń sanitarnych. „Gdyby ktoś umieścił mnie w miejscu gdzie jest woda, świeże powietrze, toalety... nie ma przeludnienia, gdzie miałabym trochę osobistej przestrzeni... to wiem, że mój zły stan zdrowia by się poprawił”, mówi kobieta.

Prywatne toalety na obszarze Mukuru Kwa Njemga w Nairobi, w Kenii, luty 2010 r.

Krok nr 4: Podejmowanie działania (45 – 90 minut)

- Czas jest zależny od tego, co chcecie przedsięwziąć.
- Nagrajcie krótki film lub napiszcie artykuł, aby poinformować waszą społeczność o prawie do odpowiednich warunków zamieszkania i o tym, jak życie w slumsach oddziałuje na prawa człowieka ludzie tam mieszkających.
- Bądźcie kreatywni i zastanówcie się jak najlepiej dotrzeć do społeczności z tymi informacjami. Zastanówcie się:
 1. Co wasza społeczność powinna wiedzieć o życiu w slumsach?
 2. Co możemy zrobić indywidualnie lub jako społeczność, aby pomóc?
 3. Dlaczego powinniśmy/powinnyśmy się zaangażować?
 4. W jaki sposób ludzie żyjący w slumsach mogą stać się bardziej świadomi swych praw i być w lepszej pozycji, aby ich dochodzić?
 5. W jaki sposób różne prawa człowieka są ze sobą powiązane w slumsach?
- W waszym filmie lub historii, możecie zaprezentować problem ze szczególnej perspektywy, na przykład z perspektywy dziecka, kobiety lub młodego człowieka dorastającego w slumsie.
- Powiedz nam o swoich działaniach! Podziel się pomysłami i kreatywnością z innymi młodymi ludźmi na świecie poprzez stronę www.respectmyrights.org i stronę kampanii Żądamy Godności na facebooku i twiterze:

 amnestyglobal
demanddignityglobal @amnestyonline
@demanddignity
#demanddignity**Krok nr 5: Ewaluacja (15 minut)**

Jeśli masz czas, przeprowadź krótką ewaluację ćwiczenia lub dłuższą ewaluację jeśli przeprowadziłeś/przeprowadziłaś już wszystkie ćwiczenia z tej Sekcji.

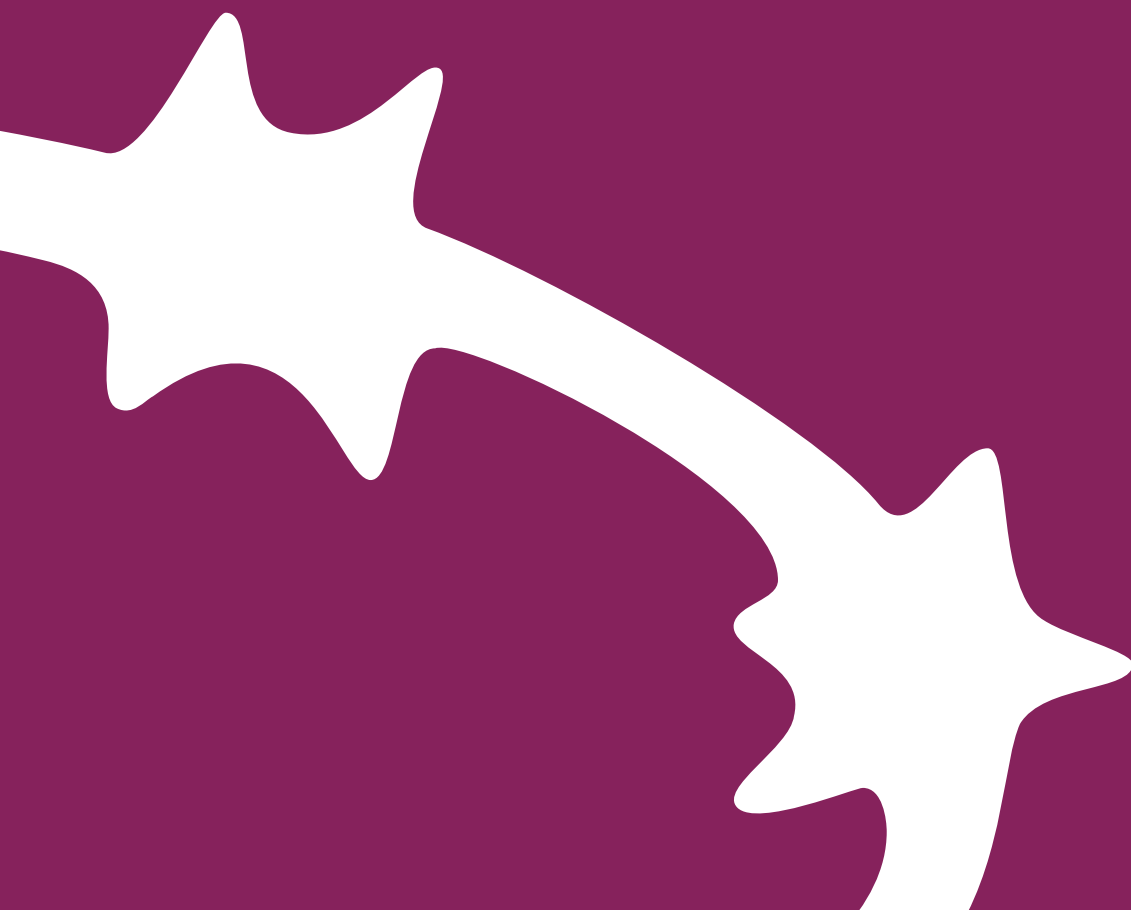
- Skup się na tym, co uczestniczkom/uczestnikom podobało się w ćwiczeniu i w sposobie jego przeprowadzenia, a co nie.
- Zapytaj osoby uczestniczące, czego nauczyły się podczas ćwiczenia, czy zmieniły swoje nastawienie do omawianego tematu i jakie działania mogą podejmować, aby zwiększyć świadomość o ludziach żyjących w nieodpowiednich warunkach zamieszkania.
- Więcej informacji na temat technik ewaluacji znajdziesz w *Poradniku dla Facylitatorów i Facylitatorek*.

Marko Durmisevic ze swoim dobytkiem w drodze do miejsca, co do którego ma nadzieję, że będzie jego nowym domem. Niestety policja nie pozwoliła mu tam zostać, więc skończył na ulicy. Belgrad, Serbia, sierpień 2011 r.

SEKCJA NR 2

MIESZKANIE JAKO PRAWO CZŁOWIEKA

PRAWO DO ODPOWIEDNIICH WARUNKÓW ZAMIESZKANIA W PRAWIE MIĘDZYNARODOWYM I MIĘDZYNARODOWYCH STANDARDACH

„Każdy człowiek ma prawo do poziomu życia zapewniającego zdrowie i dobrobyt jemu i jego rodzinie włączając w to wyżywienie, odzież, mieszkanie, opiekę lekarską i niezbędne świadczenia socjalne oraz prawo do zabezpieczenia na wypadek bezrobocia, choroby, niezdolności do pracy, wdowieństwa, starości lub utraty środków do życia w sposób od niego niezależny”.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Art. 25 (1).

Prawo do odpowiednich warunków zamieszkania jest zagwarantowane w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (PDPCz) oraz kilku międzynarodowych i regionalnych dokumentach ochrony praw człowieka. Główne zabezpieczenie w tym zakresie przewiduje art. 11 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, który stanowi, iż:

„Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do odpowiedniego poziomu życia dla niego samego i jego rodziny, włączając w to wyżywienie, odzież i mieszkanie, oraz do stałego polepszania warunków bytowych. Państwa Strony podejmą odpowiednie kroki w celu zapewnienia realizacji tego prawa, uznając w tym celu zasadnicze znaczenie współpracy międzynarodowej, opartej na zasadzie dobrowolności”.

© Javier Florentin Terralvia Photovideo

Prawo do odpowiednich warunków zamieszkania jest również chronione przez następujące międzynarodowe i regionalne instrumenty ochrony praw człowieka:

- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, artykuł 17,
- Konwencja o Prawach Dziecka, artykuły 16 (1) i 27 (4),
- Międzynarodowa Konwencja w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej, artykuł 5 (e),
- Konwencja Narodów Zjednoczonych w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet, artykuł 14 (2),
- Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych, artykuły 9 i 28,
- Zrewidowana Europejska Karta Społeczna, artykuły 16 i 31 (artykuł 16 Europejskiej Karty Społecznej),
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Europejska Konwencja Praw Człowieka) artykuł 8 (1),
- Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów, artykuły 14, 16 i 18 (1),
- Afrykańska Karta Praw i Dobra Dziecka, artykuły 18 i 20,
- Protokół do Afrykańskiej Karty Praw Człowieka i Ludów o Prawach Kobiet w Afryce, artykuł 16,
- Amerykańska Konwencja Praw Człowieka, artykuły 11 (1), 21 (1) i 26.

Yakye Axa i społeczność Sawhoyamaxa w Paragwaju dokumentuje swoje życie poprzez zdjęcia, maj 2010 r.: „Właśnie tak żyjemy na skraju drogi. Kiedy jest dużo deszczu... nasze domy stoją w wielkich kałużach i nie możemy wyjść”.

Zobowiązania państwa

Rządy mają obowiązek przestrzegania, ochrony i realizacji prawa do odpowiednich warunków zamieszkania dla wszystkich. Rządy muszą:

- **szanować** prawo do odpowiednich warunków zamieszkania i nie przeprowadzać przymusowych wysiedleń,
- **chronić** ludzi przed naruszeniami ich praw przez osoby trzecie, np. właściciele ziem i firm poprzez odpowiednie ustawodawstwo w zakresie przymusowych wysiedleń, przeciwdziałanie dyskryminacji, regulację czynszów i warunków zamieszkania itp.,

- **realizować** prawo do odpowiednich warunków zamieszkania, przyjmując wszelkie odpowiednie regulacje prawne, administracyjne, budżetowe, sądowe i inne w celu pełnej realizacji prawa do mieszkania.

Rządowe polityki i programy muszą zapewniać przynajmniej podstawowy poziom warunków zamieszkania na przykład poprzez przeciwdziałanie bezdomności. Powinny one również uznać najbardziej dyskryminowane grupy za priorytetowe i odzwierciedlić to w sposobie lokowania zasobów finansowych. Prawo do odpowiednich warunków zamieszkania wymaga także zagwarantowania przez rządy prawa do uczestnictwa ludzi w konsultacjach i procesie podejmowania decyzji w sprawach, które mają wpływ na ich życie, a także zapewnienia im skutecznego środka odwoławczego, w razie gdyby którekolwiek z tych praw zostało naruszone.

Akcja podczas Globalnego Tygodnia Akcji przeciwko Przymusowym Wysiedleniom w Afryce, Akra, Ghana, marzec 2012 r.

CO TO JEST OCHRONA POSIADANIA?

Posiadanie odnosi się do wszystkich rodzajów umów mieszkaniowych, w tym:

- własności prywatnej,
- wynajmowanego mieszkania,
- własności społeczności,
- spółdzielni mieszkaniowej,
- nieformalnych budynków,
- nieformalnych osiedli lub slumsów.

Według Komitetu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych ONZ, niezależnie od rodzaju posiadania, czyli tego, czy ludzie wynajmują mieszkanie, mają je na własność, czy nie mają żadnego tytułu prawnego do ziemi lub domu, w którym żyją, władze muszą zapewnić każdej osobie podstawowy stopień **ochrony posiadania**. Gwarantuje on ochronę prawną przed przymusowym wysiedleniem, szykanowaniem i innymi zagrożeniami.

Ludzie, którzy nie mają ochrony posiadania mogą być wyłączeni z praw i zabezpieczeń, którymi cieszą się inni mieszkańcy/mieszkanki miast (takich jak kontrola najmu lub wymogi dotyczące właścicieli świadczących usługi). Bez ochrony posiadania trudno jest ludziom walczyć o poprawę ich warunków życia: jeśli są przymusowo wysiedlani, tracą wszystkie inwestycje włożone w budowę lub ulepszenia domów. Brak ochrony posiadania prowadzi do wykluczania ich z opracowywanych planów oraz budżetów miast. Wpływa również na dostęp ludzi do usług publicznych, w tym wody, urządzeń sanitarnych, edukacji i zdrowia.

Władze są zobowiązane do podjęcia natychmiastowych działań w celu zapewnienia ochrony prawnej posiadania wszystkim tym, którzy są jej pozbawieni.

Ochrona posiadania może być zwiększona poprzez szereg różnych działań, nie tylko przez uzyskanie własności ziemi. Władze mogłyby:

- wydać poszczególnym osobom dokumenty potwierdzające ich miejsca zamieszkania,
- uregulować i formalnie uznać nieformalne osiedla,
- przygotować umowy najmu,
- uznać zwyczajowe prawo do ziemi,
- dać ludziom możliwość kupna lub dzierżawy nieruchomości.

Władze powinny konsultować i brać pod uwagę opinie i proponowane zmiany co do planowanych działań przedstawiane przez osoby zagrożone. We wszystkich sytuacjach ludzie powinni być chronieni przed przymusowym wysiedleniem.

Zobacz również: **Do czego zobowiązane są państwa?** w Sekcji nr 3, strony nr 76-78.

© LICADHO

Domy około 300 rodzin zostały zniszczone przez robotników firmy budowlanej podczas przymusowego wysiedlenia w Borei Keila, Phnom Penh, Kambodża, styczeń 2012 r.

Indeks: ACT 35/005/2012 sierpień 2012

CZYM SĄ PRZYMUSOWE WYSIEDLENIA?

Przymusowe wysiedlenie to usunięcie ludzi wbrew ich woli z domów lub ziemi, którą zajmują bez właściwej procedury i innych zabezpieczeń prawnych. Ponieważ wysiedlenia mogą mieć katastrofalne skutki dla życia ludzi, powinny być wykonywane tylko w ostateczności. Przed rozpoczęciem jakiegokolwiek wysiedlenia władze samorządowe muszą przeprowadzić rzeczywiste konsultacje ze wszystkimi, którzy mogą być zagrożeni wysiedleniem, w celu zidentyfikowania możliwie największej liczby alternatywnych rozwiązań. Ludzie muszą być w odpowiedni sposób poinformowani oraz mieć zapewniony dostęp do środków prawnych i odszkodowania za poniesione straty.

Władze muszą mieć pewność, że nikt nie zostanie bez dachu nad głową i nie będzie narażony na łamanie praw człowieka z powodu wysiedlenia. Ci, którzy nie są w stanie zapewnić sobie sami alternatywnego miejsca zamieszkania, powinni otrzymać odpowiednie wsparcie. Zasady te stosuje się również, gdy wysiedleń dokonują właściciele ziem lub firm. Rząd jest odpowiedzialny za przyjęcie odpowiednich regulacji w tym zakresie.

Nie tylko użycie siły decyduje o tym, że mamy do czynienia z przymusowym wysiedleniem, ale również przeprowadzanie wysiedlenia z naruszeniem standardów międzynarodowych. Jeśli wszystkie gwarancje prawne zostaną zastosowane, a ludzie nadal odmawiają opuszczenia swojego miejsca zamieszkania, władze mogą użyć siły, ale tylko w takim zakresie, jaki jest konieczny i zgodny z prawem.

Romskie kobiety i dziecko siedzą na pozostałościach swojego domu, który został zniszczony przez buldożery, kiedy lokalne władze wysiedliły 27 romskich osiedli z Gorno Ezerovo w Burgas, w Bułgarii, wrzesień 2009 r.

Kiedy można przeprowadzić przymusowe wysiedlenie?

Do przymusowego wysiedlenia może dojść z różnych powodów, np. gdy ludzie przez długi okres czasu nie płacą czynszu lub gdy ziemia, na której żyją jest niezbędna do zrealizowania projektu publicznego, takiego jak budowa szpitala.

Jednak władze muszą starać się zrobić wszystko, aby unikać lub ograniczać do minimum liczbę przeprowadzanych wysiedleń. Powinny zatem dokonać oceny wszystkich potencjalnych lokalizacji planowanego budynku, aby sprawdzić, które z nich mają znikomy wpływ na ludzi, lub szukać możliwości konstrukcyjnych, które mogłyby umożliwić ludziom pozostanie w swoich domach. Ludzie sami zazwyczaj mają bardzo dobre pomysły w tym zakresie, a władze muszą ich skonsultować i dać im szansę na zaproponowanie alternatywy dla wysiedlenia, które powinny uwzględnić, zanim podejmą ostateczną decyzję.

Władze są zobowiązane do przestrzegania odpowiednich zabezpieczeń proceduralnych i prawnych. Należą do nich:

- Przeprowadzenie rzeczywistych konsultacji z zagrożonymi osobami.
- Odpowiednie poinformowanie społeczności.
- Zapewnienie odpowiedniego alternatywnego miejsca zamieszkania oraz odszkodowania za poniesione straty.
- Zabezpieczenia w postaci regulaminów sposobu przeprowadzania wysiedleń.
- Dostęp do środków prawnych i procedur, w tym dostępu do pomocy prawnej w razie potrzeby.
- Zapewnienie, że w następstwie wysiedlenia nikt nie stanie się bezdomny lub narażony na inne naruszenia praw człowieka.

Jeśli wszystkie gwarancje prawne i zabezpieczenia wymagane w świetle prawa międzynarodowego są przestrzegane, a użycie siły jest proporcjonalne i uzasadnione, to wysiedlenie nie narusza praw człowieka. Oznacza to, że jeśli te prawa i warunki nie są przestrzegane, działanie staje się przymusowym wysiedleniem i stanowi naruszenie praw człowieka.

Pamiętaj:**Przed każdym wysiedleniem władze powinny:**

- ✓ **POWIEDZIEĆ** ci o wysiedleniu i do czego będzie wykorzystany twój dom lub ziemia.
- ✓ **SKONSULTOWAĆ SIĘ** z tobą w odniesieniu do alternatywnych rozwiązań i rozważyć wszystkie propozycje.
- ✓ **DAĆ** ci odpowiednią informację, kiedy wysiedlenie zostanie przeprowadzone – na piśmie lub w inny sposób łatwy do zrozumienia.
- ✓ **DAĆ** ci wystarczająco dużo czasu na zrobienie listy wszystkich rzeczy i majątku, które stracisz w wyniku wysiedlenia, a następnie odpowiednio ci to zrekompensować.
- ✓ **ZAPEWNIĆ** ci możliwość kwestionowania wysiedlenia w sądzie, poinformować cię o środkach prawnych i w razie potrzeby zapewnić pomoc prawną.
- ✓ **UPEWNIĆ** się, że nie jesteś bezdomny/bezdomna lub narażony/narażona na inne naruszenia praw człowieka
- ✓ **SKONSULTOWAĆ SIĘ** z tobą w kwestii obszaru i domu, do którego zostaniesz przesiedlony.
- ✓ **ZAPEWNIĆ** ci odpowiednie zastępcze mieszkanie, jeśli nie możesz otrzymać go w inny sposób, i dokumenty potwierdzające, że możesz tam mieszkać.
- ✓ **ZAPEWNIĆ**, że możesz mieszkać w miejscu, do którego jesteś przesiedlany/przesiedlana, masz dostęp do niezbędnych usług i jesteś w stanie przemieszczać się lub wykonywać swoją pracę.
- ✓ **ZAPEWNIĆ**, że nie jesteś przesiedlany/przesiedlana na obszary zanieczyszczone lub do miejsca, które stanowi zagrożenie dla zdrowia.

Jeśli dochodzi do wysiedlenia, władze powinny:

- ✓ **DAĆ** ci czas do przeniesienia swojego dobytku i ocalenia materiałów budowlanych.
- ✓ **ZAPEWNIĆ**, że urzędnicy państwowi są obecni, legitymują się i mogą pokazać ci zawiadomienie o wysiedleniu.
- ✓ **ZAPEWNIĆ**, że wysiedlenie nie jest przeprowadzane w nocy, podczas wakacji lub podczas nieodpowiednich warunków atmosferycznych, chyba że dzieje się to za twoją zgodą.
- ✓ **ZAPEWNIĆ**, że wysiedlenie jest przeprowadzane w sposób bezpieczny, bez użycia niepotrzebnej i nieuzasadnionej siły przez policję i inne służby porządku publicznego i z poszanowaniem ludzkiej godności.

© Private

© Amnesty International

Na górze: Rozbiórka osiedla Abonema Wharf, w Port Harcourt w Nigerii, czerwiec 2012 r.

Na dole: Dziecko trzymające gitarę podczas przymusowego wysiedlenia osiedla Belvil w Belgradzie, w Serbii, kwiecień 2012 r.

Dlaczego dochodzi do przymusowych wysiedleń?

Do przymusowych wysiedleń może dojść z różnych powodów, takich jak:

- Prawo w danym kraju nie zabrania przymusowych wysiedleń i/lub przepisy określające gwarancje, które muszą być spełnione przed dokonaniem wysiedlenia nie obejmują wszystkich osób (na przykład, prawo chroni tylko osoby, które są oficjalnymi właścicielami lub najemcami, ale już nie innych).
- Urzędnicy lub ci, którzy działają w ich imieniu, nie rozumieją swoich obowiązków lub nie chcą ich realizować.
- Zwiększenie wartości gruntów w miastach, co czyni je atrakcyjnymi dla inwestorów i deweloperów. To z kolei może doprowadzić do wysiedlenia, szczególnie, gdy nie istnieją żadne regulacje w celu zapobiegania im lub gdy istnieją przepisy, które nie są egzekwowane.
- Władze chcą „oczyścić” miasto ze slumsów lub przeprowadzić inne projekty upiększające miasto.
- Władze nie wdrażają długofalowych rozwiązań problemów ludzi żyjących w slumsach i nieformalnych osiedlach, takich jak tworzenie nisko budżetowych mieszkań i dlatego wielu z nich jest wielokrotnie przymusowo wysiedlanych.
- Dyskryminacja pewnych grup lub osób, na przykład społeczności romskich, prowadzi do ich przymusowego wysiedlenia przez władze, właścicieli ziem lub inne osoby.
- Władze nie informują ludzi o ich prawie do podważenia wysiedlenia lub nie zapewniają im pomocy prawnej, która mogłaby im to ułatwić.

W jaki sposób przymusowe wysiedlenia oddziałują na ludzi?

Skutki przymusowych wysiedleń mogą być katastrofalne, zwłaszcza dla osób, które już żyją w ubóstwie. Prawo do odpowiednich warunków zamieszkania przewiduje, że dom to coś znacznie więcej niż dach i cztery ściany. Kiedy mieszkania ludzi są zrównane z ziemią, ich życie również jest mocno zachwiane. Ludzie tracą nie tylko swoje domy (które być może sami wybudowali), ale również sąsiadów, przedmioty osobiste, społeczne sieci, dostęp do pracy (często małe firmy prowadzą działalność na osiedlu) i dostęp do usług takich jak woda, kanalizacja, edukacja i opieka zdrowotna. Kobiety cierpią z powodu przymusowych wysiedleń i ich skutków nieproporcjonalnie bardziej, biorąc pod uwagę zakres dyskryminacji w stosunku do własności i dziedziczenia. Po przymusowych wysiedleniach, kobiety i dzieci są bardziej narażone na przemoc. Oni, wraz z osobami starszymi i niepełnosprawnymi, częściej tracą dostęp do wody czy kanalizacji, co stawia ich w bardziej niekorzystnej sytuacji.

„Mój dom, dobytek, tożsamość, dokumenty, ubrania, zdjęcia wszystko poszło z dymem. Nic nie zostało”.

Hoy Mai, Kambodża

Źródło: Amnesty International, *Eviction and resistance in Cambodia: Five women tell their stories*. (Indeks: ASA 23/006/2011).

Niszczenie wioski Bos, Phnom Penh, Kambodża, październik 2009 r.

Przymusowym wysiedleniom często towarzyszy użycie nadmiernej siły przez policję lub inne służby prowadzące wysiedlenie. Inne naruszenia, do których dochodzi podczas wysiedleń to m.in. gwałty, arbitralne aresztowania i zatrzymania, tortury i zabójstwa.

„O 10 rano pojawiły się buldożery, siły zbrojne wraz z funkcjonariuszami policji, którzy zaczęli opróżniać domy. Jeśli ktoś odmówił opuszczenia domu w ruch wchodziły buldożery, które rozbijały drzwi. Funkcjonariusze wchodziłi do twojego domu, aby wyrzucić cię siłą, a następnie zniszczyć go”.

Edilson, mieszkaniec Restinga, Brazylia

Źródło: Amnesty International, *Forced evictions must not mar Rio Olympics, Brazil* (Indeks: PRE 01/570/2011).

Po przymusowym wysiedleniu, ludzie zostają bez dachu nad głową lub są przesiedlani do nieodpowiednich miejsc zamieszkania, często z dala od centrum miasta i miejsc pracy lub szkół. Wiele osób jest powtórnie siłą wysiedlanych i znów tracą wszystko to co zdążyli odbudować – dom oraz kontakty z innymi osobami.

„Niektóre dzieci nie mogły zakończyć roku szkolnego, ponieważ były nadal przypisane do szkoły blisko Via Triboniano, a po wysiedleniu, ich nowy dom był zbyt daleko”.

Vlad, Via Camps Triboniano, Włochy

Źródło: Amnesty International, *Italy: „Zero tolerance for Roma”*: *Forced eviction and discrimination against Roma in Milan* (Indeks: EUR 30/020/2011).

Jak zapobiegać przymusowym wysiedleniom?

Jednym z najważniejszych kroków władz w celu zapobiegania przymusowym wysiedleniom jest pełna implementacja prawa, które zakazuje takiego działania. Prawo powinno ograniczać możliwości przeprowadzenia wysiedlenia, a także zapewnić środki zabezpieczające, które muszą być podjęte przed przeprowadzeniem każdego przymusowego wysiedlenia. Bez takiego prawa bardzo trudno jest pociągnąć władze lokalne i inne podmioty do odpowiedzialności (jeżeli prowadzą przymusowe wysiedlenia), a ludziom zapewnić skuteczne środki prawne.

Warunek uczestnictwa społeczności w identyfikowaniu i rozważaniu wszystkich możliwych alternatywnych rozwiązań przed wysiedleniem jest ważnym krokiem w celu zapobiegania przymusowym wysiedleniom. Jeżeli przestrzeń do takiego uczestnictwa i konsultacji jest otwarta, społeczności są często w stanie zaproponować rozwiązania, które mogą odpowiadać zarówno im, jak i władzom. Może to również zapewnić - w sytuacji, gdy ludzie będą musieli być przesiedleni - że przesiedlenie będzie dostosowane do potrzeb i preferencji społeczności. Wszyscy członkowie/członkinie społeczności, w tym grupy szczególnie narażone lub marginalizowane, takie jak osoby starsze, niepełnosprawne, kobiety i dzieci powinny zostać uwzględnione w procesie, a ich udział powinien być ceniony.

Pomimo często gwałtownych i niespodziewanych przymusowych wysiedleń, wielu ludzi, których one dotknęły połączyło swoje siły starając się przeciwstawić tym naruszeniom i stanąć w obronie swoich praw. Świadomość i domaganie się swoich praw jest jednym ze sposobów na zapobiegnięcie lub zatrzymanie przymusowych wysiedleń.

Amnesty International stworzyła globalną sieć reagowania kryzysowego o nazwie **Międzynarodowa Sieć Szybkiego Reagowania na przymusowe wysiedlenia**, której celem jest zatrzymanie mających się odbyć w najbliższym czasie przymusowych wysiedleń w wybranych krajach na całym świecie. Kiedy Sieć dostaje informacje o zagrożeniu przymusowym wysiedleniem, wzywa swoich członków/swoje członkinie do prowadzenia działań wywierających presję na osoby podejmujące decyzje. Takie działania zwykle obejmują petycje, pisanie listów, pracę z mediami, akcje publiczne i działania rzecznicze - wszystko w ciągu zaledwie kilku dni!

Amnesty International współpracuje z zaangażowanymi ludźmi z całego świata; z lokalnymi i krajowymi partnerami, sekcjami krajowymi, aktywistami/kami i web-aktywistami/kami. Do tej pory Sieć odniosła sukcesy w powstrzymaniu i przekładaniu w czasie przymusowych wysiedleń, w prowadzeniu edukacji praw człowieka, zwiększaniu świadomości wokół tematu i angażowaniu ludzi do podjęcia działań na rzecz prawa do odpowiednich warunków zamieszkania. Niektórzy lokalni liderzy/lokalne liderki mobilizują swoje społeczności, zachęcając do pisania listów, podpisywania petycji czy organizowania protestów przed budynkami rządowymi, aby zapobiec w przyszłości przymusowym wysiedleniom.

© Amnesty International (zdjęcie: Kinoti Imanjara)

Aktywiści i aktywistki z kenijskiego nieformalnego osiedla zachęcają innych mieszkańców/ki do podpisania petycji Amnesty International podczas Globalnego Tygodnia Akcji przeciwko Przymusowym Wysiedleniom, marzec 2012 r.

Działanie każdej osoby może doprowadzić do zmiany!

Doświadczenie Minicah Hamisi Otieno, aktywistki pracującej w slumsach.

„Sama byłam ofiarą przymusowego wysiedlenia. Była 4 rano, kiedy przyszli, wybiegliśmy z domu i nie miałam nawet czasu, żeby nałożyć jakieś rzeczy i ubrać moje dziecko. Straciliśmy wszystko.

Przede wszystkim, to wściekłość sprawiła, że się przeciwstawiłam, bo pomyślałam, jak ktoś może to robić innym ludziom, zwłaszcza kobietom i dzieciom. Kiedy się sprzeciwiłam, ludzie poszli za mną. To był mój pierwszy raz w roli liderki społeczności.

Jestem członkinią międzynarodowej sieci szybkiego reagowania na przymusowe wysiedlenia w Nairobi, w Kenii. Jesteśmy siecią 1000 aktywistów/ek ze slumsów, którzy/które stoją w solidarności ze społecznościami, które walczą przeciwko przymusowym wysiedleniom. Trudno im robić to w pojedynkę, zwłaszcza kiedy stają się bezdomni.

Edukujemy i aktywizujemy społeczność - wiedza o prawach człowieka jest ważna. Spotykamy się z Burmistrzem, Dyrektorem ds. planowania miasta i Ministrem ds. Polityki Mieszkaniowej, aby porozmawiać o alternatywach dla wysiedleń i długofalowej ochronie osób mieszkających w slumsach. Ten sposób prowadzenia kampanii pozwolił nam przekazać Amnesty International 30000 podpisów pod petycją do prezydenta Kenii.

Nagłe przymusowe wysiedlenie jest najgorsze, bo musimy znaleźć rozwiązanie dla strasznej ludzkiej tragedii. Po pierwsze, to częste alarmy we wczesnych godzinach rannych. Biegniemy, żeby zobaczyć obrazy niszczenia, przemocy i niehumanicznych zachowań policji. Ludzie zostają bez dachu nad głową. Robimy zdjęcia, chodzimy do rady miast, sądów, policji, prawników, mediów, organizacji pozarządowych działających na rzecz praw człowieka, dopóki nie znajdziemy ludziom tymczasowego schronienia lub sprawiedliwości.

Walczymy razem i mamy nadzieję, że wygramy”.

Minicah, która wraz z aktywistkami ze slumsów z 6 krajów wizytowała Afrykańską Komisję Praw Człowieka i Ludów w Gambii, w listopadzie 2011 r., aby dowiedzieć się jakie działania podejmuje Komisja, aby zatrzymać przymusowe wysiedlenia w Afryce.

Użyteczne linki

Amnesty International, *Eviction and resistance in Cambodia:*

Five women tell their stories

(Indeks: ASA 23/006/2011)

<http://amnesty.org/en/library/info/ASA23/006/2011/en>

Amnesty International, *Aftershocks: Women speak out against sexual violence in Haiti's Camps*

(Indeks: AMR 36/001/2011)

<http://amnesty.org/en/library/info/AMR36/001/2011/en>

Amnesty International, *Left behind: The impact of Zimbabwe's mass forced evictions on the right to education*

(Indeks: AFR 46/019/2011)

<http://amnesty.org/en/library/info/AFR46/019/2011/en>

Amnesty International, *'We are not dirt': Forced evictions in Egypt's informal settlements*

(Indeks: MDE 12/001/2011)

<http://amnesty.org/en/library/info/MDE12/001/2011/en>

Amnesty International, *Unsafe Foundations: Secure the Right to Housing in Romania*

(Indeks: EUR 39/002/2012)

<http://amnesty.org/en/library/info/EUR39/002/2012/en>

Amnesty International, *Stop forced evictions: Know your rights*

(Indeks: ACT 35/025/2011)

<http://amnesty.org/en/library/info/ACT35/025/2011/en>

Amnesty International, *Europe: Stop forced evictions of Roma in Europe*

(Indeks: EUR 01/005/2010)

<http://amnesty.org/en/library/info/EUR01/005/2010/en>

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights

<http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm>

UN HABITAT, *Fact Sheet No 21: The Right to Housing*

http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS21_rev_1_Housing_en.pdf

UN-HABITAT website: Housing Rights

<http://www.unhabitat.org/categories.asp?catid=282>

UN-HABITAT Advisory Group for Forced Eviction Reports

<http://www.unhabitat.org/categories.asp?catid=674>

UN-HABITAT: *The Challenge of Slums, 2003*

<http://www.unhabitat.org/downloads/docs/GRHS.2003.0.pdf>

© Amnesty International (zdjęcie: Tsvangirayi Mukwazhi)

Uczestnicy/czki akcji w Harare, w Zimbabwe, w ramach Globalnego Tygodnia Akcji przeciwko Przymusowym Wysiedleniom w Afryce, marzec 2012 r.

ĆWICZENIE NR 3

ZROZUMIEĆ PRZYMUSOWE WYSIEDLENIA

CELE

- Zrozumienie pojęcia przymusowe wysiedlenia.
- Zbadanie wpływu przymusowych wysiedleń na pojedyncze osoby i rodziny.

CZAS

4 godziny 15 minut - 5 godzin na wszystkie kroki

TO ĆWICZENIE SKŁADA SIĘ Z PIĘCIU KROKÓW

- Krok nr 1: **Wybierz lub strać! (30 minut)**
Krok nr 2: **Zgadzasz się? (30 – 45 minut)**
Krok nr 3: **Oczami kobiet i ich dzieci (90 minut)**
Krok nr 4: **Podjęmowanie działania (1 – 2 godziny)**
Krok nr 5: **Ewaluacja (15 minut)**

✓ Możesz podzielić to ćwiczenie na dwie lub więcej części. Najlepiej jest zrobić Krok nr 1 i 2 razem. Krok nr 3, 4 i 5 mogą być prowadzone osobno. Krok nr 3 może być podzielony na dwie sesje.

✓ W zależności od działania jakie podejmiecie na zakończenie, czas trwania ćwiczenia może się znacznie różnić.

✓ Osoby uczestniczące powinny podjąć przynajmniej jedno działanie po każdym ćwiczeniu, co wzmocni proces uczenia się.

Krok nr 1: Wybierz lub strać! (30 minut)

POTRZEBNE MATERIAŁY

- Tablica lub flipchart
- Markery/długopisy/ołówki
- Taśma klejąca lub inny materiał do przyklejania

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ Ważne jest, aby zapewnić szybkie przemieszczanie się grup i zmiany po pięciu minutach. Możesz użyć dzwonka lub wydać dźwięk alarmujący o konieczności zmiany.

Kobieta i dziecko obserwują ogień, który zajął obozowisko Benário Olgi w São Paulo w Brazylii, 23 sierpnia 2009 r. W dniu 24 sierpnia 800 rodzin zostało przymusowo wysiedlonych z obozu.

Praca indywidualna

- Poproś osoby uczestniczące o wyobrażenie sobie następującej sytuacji:

Ty i twoja rodzina macie opuścić wasz dom w ciągu 15 minut. Możesz wziąć wszystko co zmieści się w plecaku. Jesteście przymusowo wysiedlani.

- Poproś każdą osobę o sporządzenie listy:
 1. Jakie rzeczy wziębyś/wzięłabyś ze sobą?
 2. Które rzeczy byłoby ci trudno zostawić?

Romska dziewczynka zabiera swoje rzeczy w dniu przymusowego wysiedlenia, Blok 72, Nowy Belgrad, Serbia, marzec 2012 r.

Praca w grupach

- Po pięciu minutach, poproś osoby uczestniczące, aby dobrały się w pary i porównały swoje odpowiedzi. Poproś każdą parę o zrobienie wspólnej listy ograniczonej tylko do dwóch rzeczy do spakowania.
- Po kolejnych pięciu minutach poproś uczestników/uczestniczki o utworzenie czteroosobowych grup (połączenie dwóch par) i porównanie swoich odpowiedzi. Poproś każdą grupę o zrobienie wspólnej listy ograniczonej tylko do dwóch rzeczy do spakowania.
- Po pięciu minutach zaproś wszystkie osoby uczestniczące do dyskusji na forum. Prowadzenie dyskusji mogą ci ułatwić następujące pytania:
 1. Czy łatwo jest podjąć decyzję, jakie rzeczy wziąć z domu w obliczu przymusowego wysiedlenia? Na które rzeczy się zdecydowaliście/zdecydowałyście?
 2. Które z rzeczy uważacie za konieczne do wzięcia ze sobą?
 3. Które z rzeczy było trudno zostawić? Jak się czuliście/czuliście zostawiając je?
 4. Oprócz utraty rzeczy, które są dla nas ważne, co innego możemy stracić w wyniku przymusowego wysiedlenia (np. przyjaciele, dostęp do szkoły, szpitala itp.)? Jak to wpływa na nasze życie?
- Podsumowuj dyskusję grupy i poproś o zastanowienie się, jak wyglądałoby ich życie, gdyby zostali/zostały przymusowo wysiedleni/wysiedlone ze swoich domów. Czy w swojej społeczności znają ludzi, którzy zostali siłą wysiedleni? Jeśli tak, jak myślą, co to dla nich oznaczało?
- Możesz zacząć wyjaśniać do czego zobowiązane są władze wobec osób (jeśli do wysiedlenia musi dojść) przed, w trakcie i po zakończeniu wysiedlenia. Jakiego rodzaju działania mogłyby zmniejszyć niszczący wpływ wysiedleń?

Krok nr 2: Zgadzasz się? (30 do 45 minut)**POTRZEBNE MATERIAŁY**

- Dwie kartki papieru A4, jedna ze słowem „ZGADZAM SIĘ” i druga ze słowem „NIE ZGADZAM SIĘ”.
- Twierdzenia dotyczące przymusowych wysiedleń (patrz strona nr 57).
- Taśma klejąca lub inny materiał do przyklejania

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ Osoby uczestniczące mogą zgadzać się lub nie zgadzać ze stwierdzeniami w różnym stopniu. Poproś, aby nie sugerowały się zdaniem innych, a myślały samodzielnie i odpowiadały szczerze.
- ✓ Możesz skrócić czas, wykorzystując mniejszą liczbę stwierdzeń.
- ✓ Możesz również dodać lub zamienić stwierdzenia na takie, które twoim zdaniem mogą wzbogacić dyskusję.

Kontynuacja w dużej grupie

- Zaproś wszystkie osoby uczestniczące do dyskusji. Umieść arkusz papieru z napisem „Zgadzam się” po jednej stronie sali i drugi z „Nie zgadzam się” po drugiej stronie.
- Wyjaśnij osobom uczestniczącym, że będziesz czytać szereg stwierdzeń z prośbą o ustosunkowanie się do każdego z nich.
- Wyjaśnij, że osoby uczestniczące powinny ustawić się na umownie przyjętej linii „Zgadzam się” i „Nie zgadzam się” na obu końcach sali. Przeczytaj stwierdzenia jedno po drugim. Po przeczytaniu każdego stwierdzenia poproś osoby uczestniczące o ustawienie się wzdłuż linii, zgodnie z ich stanowiskiem. Podkreśl, że uczestnicy i uczestniczki powinni/powinny sami/same zająć stanowisko i nie sugerować się odpowiedziami innych.
- Po tym jak osoby uczestniczące ustawią się na linii, zapytaj część z nich dlaczego ustawiła się w tym miejscu. W niektórych przypadkach może być pełna zgoda lub brak zgody co do określonego stwierdzenia. W innych przypadkach mogą istnieć różnice zdań.
- Pod koniec ćwiczenia ważne jest, aby upewnić się, że osoby uczestniczące rozumieją następujące zagadnienia z Sekcji nr 2 (strony nr 46 – 50):
 - ☑ Czym jest przymusowe wysiedlenie.
 - ☑ Kiedy i w jaki sposób może być przeprowadzone wysiedlenie.
 - ☑ Co muszą zapewnić władze zanim przeprowadzą wysiedlenie.
 - ☑ Do czego zobowiązane są władze podczas przeprowadzania wysiedlenia.

„Squatersi” (tj. osoby zajmujące nielegalnie budynek) nie mają prawa przebywać na cudzej własności i powinni być przymusowo wysiedlani.

Ludzie mogą być przymusowo wysiedlani jeśli żyją na ziemi, na której ma być postawiony szpital.

Dopóki urzędnicy państwowi odpowiednio ostrzegają mieszkańców, mogą wysiedlić ich kiedy chcą.

Jeśli ludzie są wysiedlani i przenoszeni w inne miejsce, rząd powinien płacić za edukację ich dzieci.

Każda osoba zagrożona przymusowym wysiedleniem ma prawo ubiegać się o pomoc prawną, aby zapobiec wysiedleniu.

Poza urzędnikami państwowymi, również prywatne firmy mogą prowadzić przymusowe wysiedlenia.

Jeśli ludzie są wysiedlani ze swoich domów, ponieważ jakaś firma chce wykorzystać swoją ziemię, to ona – a nie władze – są zobowiązane do rekompensaty poniesionych przez rodziny strat.

Problem przymusowych wysiedleń nie istnieje w naszej społeczności.

Krok nr 3: Oczami kobiet i ich dzieci (90 minut)**POTRZEBNE MATERIAŁY**

- Tablica lub flipchart
- Markery/długopisy/ołówki
- Kopie opisu przypadków ze stron nr 61 – 63, dla każdej z grup
- Taśma klejąca lub inny materiał do przyklejania

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ Jeśli masz ograniczony czas, możesz podzielić krok na dwie części: przygotowanie do odgrywania ról w jednej sesji i przedstawienie i omówienie ich w następnej sesji.
- ✓ Jeśli grupa jest duża, można przypisać tę samą historię do więcej niż jednej grupy.
- ✓ Pamiętaj, że te historie to prawdziwe historie kobiet i ich rodzin. Przypomnij osobom uczestniczącym, że prezentacje powinny być angażujące, ale także pełne szacunku, tak aby nie ośmieszyć doświadczeń tych ludzi.
- ✓ Ważne jest, aby zrealizować wszystkie części tego kroku, w tym omówienie historii Minicah ze strony nr 51 jako pozytywnego przykładu na to, jak kobiety żyjące z najwyższą trudnością w slumsach lub nieformalnych osiedlach walczą w obronie swoich praw.

Praca w grupach

- Podziel osoby uczestniczące na małe ok. 4-5 osobowe grupy.
- Rozdaj każdej grupie historię jednej z kobiet. Jeśli to możliwe, każda grupa powinna reprezentować inną kobietę.
- Poproś osoby uczestniczące, aby w grupie lub indywidualnie przeczytały swoją historię.
- Poproś o rozważenie następujących pytań po przeczytaniu swojej historii:
 1. Dlaczego ta kobieta i jej rodzina została przymusowo wysiedlona z domu?
 2. W jaki sposób zostało przeprowadzone wysiedlenie?
 3. Czy uważasz, że wysiedlenie można było przeprowadzić w sposób, który w większym stopniu szanuje prawa człowieka? Jeśli tak, to w jaki?
 4. Jakie problemy praw człowieka pojawiły się w życiu kobiety i jej rodziny na skutek wysiedlenia? Jaki bezpośredni skutek dla życia kobiety miało wysiedlenie? W jaki sposób zmieniło się życie rodziny z powodu wysiedlenia? Jakie mogą być trwałe efekty takiego doświadczenia?
 5. Co cię zainteresowało, zastanowiło w doświadczeniu tej kobiety i jej rodziny? Jakie działania można podjąć, aby upewnić się, że ona i jej rodzina mieszka z poszanowaniem godności?

- Poproś każdą grupę o przygotowanie prezentacji swojej historii dla pozostałych grup (w przybliżeniu 5-6 minut w zależności od czasu, którym dysponujesz).
- Zachęć osoby uczestniczące do kreatywności w swoich prezentacjach, np. mogą przeprowadzić wywiad, w którym jedna osoba zadaje pytania, a inna opowiada historię kobiety, czy odegrać scenkę, która pokazuje historię kobiety. Jeśli masz ograniczony czas, możesz zachęcić osoby uczestniczące do prostych sposobów prezentacji, takich jak wyświetlenie obrazu kobiety i omówienie odpowiedzi na powyższe pytania.
- Osoby uczestniczące podczas swoich prezentacji powinny odpowiedzieć na wyżej postawione pytania.
- Daj osobom uczestniczącym czas na przygotowanie się i zaprezentowanie swoich historii, aby umożliwić jak najbardziej wierne przekazanie historii.

Na forum

- Każda grupa prezentuje swoją historię pozostałym osobom.
- Poproś osoby uczestniczące o wysłuchanie prezentacji i zanotowanie 1-2 pytań, które chcieliby zadać grupie prezentującej.
- Grupa prezentująca może odpowiedzieć na pytania po zakończeniu swojej prezentacji.
- Możesz wyznaczyć czas, który mają grupy na swoje prezentacje w zależności od czasu, którym dysponujesz. Jeśli dasz na przykład 5-10 minut dla grupy (na pytania i dyskusję) prezentacje przeprowadzisz dość szybko, ale jeśli dasz więcej czasu grupom, pozwoli to na głębszą dyskusję.
- Po prezentacji każdej z grup poprowadź dyskusję o tym, w jaki sposób wyzwania stojące przed tymi kobietami są związane z przestrzeganiem praw człowieka lub jego brakiem.
- Podczas podsumowania dyskusji, ważne jest, aby podkreślić, że kobiety z opisów przypadków pochodzą z różnych krajów na świecie, ale borykają się z podobnymi problemami.

Młodzi ludzie z Centrum Kultury El Gharbiya odgrywają scenkę w ramach Globalnego Tygodnia Akcji przeciwko Przymusowym Wysłędniom w Afryce, Giza, Egipt, marzec 2012 r.

Na forum

■ Wykorzystaj historię aktywistki ze slumsów Minicah Hamisi Otieno (Sekcja nr 2, strona nr 51). Przeczytaj lub rozdaj historię całej grupie.

■ Zapytaj osoby uczestniczące, co wyniosły z historii Minicah.

■ Poprowadź dyskusję grupy. Ważne jest, aby:

Opowiedzieć doświadczenie kobiety, która jest mieszkanką slumsów i aktywistką walczącą o prawa człowieka.

Podkreślić, że nawet te kobiety, które borykają się z ogromnymi trudnościami w swoim życiu, mają godność i mogą walczyć w obronie swoich praw.

Podkreślić, że dla ludzi doświadczających przymusowych wysiedleń, świadomość i domaganie się swoich praw jest jedynym sposobem na to, aby zrealizować swoje prawa i ewentualnie zatrzymać wysiedlenie.

**Roth Sophal z rodziną przed napisem „Na sprzedaż”,
Damnak Trayoung, Phnom Penh, Kambodża, czerwiec 2011 r.**

STUDIUM PRZYPADKÓW DO ĆWICZENIA NR 3, KROK NR 3

1. KAMBODŻA: Historia Sophal

Przymusowe wysiedlenie w Phnom Penh.

Sophal (zdjęcie na stronie nr 60) ma 31 lat i pracuje w domu jako manikiurzystka i krawcowa. Kiedy miała 11 lat, ziemia jej rodziny w Dey Krahom, wiosce w pobliżu centrum Phnom Penh, została wykupiona.

Mieszkańcy i mieszkanki Dey Krahom mieli/miały mocne podstawy do posiadania tej ziemi na własność, ale ich wnioski odrzucono i zignorowano. Premier obiecał, że Dey Krahom będzie modernizowana, ale tytuł prawny do ziemi został przyznany przedsiębiorstwu 7NG. Zaczęło ono naciskać lokalnych przywódców do zamiany ziemi Dey Krahom na tańsze posiadłości w Dmna Trayoung. Mieszkańcy i mieszkanki nie godzili/godziły się na takie działania. Sophal wyjaśnia: „*Oni nigdy nie przyszli do mnie i nie zapytali bezpośrednio, a ja byłam [wówczas] właścicielką domu. Nie było żadnych konsultacji, czy dialogu z ludźmi*”. Mieszkańcy i mieszkanki przegonili/przegoniły lokalnych przywódców i wnieśli skargi do sądu powołując się na utratę zaufania. Próbowali również podważyć umowę między przywódcami społeczności a przedsiębiorstwem. Sąd zignorował skargi mieszkańców/ek. Pod presją firmy, setki rodzin wyprowadziło się.

Dla rodziny Sophal perspektywa opuszczenia domu w Dey Krahom, przeniesienie się do innego miejsca lub przyjęcie odszkodowania w wysokości 8000 USD było nie do zaakceptowania. „*Nie przyjęłam tego. Nie zgodziłam się na 8000 USD odszkodowania, bo gdybym się przeprowadziła, straciłabym pracę. Nie miałabym żadnego dochodu*”. Przedsiębiorstwo zaczęło stosować przemoc wobec rodzin, które odrzuciły ich ofertę i podjęły walkę. Wśród nich była rodzina Sophal.

Sophal zaczęła regularnie uczestniczyć w ulicznych protestach.

„*Poszliśmy, żeby spotkać władze miasta i zażądać rozwiązania [naszej sytuacji]. Następnie udaliśmy się na spotkanie z przedstawicielami firmy. Po trzecie, w domu premiera zostawiliśmy dokumenty ochroniarzowi*”, wyjaśnia. „*Potem czekaliśmy na wieści. Czekaliśmy, ale nigdy nie dostaliśmy żadnej odpowiedzi, w ogóle...*”, wzrusza ramionami. „*Zrobiliśmy co mogliśmy*”.

W styczniowy poranek 2009 roku, pozostałe 400 rodzin zostało przymusowo wysiedlonych ze swoich domów w Dey Krahom. Były atakowane przez setki policjantów i prywatnie opłacanych pracowników uzbrojonych w siekiery, młotki, metalowe pręty i pałki elektryczne. Kiedy buldożery i koparki niszczyły ich domy, mieszkańcy/mieszkanki rozpaczliwie próbowali/ły ratować swój dobytek. Przez cały czas policja strzelała z pocisków gumowych, używała gazu łzawiącego i armatek wodnych, kierując je na wysiedlane osoby. Próby negocjowania rozstrzygnięcia lub znalezienia innego akceptowalnego rozwiązania zawiodły. Dom rodziny Sophal i wszystkie ich rzeczy zostały całkowicie zniszczone. „*Wszystko co mogłam uratować to była jedna maszyna do szycia*”, powiedziała. W południe wieś Dey Krahom już nie istniała.

Tak Sophal opisuje pierwszy dzień po wysiedleniu, „*Przyjechałam na ziemię Dmna Trayoung, chodziłam wokół i czułam, że to tak jak deportacja z mojej wioski, która zawsze dawała szczęście mi i mojej rodzinie... czułam się naprawdę źle i byłam wściekła... nienawidziłam ich*”.

Źródło: Amnesty International, *Eviction and resistance in Cambodia: Five women tell their stories* (Indeks: ASA 23/006/2011).

2. ZIMBABWE: Historia A.M.

Oddziaływanie przymusowych wysiedleń na zdrowie matek

A.M., 25-letnia kobieta, która w 2005 roku w ramach operacji Murambatsvina („Usuwanie śmieci”) została przymusowo wysiedlona z Farm Porta do osiedla Hopley. Hopley w Harare jest jednym z wielu osiedli utworzonych w ramach rządowego programu Garikai/Hlalani Kuhle („żyć pięknie”), który został zapoczątkowany w konsekwencji przymusowych wysiedleń.

Amnesty International uznała, że ciężarne kobiety i dziewczęta z osiedla Hopley były narażone na uszczerbek na zdrowiu, a nawet śmierć z powodu braku dostępu do podstawowej pomocy medycznej. Zarówno ich własne życie, jak i życie ich nowonarodzonych dzieci jest zagrożone z powodu niezapewnienia przez rząd odpowiedniego poziomu opieki dla matek i nowonarodzonych dzieci.

W styczniu 2010 r. A.M. urodziła bliźnięta (chłopca i dziewczynkę), które zmarły trzy dni po porodzie. Oto co powiedziała Amnesty International: „Nie miałam pieniędzy, aby zarejestrować się w klinice, więc urodziłam w domu. Pomagała mi starsza kobieta ze wspólnoty. Nie mogłam pójść do kliniki z dziećmi przez dwa dni, bo bardzo cierpiałam. Jedno z moich dzieci zmarło, gdy byłam w drodze do kliniki, a drugie tuż przed wejściem do kliniki. Wtedy postanowiłam wrócić do domu bez wchodzenia. Myślę, że moje dzieci zmarły z zimna. [Mieszkałam i] urodziłam w plastikowej budzie. Dodatkowo, starsza kobieta nigdy wcześniej nie pomagała przy porodzie bliźniaków. Nie wiedziałam, że nosiłam bliźnięta. To była moja druga ciąża.

Moje pierwsze dziecko urodziłam w klinice. Trzy moje przyjaciółki również straciły dzieci podczas porodu w domu”.

Większość kobiet, z którymi rozmawiała Amnesty International w Hopley powiedziała, że nie były w stanie zapłacić 50 USD za rejestrację w klinice.

Źródło: Amnesty International, *No chance to live: newborn deaths at Hopley settlement, Zimbabwe* (Indeks: AFR 46/018/2010).

Kobiety z dziećmi, w Hopley Farm, w Zimbabwe, 2010 r.

3. EGIPT: Historia Fatma Mohamed Wahid

Kobiety doświadczają dyskryminacji ze strony władz odpowiedzialnych za wdrażanie prawa do mieszkania.

Fatma Mohamed Wahid, 31-letnia rozwódka trudni się handlem. Powiedziała Amnesty International, że wynajmowała pokój dla siebie i czwórki swoich dzieci w nieformalnym osiedlu w Al-Wahayed, dzielnicy Al-Duwayqa, w Kairze. Jest to największa dzielnica Kairu, liczy ponad 6 milionów mieszkańców, którzy żyją w domach nie nadających się do zamieszkania przez ludzi. Ponadto ich życiu zagrażają osuwające się skały, powodzie, pożary, linie kolejowe, przewody wysokiego napięcia, otwarte systemy kanalizacji i inne instalacje. W 2008 roku osunięcia skał w Al-Duwayqa zabiły co najmniej 119 osób, a raniły 55 innych. Po tym zdarzeniu władze stwierdziły, że Al-Duwayqa jest niebezpiecznym obszarem, na którym życie mieszkańców jest zagrożone. W rezultacie przymusowo ich wysiedlono i zburzono domy.

Władze zaczęły podejrzewać niedawno rozwiedzione kobiety o nieuczciwe dochodzenie roszczeń majątkowych. Fatma mówi, że władze uważają, że rozwiodła się z mężem tylko w celu uzyskania dodatkowego mieszkania.

Fatma nie potrafi czytać i pisać. Wyszła za mąż, kiedy miała 17 lat. Sześć miesięcy później jej mąż wziął drugą żonę. Fatma początkowo mieszkała w małym mieszkanku w Manshiyet Nassera, ale po tym jak właściciel postanowił je przebudować, przeniosta się z dziećmi do jedno-pokojowego mieszkania wraz z drugą żoną swojego męża i ich piątką dzieci. Następnie pracowała jako sprzedawczyni uliczna, do czasu kiedy uzbierała 1000 funtów egipskich (168 USD), co wystarczało w styczniu 2009 roku na zapłatę depozytu za pokój na ulicy Alsayedya Zaynab. Potem złożyła pozew o rozwód, uzasadniając, że mąż nie mógł zapewnić jej schronienia.

Na początku marca 2010 roku zaczęły się rozbiórki domów na jej ulicy.

Fatma pozostała w swoim pokoju, dopóki buldożery nie doszły do jej budynku w połowie marca. Powiedziała, że wołałaby umrzeć z dziećmi pod gruzami, niż opuścić to miejsce. Sąsiedzi musieli ją wyciągać. Powiedziała, że Urząd Miejski nie uznał jej umowy najmu i dokumentów dzieci, które potwierdzały adres zamieszkania rodziny. Po tym jak zostali wysiedleni, Fatma udała się do

organizacji pozarządowej Centrum Prawa do Mieszkania, w celu uzyskania pomocy prawnej. Wniosła skargę na działanie Urzędu Miejskiego, bowiem ten nie zapewnił jej innego miejsca zamieszkania. Fatma powiedziała, że szef urzędu oznajmił jej, że nie dostanie lokalu zastępczego i że powinna wrócić do męża lub zostać w namiocie z innymi.

Źródło: Amnesty International, *'We are not dirt': Forced evictions in Egypt's informal settlements* (Indeks: MDE 12/001/2011).

Fatma Mohamed Wahid ze swoimi dziećmi, Kair, Egipt, 2010 r.

Krok nr 4: Podejmowanie działania (1 – 2 godziny)

■ Aby zainteresować ludzi omawianym tematem, **przygotujcie i porozwieszajcie ZAWIADOMIENIE O WYSIEDLENIU** w waszej szkole. Możesz przekazać więcej informacji tym, którzy zareagują na zawiadomienie oraz zaprezentować krótki film lub przedstawienie na temat slumsów. Tak zrobili uczniowie i uczennice w Polsce:

ZAWIADOMIENIE O WYSIEDLENIU

Z przykrością informujemy, że twój pokój/twoja szkoła/twój dom jest planowany do rozbiórki w ciągu najbliższych trzech dni i dlatego musi zostać opuszczony. Jeśli nie zostanie opuszczony w ciągu najbliższych trzech dni, zastrzegamy sobie prawo do jego zniszczenia. Ten kto pozostanie w środku, robi to na swoją odpowiedzialność.

To może wydawać się nieco ostre, ale jest to rzeczywistość dla wielu osób w Palestynie, Izraelu, Kenii, Zimbabwe, Nigerii, Ghanie, Egipcie, Kambodży i Serbii.

Aby dowiedzieć się więcej, przyjdź do sali nr 314 we wtorek 29 marca o godzinie 10.30.

■ **Znajdź inne przypadki przymusowych wysiedleń**, do których dochodzi na świecie lub twojej społeczności. Zastanów się co można zrobić, aby zwiększyć świadomość o przymusowych wysiedleniach w twojej szkole, rodzinie czy społeczności. Aby zebrać odpowiednie informacje, skorzystaj z internetu lub z gazet. Dodatkowo, możesz znaleźć informacje na stronach Amnesty International:

<http://www.amnesty.org/en/demand-dignity>,

<http://www.amnesty.org/en/campaigns/demand-dignity/issues/slums>

■ **Zaangażuj się! Sprawdź jak działa Sieć Szybkiego Reagowania Amnesty International** w twoim kraju i na świecie. Dołącz do sieci, aby zatrzymać przymusowe wysiedlenia.

<https://www.facebook.com/#!/pages/Stop-Forced-Evictions-Amnesty-International/161493850572913>

■ **Powiedz nam o swoich działaniach!** Podziel się pomysłami i kreatywnością z innymi młodymi ludźmi na świecie poprzez stronę www.respectmyrights.org i strony kampanii **Żądamy Godności** na facebooku i twitterze:

 [amnestyglobal
demanddignityglobal](https://www.facebook.com/demanddignityglobal)

 [@amnestyonline
@demanddignity
#demanddignity](https://twitter.com/amnestyonline)

Krok nr 5: Ewaluacja (15 minut)

Jeśli masz czas, przeprowadź krótką ewaluację ćwiczenia.

- Skup się na tym, co uczestniczkom/uczestnikom podobało się w ćwiczeniu i w sposobie jego przeprowadzenia, a co nie.
- Zapytaj osoby uczestniczące, czego nauczyły się podczas ćwiczenia, czy zmieniły swoje nastawienie do omawianego tematu i jakie działania mogą podejmować, aby zwiększyć świadomość o ludziach żyjących w nieodpowiednich warunkach zamieszkania.
- Więcej informacji na temat technik ewaluacji znajdziesz w *Poradniku dla Facylitatorów i Facylitatorek*.

Wystawa zdjęć zorganizowana w ramach Globalnego Tygodnia Akcji przeciwko Przymusowym Wysiedleniom w Afryce, Nairobi, Kenia, marzec 2012 r.

© Amnesty International (Riccardo Ganigale)

ĆWICZENIE NR 4

BADANIE WPŁYWU PRZYMUSOWYCH WYSIEDLEŃ

CELE

- Badanie oddziaływania przymusowych wysiedleń na społeczności poprzez odgrywanie ról.
- Zrozumienie ról różnych aktorów podczas przymusowych wysiedleń.
- Zidentyfikowanie działań, które mogą wpłynąć na poprawę życia osób przymusowo wysiedlanych.

CZAS

2 godziny i 15 minut - 3 godzin

TO ĆWICZENIE SKŁADA SIĘ Z TRZECH KROKÓW

Krok nr 1: **Odgrywanie ról: Przymusowe wysiedlenie społeczności Romów (90 - 120 minut)**

Krok nr 2: **Podjęcie działania (30 minut)**

Krok nr 3: **Ewaluacja (15 minut)**

- ✓ Jeśli masz ograniczony czas, możesz poświęcić jedną sesję na przygotowania do odgrywania ról, a kolejną sesję na prezentację połączoną z dyskusją.
- ✓ W zależności od działania jakie podejmiecie na zakończenie, czas trwania ćwiczenia może się znacznie różnić.
- ✓ Osoby uczestniczące powinny podjąć przynajmniej jedno działanie po każdym ćwiczeniu, co wzmocni proces uczenia się.

Krok nr 1: Odgrywanie ról (90 do 120 minut)

POTRZEBNE MATERIAŁY

- Kopie opisu przypadku dla każdego uczestnika/uczestniczki (strona nr 69).
- Kopie kart postaci dla każdej z grup – każda grupa dostaje inną kartę postaci (strony nr 70 – 71).

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ Przy odgrywaniu ról wykorzystujemy opis przypadku, który jest oparty na rzeczywistych wydarzeniach. Możecie przygotować swój własny opis przypadku przymusowego wysiedlenia, który odnosi się do konkretnej sytuacji znanej grupie, który w związku z tym może być bardziej odpowiedni.
- ✓ Upewnij się, że każda osoba ma kopię studium przypadku i karty postaci swojej grupy oraz, że każda z grup rozumie swoją rolę.
- ✓ Podczas odgrywania ról, facylitator/ka powinien/powinna być tak cichy/cicha jak to tylko możliwe, aby umożliwić grupom współpracę między sobą.
- ✓ Podczas pracy z młodszą grupą lub z taką, która ma mniejsze doświadczenie w odgrywaniu ról, możesz pełnić rolę facylitatora/ki w Zebraniu Miasta w celu zagwarantowania uczestnictwa różnych grup.
- ✓ Przemieszczanie mebli może być pomocne przy odgrywaniu ról. Jeśli dysponujesz stołami lub biurkiem, mogą być one ułożone w krąg lub w inny sposób, sugerujący, że odbywa się Zebranie Miasta.

Praca w grupach

- Poproś osoby uczestniczące o indywidualne przeczytanie studium przypadku do odgrywania ról lub zaprosz jedną z osób do przeczytania opisu przypadku całej grupie. Jest to historia romskiej rodziny, która została przymusowo wysiedlona ze swojego domu w Rumunii.
- Wyjaśnij, że celem odgrywania ról jest próba zidentyfikowania konkretnych działań, które mogą zostać podjęte w celu poprawy warunków życia osób przymusowo wysiedlanych i zrozumienie ról różnych aktorów zaangażowanych w proces (np. członków/członkiń romskich społeczności, urzędników państwowych, aktywistów/ek organizacji pozarządowych, członków/członkiń szerszej nie-romskiej społeczności). Każda z tych ról jest opisana w kartach postaci.
- Podziel osoby uczestniczące na cztery grupy.
- Rozdaj każdej z grup kopię studium przypadku i jedną z kart postaci:
 1. Członkowie/członkinie społeczności romskiej.
 2. Pracownicy/pracowniczki organizacji pozarządowych działających na rzecz prawa do odpowiednich warunków zamieszkania społeczności romskiej, która została wysiedlona.
 3. Urzędnicy z Ministerstwa ds. Polityki Mieszkaniowej i z samorządu lokalnego.
 4. Członkowie/członkinie szerszej nie-romskiej społeczności.

Pracownicy/czki organizacji pozarządowej prowadzą wywiad z ludźmi przymusowo wysiedlonymi z osiedla Belvil w Belgradzie i przesiedlonymi do kontenerów położonych niedaleko bagna, w okolicach Dren, Serbia, kwiecień 2012 r.

- Wyjaśnij grupie, że z miasta Austrumi, w Falu przymusowo wysiedlono społeczność romską. Pracownicy/pracowniczki organizacji pozarządowych, działający na rzecz prawa do odpowiednich warunków zamieszkania dla wysiedlonych Romów, zwołali Zebranie Miasta, aby zebrać wszystkie strony ze sobą w celu omówienia problemu i wsparcia zagrożonej społeczności romskiej poprzez wymyślanie planu działania. Członkowie/członkinie szerszej nie-romskiej społeczności i urzędnicy z Ministerstwa ds. Polityki Mieszkaniowej i z samorządu lokalnego będą bronić stanowiska, że społeczność romska została wysiedlona zgodnie z prawem i była traktowana sprawiedliwie.
- Daj grupom co najmniej 30 minut na przygotowanie się do Zebrania Miasta.

Odgrywanie ról

- Przygotuj salę na Zebranie Miasta przez umieszczenie krzeseł w kręgu, tak żeby osoby siedziały naprzeciw siebie bez przeszkód. Członkowie/członkinie każdej z grup powinni/powinny siedzieć razem.
- Poproś grupy o odegranie ról.
- Zebranie powinno się zakończyć w ciągu 30 minut, nawet jeśli plan działania nie został ustalony.

Na forum

- Kiedy zakończycie odgrywanie ról, poprowadź dyskusję z osobami uczestniczącymi, zadając następujące pytania:

1. Jak się czułeś/czułaś odgrywając rolę? (Postaraj się, aby wypowiedziała się przynajmniej jedna osoba z każdej grupy).
2. Czy sytuacja Romów w tej scenie odzwierciedla podobne warunki, których doświadczają osoby przymusowo wysiedlane? Jeśli tak, dlaczego?
3. Czy uważasz, że jako przedstawiciel/ka społeczności romskiej, byłeś/byłaś słuchany/a? Dlaczego?

4. Jakie było stanowisko władz? Czy uważasz, że jest to typowa sytuacja? Dlaczego?
5. Jakie kroki mogłyby podjąć władze w celu poprawy warunków życia Romów w tej scenie? Kto jest za to odpowiedzialny? Co można zrobić, aby zapewnić, że Romowie są w stanie dochodzić swoich praw?
6. Jaką rolę mogą odegrać organizacje pozarządowe, gdy istnieje zagrożenie lub dochodzi do przymusowego wysiedlenia?
7. Jaką rolę powinna odegrać społeczność romska?
8. Czy szersza nie-romska społeczność może odegrać pozytywną rolę w całym procesie? W jaki sposób?
9. Co jest niezbędne do poprawy dialogu między różnymi grupami?
10. Czy znasz przypadki ludzi, którzy są siłą wysiedlani ze swojej społeczności? Dlaczego doszło do przymusowych wysiedleń i jaki był ich wpływ na życie ludzi?

- Podsumuj dyskusję, podkreślając różne role i trudności, które istnieją podczas słuchania i wspólnej pracy.

- Wyjaśnij, że w następnym ćwiczeniu będziecie badać głębiej, co różne grupy mogą zrobić, by uczynić odpowiednie warunki zamieszkania rzeczywistością.

Romki mieszkające w Pata Rat, Cluj-Napoca, Rumunia, październik 2011 r.

OPIS PRZYPADKU DO ĆWICZENIA NR 4, KROK NR 1

Przymusowe wysiedlenie społeczności romskiej w Austrumi, Falu*

W dniu 17 grudnia 2010 r. około 350 osób (76 rodzin), z których zdecydowana większość to Romowie, zostało przymusowo wysiedlonych przez władze lokalne z ulicy Kolejowej, w samym centrum miasta Austrumi, w kraju Falu.

Czterdzieści rodzin zostało umieszczonych w nowych mieszkaniach na obrzeżach miasta, w dzielnicy Zapadno, w pobliżu miejskiego wysypiska śmieci i byłego składowiska odpadów chemicznych. Warunki zamieszkania, które im zapewniono są nieodpowiednie. „*Pokój jest bardzo mały, woda z zewnątrz przecieka przez ściany. Jest naprawdę źle, to jest koszmar ... To nie jest miejsce do życia z rodziną ... Obok mnie, żyje 13-osobowa rodzina, w tym 11 dzieci, które mieszkają w jednym pokoju*”, powiedział Dimitry, jeden z Romów, który został przeniesiony do nowego mieszkania. Nie ma ciepłej wody ani gazu, chociaż woda, kanalizacja i prąd są doprowadzone.

Pozostałym 36 rodzinom nie zostało zapewnione żadne inne zastępcze mieszkanie. Podczas gdy siedem z nich zatrzymało się u krewnych, którym zostały przydzielone pomieszczenia w Zapadno, pozostałym 29 rodzinom gmina dała pozwolenia na budowę domów na działce w pobliżu mieszkań. „*Mam tylko kawałek ziemi i [mój dom] zbudowany z materiałów zebranych na śmietniku. Marznąłem całą zimę, ponieważ [dom] nie jest izolowany*”, powiedziała Adriana. Rodziny nie mają dostępu do wody, kanalizacji i elektryczności. Tylko z ustną umową ze strony gminy i bez formalnego prawa do ziemi, nie mają ochrony posiadania i żyją w codziennym strachu przed wysiedleniem i ponowną utratą swoich domów.

Najbliższy przystanek autobusowy znajduje się w odległości ok. 2,5 km, co poważnie ogranicza ich dostęp do edukacji, rynku pracy i podstawowych usług. Ludzie z Zapadno skarżą się również na pogorszenie stanu zdrowia

po przesiedleniu. „*Gdziekolwiek jesteś tutaj, wszystko widzisz, te śmieci i smród, które wpływają na nasze zdrowie dzień w dzień*”, powiedziała Sabina.

Rodziny romskie, wspólnie z lokalnymi aktywistami/kami organizacji pozarządowej wielokrotnie podnosiły obawy dotyczące warunków życia w mieście Austrumi. Żądania nie zostały jeszcze spełnione przez lokalne władze, które do tej pory nie podjęły żadnego działania w związku z naruszeniami praw człowieka osób przymusowo wysiedlonych z ulicy Kolejowej i przeniesionych do Zapadno. Konsekwencje przymusowych wysiedleń nadal wpływają na społeczność romską, która obawia się, że pozostaną one nierozwiązane przez władze.

*Studium przypadku wykorzystuje fikcyjne lokalizacje, ale opiera się na rzeczywistych zdarzeniach, które miały miejsce w Cluj-Napoca w Rumunii. Więcej informacji: Amnesty International, *Justice for the Roma from Coastei Street, Cluj-Napoca, Romania: local authorities must act now!*

<http://www.amnesty.org/en/appeals-for-action/Coastei-Street>

KARTY POSTACI DO ĆWICZENIA NR 4, KROK NR 1

Skseruj, potnij i rozdaj grupom jako materiał do odgrywania ról.

Odgrywanie ról: Przymusowe wysiedlenie społeczności romskiej w Austrumi, Falu*

Społeczność romska

Twoja grupa reprezentuje społeczność Romów, która została wysiedlona. Zostaliście/zostałyście zmuszeni/zmuszone do opuszczenia swoich domów położonych w centrum miasta i przeniesienia się do tzw. „tymczasowego zakwaterowania” na peryferiach, z dala od pracy i szkoły.

Każdy członek/każda członkini grupy może odegrać cały zakres ról, takich jak lider/ka społeczności, głowa domu/rodziny, młoda osoba, pracownik/czka, młody człowiek itp. Ta grupa powinna składać się z wielu mężczyzn, kobiet, chłopców i dziewcząt, jeśli w tej grupie znajdują się odpowiednie osoby. Jak pokazuje studium przypadku, Romowie nie są zadowoleni ze swoich warunków życia. Niektórzy członkowie/niektóre członkinie społeczności nie mają zaufania do organizacji pozarządowych, które mówią, że chcą im pomóc.

Na Zebraniu Miasta podzielcie się informacjami odnośnie swojej sytuacji. Ważne jest, żeby ludzie zrozumieli, przez co przeszła społeczność. Czego doświadczyła. Czego potrzebuje. Zastanówcie się co chcecie powiedzieć. Kwestie, które podniesiecie mogą skupiać się na warunkach życia, sposobie przeprowadzenia wysiedlenia, na tym co rząd aktualnie robi lub czego nie robi, jak również na tym o co prosicie.

Pracownicy/pracowniczki organizacji pozarządowych

Wasza organizacja podejmuje działania w temacie przymusowych wysiedleń na szczeblu lokalnym i międzynarodowym. Jej główne obszary działania to badania, kampanie, rzecznictwo i edukacja praw człowieka. Nadajcie nazwę organizacji. Pracowaliście/pracowałyście z wysiedloną społecznością romską od kilku miesięcy. Waszym zadaniem jest próba ułatwienia dialogu między członkami/członkiniami społeczności romskiej, urzędnikami państwowymi i szerszą nie-romską społecznością.

Przekazujesz informacje i narzędzia, które mogą wspierać społeczność romską w zakresie ich praw. Przygotuj pytania dla społeczności romskiej na Zebraniu Miasta. Pytania powinny koncentrować się na ich warunkach życia, sposobie wysiedlenia i na tym, co rząd aktualnie robi, aby pomóc. Zapytaj, jakie są ich potrzeby w tym momencie i pomysły na rozwiązania. Możesz przygotować kilka żądań w stosunku do rządu, zarówno krótko jak i długoterminowych.

Powinniście/powinnyście również przedstawić, jakiego rodzaju działania może podjąć organizacja, aby wspierać społeczność romską w celu znalezienia rozwiązań.

Urzednicy z Ministerstwa ds. Polityki Mieszkaniowej i z samorządu lokalnego

Lokalne władze przymusowo wysiedliły społeczność romską z ulicy Kolejowej w centrum miasta. Waszym zadaniem jest obrona stanowiska władz, jako że pochodzicie z dwóch różnych urzędów - krajowego Ministerstwa ds. Polityki Mieszkaniowej i samorządu lokalnego, które mogą mieć różne obowiązki i możliwości działania. Staracie się uniknąć odpowiedzialności, jednakże musicie utrzymać dobry wizerunek przed organizacją pozarządową i szerszą nie-romską społecznością. Nie chcecie zbudować negatywnego wizerunku w oczach opinii publicznej i chcecie, aby ten problem zniknął. Widzicie Romów jako problem, a nie jako część rozwiązania.

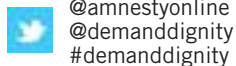
Przygotujcie oświadczenie na Zebranie Miasta dotyczące wysiedlenia. Powiniście/powinnyście być w stanie bronić działań władz lub ich braku. Lekceważycie problemy, przed jakimi stoi społeczność romska i dajecie im pozorną alternatywę. Próbujecie minimalizować wysiłki i działania, które mogą podejmować władze przez rzucanie niejasnych, ogólnikowych haseł, nie podejmując zobowiązań i powołując się na brak środków. Odwołujecie się bardziej do organizacji pozarządowej i szerszej nie-romskiej społeczności, niż do społeczności romskiej.

Członkowie szerszej nie-romskiej społeczności

Wspieracie stanowisko władz. Macie uprzedzenia wobec Romów. Nie chcecie, żeby zostali umieszczeni w zastępczych mieszkaniach wśród waszej społeczności. Lepiej, że są tam gdzie są, bez względu na warunki z jakimi się stykają, a poza tym Romowie lubią żyć w ten sposób. Uważasz, że społeczność romska jest niebezpieczna, ponieważ wszyscy są złodziejami i żebrakami. Niektórzy z was mogą zmienić zdanie podczas Zebrania Miasta w zależności od przedstawionych informacji i argumentów. Generalnie nie wierzycie, że społeczności romskiej przysługują takie same prawa jak wam.

Krok nr 2: Podejmowanie działania (30 minut)

- Zapoznaj się z kampaniami i akcjami na temat przymusowych wysiedleń promowanych przez Amnesty International i inne organizacje. Czy któraś z tych akcji może zainteresować młodych ludzi?
- Poproś osoby uczestniczące o zastanowienie się nad tym, jak zwiększyć świadomość w zakresie potrzeby ZATRZYMANIA przymusowych wysiedleń wśród uczniów/uczennic, opinii publicznej, aktywistów/aktywistek i urzędników/urzędniczek państwowych.
- Powiedz nam o swoich działaniach poprzez www.respectmyrights.org i zobacz strony kampanii Żądamy Godności na facebooku i twitterze:

W lutym 2012 r., uczniowie i uczennice szkoły w Lipiu w Polsce, w ramach projektu Edukacja dla Godności, dołączyli/ły do globalnej akcji przeciwko przymusowym wysiedleniom społeczności mieszkającej na terenach nadbrzeżnych w Port Harcourt w Nigerii.

Krok nr 3: Ewaluacja (15 minut)

Jeśli masz czas, przeprowadź krótką ewaluację ćwiczenia lub dłuższą ewaluację, jeśli przeprowadziłeś/przeprowadziłaś już wszystkie ćwiczenia z tej Sekcji.

- Skup się na tym, co uczestniczkom/uczestnikom podobało się w ćwiczeniu i w sposobie jego przeprowadzenia, a co nie.
- Zapytaj osoby uczestniczące, czego nauczyły się podczas ćwiczenia, czy zmieniły swoje nastawienie do omawianego tematu i jakie działania mogą podejmować, aby zwiększyć świadomość o ludziach żyjących w nieodpowiednich warunkach zamieszkania.
- Więcej informacji na temat technik ewaluacji znajdziesz w **Poradniku dla Facylitatorów i Facylitatorek**.

© Amnesty International Burkina Faso

Aktywiści/teki i wolontariusze/ki Amnesty International w Burkina Faso biorą udział w Maratonie Pisania Listów w grudniu 2011 r.

Phouk Hong podczas protestu w Phnom Penh, w Kambodży,
25 maja 2011 r.

SEKCJA NR 3
UCZYŃMY PRAWO DO
ODPOWIEDNICH
WARUNKÓW
ZAMIESZKANIA
RZECZYWISTOŚCIĄ

DO CZEGO ZOBOWIĄZANE SĄ PAŃSTWA?

„Na samym końcu, obojętnie czy wygramy czy przegramy, jestem szczęśliwa, że stanęłam wraz z innymi do walki. Będę walczyć, aby żyć w moim starym miejscu, będę walczyć do ostatniej rundy”.

Tep Vanny, Kambodża

Źródło: Amnesty International, *Eviction and resistance in Cambodia: Five women tell their stories* (Indeks: ASA 23/006/2011).

Państwa dobrowolnie podpisały i ratyfikowały traktaty międzynarodowe, w ramach których zgodziły się zagwarantować prawo swoich obywateli/ek do odpowiednich warunków zamieszkania. Jednak często nie realizują one zobowiązań prawnych, których się podjęły dlatego zwykli ludzie muszą być przygotowani do dochodzenia swoich praw. Świadomość tych praw i obowiązków pomaga zidentyfikować, jakie działania mogą podjąć, aby prawo do odpowiednich warunków zamieszkania stało się rzeczywistością.

W celu wypełnienia swoich zobowiązań do poszanowania, ochrony i realizacji prawa do odpowiednich warunków zamieszkania, państwa muszą podjąć szereg natychmiastowych działań, a z czasem, także poprawić warunki zamieszkania (zgodnie z zasobami, którymi dysponują).

Tep Vanny podczas wywiadu, Phnom Penh, Kambodża, marzec 2011 r.

© Amnesty International

Rządy powinny bezzwłocznie:

- ✓ Uznać i chronić prawo do odpowiednich warunków zamieszkania jako prawo człowieka i egzekwować to prawo w sądach.
- ✓ Upewnić się, że każda osoba ma zapewniony co najmniej minimalny stopień ochrony posiadania i bezpieczeństwa przed przymusowymi wysiedleniami.
- ✓ Przyjąć i wdrożyć ustawy zakazujące przymusowych wysiedleń, z zabezpieczeniami, które muszą być spełnione zanim dojdzie do przymusowego wysiedlenia.
- ✓ Chronić ludzi przed działaniami przedsiębiorstw lub innych podmiotów, które naruszają prawo do odpowiednich warunków zamieszkania.
- ✓ Zakazać i przeciwdziałać dyskryminacji, w tym segregacji rasowej, w polityce mieszkaniowej.
- ✓ Dokonać przeglądu i modyfikacji zasad i przepisów o budownictwie mieszkaniowym, planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w celu promowania mieszkania dla wszystkich i podjąć starania, aby ułatwić ludziom żyjącym w ubóstwie budowę lub utrzymanie swoich domów.
- ✓ Upewnić się, że podstawowe materiały budowlane są przystępne, zwłaszcza dla osób najbardziej potrzebujących.
- ✓ Wprowadzić środki zapewniające przystępność mieszkań, takie jak rozporządzenia określające wysokość czynszów i innych kosztów związanych z nieruchomościami oraz zapewnić, że podwyżki czynszów hipotecznych i innych form finansowania budownictwa mieszkaniowego nie zagrażają pozostałym potrzebom.
- ✓ Przyjąć politykę mieszkaniową, która nadaje priorytet warunkom zamieszkania dla wszystkich i wskazuje określone w czasie cele co do poprawy warunków mieszkaniowych i zapewnienia uczestnictwa grup najbardziej zagrożonych.
- ✓ Upewnić się, że wszystkie zasoby programowe są nastawione na priorytety mieszkalnictwa, które są w najgorszym stanie.
- ✓ Wprowadzić standardy w celu zagwarantowania, że mieszkanie jest „odpowiednie”, określając warunki zamieszkania, trwałość, lokalizację i dostępność usług, obiektów i infrastruktury, zgodnie z międzynarodowymi standardami.
- ✓ Stworzyć skuteczne mechanizmy monitorowania wszystkich instytucji, na poziomie krajowym i lokalnym, w celu zapewnienia, że ich działania są zgodne z prawem.
- ✓ Wprowadzić mechanizmy skutecznego monitorowania sytuacji mieszkaniowej w kraju, która pozwala na identyfikację osób, które nie posiadają minimalnego stopnia ochrony posiadania, które są bezdomne, żyją w nieodpowiednich warunkach zamieszkania i grup, które zmagają się największymi barierami w realizacji ich prawa do odpowiednich warunków zamieszkania.
- ✓ Upewnić się, że ludzie są dobrze poinformowani o ich prawie do odpowiednich warunków zamieszkania.
- ✓ Upewnić się, że ludzie uczestniczą i są konsultowani przy podejmowaniu decyzji, które wpływają na ich życie.
- ✓ Zapewnić skuteczne środki odwoławcze oraz odszkodowania dla każdej osoby, której prawo do odpowiednich warunków zamieszkania jest łamane, w tym - w razie potrzeby - na drodze sądowej.

Prawo do skutecznego środka odwoławczego

Gdy państwa naruszają prawo do odpowiednich warunków zamieszkania, wszyscy poszkodowani mają prawo do skutecznego środka odwoławczego, jako jednostki lub członkowie większych grup i społeczności. Środek musi obejmować naprawę konkretnych szkód poniesionych przez poszkodowanych. To może oznaczać powrót do domu, z którego zostali przymusowo wysiedleni oraz zapewnienie prawnej gwarancji, że naruszenie się nie powtórzy. Te środki muszą być dostępne na poziomie lokalnym lub krajowym, poprzez system sądownictwa i inne mechanizmy pociągania do odpowiedzialności (np. komisja praw człowieka).

Władze muszą również zapewnić ludziom informacje o istniejących środkach oraz o tym w jaki sposób dochodzić swoich praw, na przykład, zapewnić pomoc prawną osobom, które nie mogą pozwolić sobie na płatną pomoc prawników.

CO MOGĄ ZROBIĆ INNI?

Państwa mają zobowiązania płynące z prawa do odpowiednich warunków zamieszkania, ale inne organizacje, osoby indywidualne, grupy i wspólnoty mogą również wesprzeć realizację tego prawa. Jednostki, grupy i społeczności, których prawa zostały naruszone, mogą także podjąć działania w celu poprawy własnych warunków zamieszkania.

Istnieje wiele działań, które organizacje, jednostki, grupy i wspólnoty mogą podjąć, aby upewnić się, że prawo do odpowiednich warunków zamieszkania realizowane jest dla wszystkich, łącznie z grupami, które są zagrożone.

Na przykład:

- **Podnoszenie świadomości na temat prawa do odpowiednich warunków zamieszkania.** Wiele osób, zwłaszcza tych mieszkających w nieodpowiednich warunkach, nie korzysta ze swoich praw. Brakuje informacji na temat praw człowieka i możliwości egzekwowania tych praw, jeśli starają się dochodzić swoich praw, nie mają prawnej i innego rodzaju pomocy. Czasem spotykają się z szykanami i złym traktowaniem ze strony władz, gdy próbują zmobilizować swoje rodziny i społeczności. Edukacja praw człowieka jest pierwszym ważnym krokiem do zrozumienia praw człowieka i podejmowania działania.

Działania, które pomogą podnieść świadomość, to prezentacje i spotkania ze społeczeństwem, zabawy szkolne, celebrowanie dni związanych z prawem do mieszkania, dni sztuki, wystawy fotograficzne oraz korzystanie z multimedialnych, takich jak blog i radio.

Tol Srey Pov jest jedną z 13 kobiet – aktywistek, które zostały uwięzione po niesprawiedliwym procesie, po tym jak pokojowo protestowały przeciwko niszczeniu ich ziemi w okolicach Boeung Kak Lake w Kambodży, w maju 2012 r.

- **Wspieranie ludzi w dochodzeniu swoich praw.** Organizacje i jednostki mogą wspierać ludzi w ich wysiłkach dochodzenia swoich praw poprzez ułatwienie dostępu do środków, które istnieją (na przykład poprzez udostępnianie informacji lub zapewnienie szkoleń w zakresie mechanizmów ochrony i środków odwoławczych). Istnieją prawne możliwości dochodzenia prawa do odpowiednich warunków zamieszkania dla osób indywidualnych i grup. Na przykład, poszkodowani w rezultacie przymusowego wysiedlenia mogą dochodzić odszkodowania za utratę własności lub inne naruszenia. Środki prawne mogą być przyznawane na różnych poziomach:
 - Administracyjnym: na przykład gdy urzędnik w Ministerstwie ds. Polityki Mieszkaniowej nakaze odbudowę domu, który został zburzony;
 - Sądowym: środek orzeczony przez sąd;
 - Ustawodawczym: tak jak uchwalenie ustawy, która przewiduje kary dla osób odpowiedzialnych za przymusowe wysiedlenia.
- **Praca i wolontariat z lokalnymi i międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi organizacjami.** Jest to sposób na wsparcie wysiłków osób indywidualnych i organizacji skierowanych na promowanie i egzekwowanie prawa do odpowiednich warunków zamieszkania.
- **Rzecznictwo** na rzecz poprawy warunków zamieszkania, np. zbieranie podpisów pod petycją skierowaną do rządu, z prośbą o wywiązywanie się ze zobowiązań dotyczących praw człowieka związanych z prawem do odpowiednich warunków zamieszkania.

Bernice Naah, aktywistka, przemawia podczas Globalnego Tygodnia przeciwko Przymusowym Wysiedleniom w Afryce, w Akrze, w Ghanie, marzec 2012 r.

Modernizacja slumsów

Obecnie uznaje się, że lepiej jest – zarówno dla ludzi narażonych, jak i dla gospodarki kraju – ulepszyć i poprawić warunki życia w nieformalnych osiedlach lub slumsach, zamiast przesiedlać ludzi. Jest to proces znany jako **modernizacja slumsów**. Modernizacja slumsów obejmuje fizyczne, społeczne, ekonomiczne, organizacyjne i środowiskowe ulepszenia slumsów i nieformalnych osiedli. Powszechnie wykonywane jest przez mieszkańców, grupy społeczności i władze lokalne.

Proces modernizacji slumsów nie oznacza tylko modernizacji samych miejsc zamieszkania, ale również ulepszenie infrastruktury. Oznacza to przekształcenie slumsu w osiedle z odpowiednimi nisko-budżetowymi mieszkaniami z dostępem do wody, kanalizacji, elektryczności, dróg i innych usług oraz zapewnienie dostępu do opieki zdrowotnej, edukacji i pracy, jak również uporządkowania systemu zwalczającego przestępczość i korupcję.

Projekty modernizacji slumsów muszą obejmować rzeczywiste uczestnictwo społeczności od samego początku. Wszyscy członkowie/członkinie społeczności, w tym grupy szczególnie narażone lub marginalizowane, osoby starsze, osoby niepełnosprawne, kobiety i dzieci powinni/powinny zostać włączeni/włączone w proces, a ich uczestnictwo powinno być cenione. Projekt modernizacji slumsów powinien być również odpowiednio finansowany. Niezależne grupy praw człowieka i organizacje pozarządowe mogą również monitorować ten proces.

Dwa podstawowe kroki modernizacji slumsów obejmują:

- dobrze przemyślany **plan** przewidujący uczestnictwo wszystkich podmiotów, w tym zagrożonej społeczności,
- jasny **proces** przeprowadzania modernizacji.

W celu poprawy warunków zamieszkania i zmniejszenia przeludnienia poprzez modernizację slumsów, nieuniknione jest to, że niektórzy ludzie będą musieli przenieść się tymczasowo lub na stałe, aby umożliwić tę poprawę. Jeżeli istnieje dobrze rozwinięty plan i proces, który doprowadzi do jego zrealizowania, to wpływ na życie osób przesiedlanych może być ograniczony do minimum.

Niektóre z dodatkowych pomysłów na modernizację slumsów:

- **Usuwanie zagrożeń zdrowotnych**, takich jak wysypiska śmieci oraz odkryte ścieki.
- **Promowanie bezpiecznych dzielnic**, na przykład poprzez powoływanie komisji złożonych z mieszkańców/ek i policji w celu omówienia sposobów poprawy bezpieczeństwa.
- **Utworzenie grup roboczych** w celu promowania lepszego planowania i standardów budowlanych, np. zachęcanie ludzi budujących domy do unikania zagrożonego położenia i pozostawiania wystarczającej przestrzeni między domami potrzebnej do prowadzenia działań przeciwpożarowych.
- **Monitorowanie równego dostępu kobiet** do prawa do odpowiednich warunków zamieszkania i promowanie równości.
- **Mapowanie przejawów dyskryminacji**, np. przeciwko mniejszościom etnicznym.
- **Wizyty studyjne członków/członkiń różnych slumsów** w celu wymiany pomysłów na poprawę warunków życia i środowiska.
- **Monitorowanie procesu przeprowadzania wysiedleń** w celu zapewnienia, że prawa mieszkańców są przestrzegane.

Margaret, sprzedawczyni z osiedla Kabete NITD, w Nairobi, w Kenii, lipiec 2010 r. Mieszkańcy i osoby zajmujące się handlem opowiadają o tym, jak lokalne władze zniszczyły ich domy i źródła utrzymania, przez co wiele osób musi walczyć o przetrwanie.

Użyteczne linki

Amnesty International, *Human rights live here: Stop forced evictions in Africa*

(Indeks: AFR 01/002/2011)

<http://amnesty.org/en/library/info/AFR01/002/2011/en>

Historia ze slumsów (slum stories): „Waste incineration in Kibera”

<http://www.slumstories.org/episode/waste-incineration-kibera>

Historia ze slumsów (slum stories): “Self defence for the women of Kenya”

<http://www.slumstories.org/episode/kenya-%E2%80%93-self-defence>

Historia ze slumsów (slum stories): “Rapping for a better future”

<http://www.slumstories.org/episode/kenya-%E2%80%93-rapping-better-futures>

ĆWICZENIE NR 5

PODEJMOWANIE DZIAŁANIA NA RZECZ PRAWA DO ODPWIEDNIICH WARUNKÓW ZAMIESZKANIA

CELE

- Refleksja nad tym, co dotknięte osoby i społeczności mogą zrobić, aby zrealizować swoje prawo do odpowiednich warunków zamieszkania.
- Refleksja nad tym, co rządy, organizacje pozarządowe i inni mogą zrobić, aby pomóc zrealizować prawo do odpowiednich warunków zamieszkania.
- Zidentyfikowanie działań, które osoby uczestniczące mogą podjąć, aby zostać rzecznikami/rzeczniczkami praw człowieka - swoich i innych osób.

CZAS

3 - 4 godziny na wszystkie kroki

TO ĆWICZENIE SKŁADA SIĘ Z PIĘCIU KROKÓW

- Krok nr 1: **Trzy problemy, mnóstwo rozwiązań (30 minut)**
 Krok nr 2: **Kto uczestniczy? (30 minut)**
 Krok nr 3: **Ludzie przejmujący kontrolę: Historia ze slumsów (45 minut)**
 Krok nr 4: **Podjęcie działania (1-2 godziny)**
 Krok nr 5: **Ewaluacja (15 minut)**

- ✓ Możesz podzielić to ćwiczenie na dwie lub więcej części. Kroki nr 1 i 2 najlepiej jest przeprowadzić razem. Kroki nr 3 i 4 mogą być przeprowadzone w innym czasie.
- ✓ W zależności od działania jakie podejmiecie na zakończenie, czas trwania ćwiczenia może się znacznie różnić.
- ✓ Osoby uczestniczące powinny podjąć przynajmniej jedno działanie po każdym ćwiczeniu, co wzmocni proces uczenia się.

Krok nr 1: Trzy problemy, mnóstwo rozwiązań (30 minut)

POTRZEBNE MATERIAŁY

- Tablica lub flipchart
- Markery, długopisy i ołówki dla każdej z grup
- Trzy flipcharty z zapisanymi wyzwaniem (strona nr 84)
- Taśma klejąca lub inny materiał do przyklejania

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ Wyzwania nie powinny być zbyt konkretne. Mają one promować debatę na temat naruszeń praw człowieka i zobowiązań w obszarze ich poszanowania.
- ✓ Zapewnij osoby uczestniczące, że robienie założeń w dyskusjach jest naturalne. Możesz dostarczyć dodatkowe informacje, tj. możesz wytłumaczyć charakter zobowiązań państwa wobec firm (w odniesieniu do trzeciego wyzwania).
- ✓ Ćwiczenie to może przyczynić się do kształtowania wiedzy osób uczestniczących w zakresie praw i obowiązków. Powinni zbadać rolę, jaką same pełnią w zapewnieniu, że ludzie mogą dochodzić swoich praw a podmioty zobowiązane do poszanowania, ochrony i przestrzegania praw człowieka robią to właściwie.
- ✓ Możesz skorzystać z wyzwań zaproponowanych w ćwiczeniu, lub innych, które mogą być bardziej odpowiednie dla danej grupy.
- ✓ Możesz skierować rozdziały *Do czego zobowiązane są państwa?* i *Co mogą zrobić inni?* ze stron nr 76 – 79 i rozdać je osobom uczestniczącym na koniec ćwiczenia.

Praca w grupach – „karuzela”

- Zacznij od podzielenia osób uczestniczących na trzy grupy.
- Umieść trzy kartki flipchartu z zapisanymi wyzwaniem dookoła pokoju i poproś każdą z grup o ustawienie się pod jednym z wyzwań. Każda kartka opisuje wyzwanie, które pociąga za sobą życie w slumsach, przymusowe wysiedlenia czy nieodpowiednie warunki zamieszkania.
- Każda grupa powinna użyć innego koloru długopisu lub markera.
- Daj każdej grupie pięć minut na spisanie pomysłów na to, jak zmierzyć się z poszczególnymi wyzwaniami, odpowiadając na pytanie:
 1. Co można zrobić?
 2. Kto ma obowiązek podjąć działanie?
 3. Czy możecie wskazać konkretne działania, które mogą podjąć młodzi ludzie?

- Po pięciu minutach, zapowiedz „zmiannę” i poproś grupy o przejście do kolejnego flipchartu i dodanie swoich pomysłów do wyzwania, które zostało omówione wcześniej przez jedną z pozostałych grup. Nowa grupa może dodać nowe pomysły do zapisanych już przez pierwszą grupę. Powtórz ten proces po pięciu minutach, tak, aby wszystkie grupy miały okazję przedyskutować trzy wyzwania.
- Pod koniec ćwiczenia, będziesz mieć zebrane różne rozwiązania i pomysły, na to, kto jest zobowiązany do podjęcia działania w odniesieniu do każdego z trzech wyzwań.
- Poprowadź dyskusję, pytając osoby uczestniczące o to, co ich zdaniem byłoby najskuteczniejszym rozwiązaniem.

Delegaci/delegatki z nieformalnych osiedli podczas warsztatów będących częścią Globalnego Tygodnia Akcji przeciwko Przymusowym Wysiedleniom w Afryce, w Nairobi, w Kenii, marzec 2012 r.

© Amnesty International (zdjęcie: Riccardo Gangale)

WYZWANIA DO ĆWICZENIA NR 5, KROK NR 1

Wyzwanie nr 1:

Międzynarodowa firma chce zbudować nową fabrykę w okolicy zamieszkałej przez społeczność. Firma planuje siłą wysiedlić społeczność, a władze zgodziły się na ich przeniesienie. Jednak społeczność nie otrzymała zawiadomienia, ani też nie została skonsultowana.

Musimy działać w celu zatrzymania wysiedleń TERAZ!

Co można zrobić?

Wyzwanie nr 2:

Ludzie mieszkający w slumsach lub w innego rodzaju nieodpowiednich mieszkaniach w naszej społeczności żyją bez dostępu do czystej wody, kanalizacji i usług oczyszczania i usuwania odpadów. To sprawia, że nasze dzieci bardzo chorują, a w niektórych przypadkach umierają.

Musimy działać na rzecz poprawy warunków życia w slumsach TERAZ!

Co można zrobić?

Wyzwanie nr 3:

W naszej społeczności, liczba bezdomnych dzieci na ulicach rośnie z każdym dniem.

Musimy działać TERAZ!

Co można zrobić?

Krok nr 2: Kto uczestniczy? (30 minut)**POTRZEBNE MATERIAŁY**

- Tablica lub flipchart
- Markery, długopisy i ołówki dla każdej z grup
- Taśma klejąca lub inny materiał do przyklejania
- Flipchart z następującymi definicjami:
 - Osoby, którym przysługują prawa człowieka muszą mieć możliwość korzystać ze swoich praw. Prawa człowieka są niezbywalne i przynależą każdemu, w tym mieszkańcom/kom słumsów, ludziom, którzy są siłą wysiedlani i osobom bezdomnym.
 - Podmioty, które są zobowiązane do realizowania praw człowieka muszą zapewnić, że prawa człowieka są szanowane, chronione i wypełniane. Państwo jest głównym podmiotem odpowiedzialnym za realizację praw człowieka. Zobowiązania tych podmiotów w zakresie praw człowieka są ustanowione w międzynarodowym prawie praw człowieka oraz regionalnych i krajowych dokumentach.
 - Aktywne uczestnictwo to proces, w którym osoby, którym przynależą prawa człowieka mogą uczestniczyć i wpływać na decyzje, które wpływają na ich życie, aby zagwarantować poszanowanie i realizację ich praw człowieka.

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ Aby ułatwić młodym ludziom zrozumienie aktywnego uczestnictwa, możesz zacząć od pytania czego potrzebują, aby efektywnie uczestniczyć (np. motywacja, informacja, narzędzia, wsparcie, zasoby itp.)

Burza mózgów

- Zapytaj osoby uczestniczące co przychodzi im na myśl, kiedy słyszysz następujące słowa. Zapisz wszystkie pomysły na flipcharcie.
 - Osoby, którym przysługują prawa człowieka
 - Podmioty, które są zobowiązane do realizowania praw człowieka
 - Aktywne uczestnictwo
- Po tym jak osoby uczestniczące podzielą się swoimi pomysłami, poprowadź krótką dyskusję. Podaj definicje trzech terminów zapisanych na flipcharcie, powiąż to ze skojarzeniami, które wymieniały i wzbogać je o dodatkowe wyjaśnienia.
- Wyjaśnij, że aby rozwiązania dobrze zadziałały i były trwałe, ważne jest, aby ludzie narażeni na nieodpowiednie warunki zamieszkania byli w stanie w sposób rzeczywisty uczestniczyć w procesie podejmowania decyzji, które ich dotyczą.
- Zadaż osobom uczestniczącym następujące pytania i zapisz ich odpowiedzi na flipcharcie:
 1. Co muszą zrobić państwa lub władze, aby uczynić prawo do odpowiednich warunków zamieszkania rzeczywistością.
 2. Co mogą zrobić organizacje pozarządowe i inne podmioty?
- Przedstaw koncepcje opisane w Sekcji nr 3 niniejszego Modułu, aby uzupełnić odpowiedzi uczestników/czek. Zapytaj grupę, czy ma jakieś pytania lub komentarze.
- Podsumuj dyskusję, aby upewnić się, że uczestnicy i uczestniczki mają jasność co do ról i obowiązków państwa i innych podmiotów.

Praca w grupach

- Poproś osoby uczestniczące o powrót do swoich małych grup z Kroku nr 1 i do ich pierwotnego wyzwania.
- Poproś grupy o ponowne zbadanie rozwiązań problemów przedstawionych w Kroku nr 1 (jedna grupa jedno wyzwanie).
 1. Zapytaj, czy proponowane rozwiązania wzięły pod uwagę udział osób zagrożonych,
 2. a jeśli nie, co można zrobić w celu zagwarantowania ich aktywnego uczestnictwa.
- Poproś każdą grupę o zanotowanie na flipcharcie swoich przemyśleń na temat uczestnictwa.

- Poproś każdą grupę o podzielenie się swoimi pomysłami, przez umieszczenie swoich rozwiązań na ścianie lub na podłodze, wszystkie grupy mogą się przemieszczać i przeczytać rozwiązania innych grup.

Mieszkańcy dzielą się refleksjami na temat przymusowych wysiedleń i prawa do odpowiednich warunków zamieszkania podczas warsztatu dla społeczności Bundu, w Port Harcourt, Nigeria, grudzień 2011 r.

© Amnesty International

Krok nr 3: Ludzie przejmujący kontrolę: Historia ze slumsów (45 minut)**POTRZEBNE MATERIAŁY**

- **Komputer i dostęp do internetu, jeśli chcesz wyświetlić film LUB kopie wersji tekstowej opisu przypadku.**
- **Dostęp do jednego lub więcej filmów:**
 - **Palenie odpadów w Kiberze (5 min.)**
<http://www.slumstories.org/episode/waste-incineration-kibera>
 - **Samoobrona dla kobiet w Kenii (5 min.)**
<http://www.slumstories.org/episode/kenya-%E2%80%93-self-defense>
 - **Rapowanie dla lepszej przyszłości (6 min.)**
www.edukacjadlagodnosci.pl (zakładka: Multimedia)

WSKAZÓWKI DLA FACYLITATORÓW I FACYLITATOREK

- ✓ **Poza polską wersją, historie ze slumsów są dostępne również w następujących językach: angielski, arabski, duński, francuski, hiszpański i niemiecki (możesz znaleźć je na www.slumstories.org).**
- ✓ **Jeśli masz ograniczony dostęp do internetu, dostępne są wersje tekstowe wszystkich trzech historii.**
- ✓ **Jeśli masz ograniczony czas, możesz wybrać jedną z trzech historii ze slumsów lub studium przypadków dla wszystkich, albo podzielić osoby uczestniczące na grupy i dać każdej z grup jedną z trzech historii lub studium przypadków. Można też użyć wszystkich trzech historii lub studium przypadków i porównać je podczas dłuższej lub bardziej dogłębnej dyskusji.**
- ✓ **Możesz podzielić uczestników i uczestniczki na grupy, do wstępnej dyskusji nad pytaniami, przed przeniesieniem ich na forum większej grupy.**

Zapoznanie z historią ze slumsów (filmem lub wersją tekstową)

- **Zrób wprowadzenie do historii ze slumsów, informując, że Kibera jest największym slumsem w Nairobi, w Kenii i drugim co do wielkości slumsem w Afryce. W Kiberze mieszka około milion ludzi, z których większość nie ma dostępu do podstawowych usług, takich jak elektryczność czy bieżąca woda.**
- **Poproś osoby uczestniczące, aby po obejrzeniu historii ze slumsów lub po przeczytaniu studium przypadku, zapisały odpowiedzi na następujące pytania:**

1. **W jaki sposób społeczność lokalna radzi sobie z wyzwaniami spowodowanymi nieodpowiednimi warunkami zamieszkania w slumsach?**
2. **W jaki sposób starania jednej lub kilku osób mogą doprowadzić do rzeczywistej zmiany?**
3. **W jaki sposób starania te mogą wpłynąć na poprawę jakości życia osób żyjących w tej społeczności? Czy wszystkie grupy skorzystają z nich w równym stopniu, czy dla osób szczególnie narażonych powinny być stworzone dodatkowe strategie?**
4. **Czy działania te mogą być wykorzystane, aby pomóc ludziom w podobnych sytuacjach w innych częściach świata?**
5. **W jaki sposób starania lokalnych społeczności mogą być wspierane przez innych?**

Na forum

- **Przedyskutujcie w grupie odpowiedzi na te pytania. Zwróć uwagę, na to że aktywne uczestnictwo społeczności może mieć wpływ na codzienne życie osób mieszkających w nieodpowiednich warunkach.**

WERSJA TEKSTOWA DO ĆWICZENIA NR 5, KROK NR 3

Palenie odpadów w Kiberze

Osoby mieszkające w Kiberze spalają w piecu śmieci. Przyczynia się to do poprawy jakości życia, a piec tworzy miejsca pracy, oczyszcza środowisko oraz zapobiega chorobom.

W piecu pali się suche odpady stałe. Gmina uznała, że jest to dobry sposób na rozwiązanie kwestii niepotrzebnych odpadów w Laini Saba. Członkowie/członkinie społeczności przynoszą, segregują i osuszają śmieci przed spaleniem. Potem odpadki wpychane są do komina i paleniska i w ciągu dziesięciu minut piec produkuje wystarczająco dużo ciepła, aby móc ugotować jedzenie.

Jedna z kobiet opowiada o tym, jak przychodzi o 6:00 lub 6:30 rano i przygotowuje składniki do gotowania, kiedy ogień w piecu się rozpala: „Kiedy przynoszę torbę śmieci” mówi, „Mogę gotować za darmo”. Kobiety nie są jedynymi w społeczności, które korzystają z pieca. Młodzież została zaangażowana do pomocy przy zbiórce odpadów. Otrzymują oni żetony za swoją pracę, a także mogą korzystać za darmo z pieca, jeśli dostarczą paliwo.

Od czasu kiedy piec został uruchomiony, powietrze poprawiło się, a ilość chorób (szczególnie u dzieci) zmniejszyła się. „Czasami dzieci niewytłumaczalnie puchły na całym ciele, ciągle chorowały na malarię lub miały gorączkę”, wyjaśnia jedna z kobiet. „To było powszechne przez długi czas, zanim mieliśmy dostęp do pieca. Teraz jest lepiej i środowisko jest dobre dla nas wszystkich”. Inna kobieta zgadza się, zauważając, że wokół społeczności jest mniej śmieci. „Piec ma pozytywny wpływ na środowisko”, mówi. „Dziś już nie wyrzucamy naszych starych i podartych ubrań do rowów. Zamiast tego, możemy przynieść je w workach tutaj, aby skorzystać z pieca”.

Już w fazie pilotażowej, członkowie/członkinie społeczności mogli z dumą przyznać, że piec miał pozytywny wpływ na ich codzienne życie. Wnioski płynące z tego doświadczenia pozwolą zastosować ten model w innych częściach Kibery.

Źródło: <http://www.slumstories.org/episode/waste-incineration-kibera>

Samoobrona dla kobiet w Kenii

Korogocho to nieformalne osiedle w centrum Nairobi. Zajmuje czwarte miejsce pod względem wielkości populacji po slumsach Kibera, Mathare i Mukuru Kwa Njenga. Kobiety stają tu przed wieloma wyzwaniami, z niektórymi mogą sobie poradzić, z innymi nie. W 2007 roku, w Korogocho przemoc utrzymywała się cały czas na wysokim poziomie. Wiele kobiet i dziewcząt zgwałcono. Wierząc w to, że przemoc to zjawisko, które mogą zwalczyć same kobiety, jedna z grup uruchomiła kurs samoobrony zatytułowany „Jestem warta obrony”. Podczas kursu uczono prostych technik samoobrony.

Margaret jest młodą kobietą z Korogocho, która bierze udział w kursie. Kilka miesięcy temu ona i jej przyjaciółki zostały zaatakowane przez grupę młodych mężczyzn na ulicy Jogoo. Mężczyźni okradli je i zabrali do odosobnionego miejsca, gdzie próbowali zgwałcić. „Przedtem byłam ofiarą gwałtu”, wspomina. „Miałam około 13 lat. Nie mogłam się bronić. Nie mogłam nic zrobić”. Człowiek, który zgwałcił Margaret był jej wujkiem, ale kiedy zwierzyła się o tym matce, ta powiedziała, że to sprawa rodziny i powinna być utrzymana w tajemnicy. „Byłam zawiedziona”, dodaje Margaret, „Nienawidziłam wszystkich. Zostałam skrzywdzona i nikt nic nie zrobił w tej sprawie”.

Żeby nie czuć już bezsilności i złości, Margaret postanowiła wziąć sprawy w swoje ręce i rozpoczęła kurs „Jestem warta obrony”.

Kiedy po raz kolejny grupa mężczyzn próbowała zgwałcić ją i jej przyjaciółki powiedziały sobie „zdecydowałam, że nie pozwolę, żeby to się powtórzyło. *Zdecydowałam – albo życie albo śmierć!*”. Mimo, że została postrzelona i krwawiła, Margaret walczyła, wykorzystując techniki samoobrony, których nauczyła się podczas kursu. Trafiła jednego z mężczyzn między oczy i wykorzystując jego zdezorientowanie, uderzyła drugiego z nich. Mężczyźni zdali sobie sprawę, że Margaret nie zamierza zrezygnować i poddać się. „Zabrali mój telefon, ale nie moją godność”. Ubrane w koszulki z napisami „*Moje bezpieczeństwo jest moją odpowiedzialnością!*”, liderki „Jestem warta obrony” i uczestniczki kursu podkreślają: „*Jestem warta obrony! Mówię nie gwałtom! Mówię nie przemocy! Mówię nie!*”.

Źródło: <http://www.slumstories.org/episode/kenya-%E2%80%93-self-defense>

Rapowanie dla lepszej przyszłości

Kiedy jesteś młody i mieszkasz w slumsach, widzisz swoją przyszłość w czarnych kolorach. Żeby przeżyć musisz polegać na własnej kreatywności. Dorastający w Kiberze, w stolicy Kenii, Nairobi, młody raper Octopizzo w swojej pracy wykorzystuje muzykę i inspiruje młodych ludzi do zrobienia tego samego.

Octopizzo uważa, że największym problemem w Kiberze jest ubóstwo. „*Ubóstwo jest przyczyną wszystkiego*” mówi. „*Ubóstwo to narkotyki, ubóstwo to HIV. Dla mnie rząd nigdy nie zrobił niczego. Nigdy*”.

Taka rzeczywistość dotyka wiele slumsów i nieformalnych osiedli.

W Kiberze brakuje podstawowych usług, takich jak odpowiednie warunki sanitarne i zakłady opieki zdrowotnej, a kobiety często umierają podczas porodu. To ten rodzaj ubóstwa, mówi Octopizzo, który prowadzi młodych ludzi w stronę kradzieży lub narkotyków. Jednak „*tutaj nie ma szczęścia ... tylko ciężka praca*”, wyjaśnia. „*Nigdy nie będzie szczęścia i nie ma skrótu do sukcesu*”.

Aby wykreować swój własny sukces, Octopizzo zaczął rapować, tworząc trzy mix taśmy i obecnie pracuje nad swoim pierwszym albumem. Jego piosenki opowiadają o zmaganiach ludzi żyjących w Kiberze i o młodych artystach z całego jego środowiska.

Kiedy Octopizzo zaczął być rozpoznawany ze względu na swoją muzykę, założył grupę rapową o nazwie YGB - “Young Gifted and Black” (Młodzi Zdolni i Czarni), tak aby inni młodzi raperzy w Kiberze mogli wykorzystać swój talent muzyczny i zwrócić uwagę na warunki życia w slumsach. Zaczęło się od kwartetu, która w 2009 roku przerodziła się w grupę 50 osób, głównie nastolatków. „*Nieważne czy robisz koraliki, graffiti, czy tańczysz, możesz do nas dołączyć*”, wyjaśnia. „*Wykorzystujemy sztukę, aby organizować koncerty świadomościowe i zmieniać życie innych młodych ludzi ze slumsów*”.

Octopizzo jest zdeterminowany, aby dokonać zmian w swojej społeczności, nawet jeśli zainspiruje tylko jedną czy dwie osoby. Zamiast widzieć życie w slumsach jako przekleństwo, widzi to jako wyzwanie. Ciągłe myśli o tym, co może zrobić, aby przezwyciężyć trudności w swoim życiu. „*Ostatnią rzeczą jaką można zrobić jest poddanie się*” mówi.

Źródło: <http://www.slumstories.org/episode/kenya-%E2%80%93-rapping-better-future>

Krok nr 4: Podejmowanie działania (1 - 2 godziny)

■ Świątujcie konkretny dzień związany z odpowiednimi warunkami zamieszkania. Akcje mogą nawiązywać do obchodzonych globalnie dni, takich jak Światowy Dzień Wody (22 marca), Światowy Dzień Habitatu (pierwszy poniedziałek października), Międzynarodowy Dzień Walki z Ubóstwem (17 października), Światowy Dzień Toalet (19 listopada) lub Międzynarodowy Dzień Praw Człowieka (10 grudnia). Działania mogą być prowadzone przed i/lub w ten konkretny dzień.

■ Celem jest rozpowszechnienie informacji o warunkach zamieszkania, edukowanie innych o prawie do mieszkania i kwestiach z nim związanych tak jak przymusowe wysiedlenia, bezdomność, woda i urządzenia sanitarne oraz o rzecznictwie w celu wdrożenia i respektowania prawa do odpowiednich warunków zamieszkania na świecie.

■ Przykładowe działania:

- ☑ **Zorganizuj i poprowadź seminarium na temat prawa do odpowiednich warunków zamieszkania:** zaprosz mieszkańców/ki lokalnej społeczności, przedstawicieli/ki lokalnych przedsiębiorstw i organizacji do udziału w seminarium informującym o prawie do odpowiednich warunków zamieszkania, przymusowych wysiedleniach lub innych powiązanych tematach, które są ważne dla waszej społeczności
- ☑ **Stwórz łańcuch z ludzi.** Jest to forma demonstracji, która może być wykorzystana do promowania przesłań takich jak: „Stop przymusowym wysiedleniom”, „Mieszkanie dla wszystkich”, „Mieszkanie jest prawem człowieka”. Może być ustawiony lokalnie lub w pobliżu instytucji politycznych, aby pokazać wsparcie dla ludzi, których prawo do mieszkania jest naruszane.
- ☑ **Zorganizuj konferencję młodzieżową.** Możesz zaprosić uczestników/uczestniczki z lokalnych szkół i publiczność do uczestniczenia w konferencji poświęconej prawu do odpowiednich warunków zamieszkania i jego znaczenia dla lokalnej społeczności.

- ☑ **Zorganizuj konkurs na esej, fotografię lub przedstawienie,** które uwypatnia kwestie związane z prawem do odpowiednich warunków zamieszkania. Zaproszcie uczniów/uczennice szkoły i społeczność lokalną, lub po prostu ograniczcie konkurs do swojej grupy. Fotografie, historie i zdjęcia najbliższego otoczenia, które można wykorzystać do edukowania o lokalnych potrzebach i prawa do odpowiednich warunków zamieszkania mogą być zebrane i oceniane lub przedstawiane jako eksponat.
- ☑ **Slam poetycki.** Piszcie wiersze związane z prawem do odpowiednich warunków zamieszkania, przymusowymi wysiedleniami, bezdomnością, problemami lokalnej społeczności i przedstawcie je szerokiej publiczności. Wiersze mogą być długie lub krótkie, wypowiedziane lub śpiewane.
- ☑ **Poszukaj możliwości pracy wolontariackiej:** poświęć dzień na pracę wolontariacką w lokalnej organizacji działającej w pobliżu miejsca twojego zamieszkania, która promuje prawo do odpowiednich warunków zamieszkania.

■ Twoja akcja może być dużych lub małych rozmiarów, cykliczna lub jednorazowa. Zastanów się, jak najlepiej przekazać swojej społeczności i urzędnikom/czkom państwowym wagę zapewnienia prawa do odpowiednich warunków zamieszkania.

■ Powiedz nam o swoich działaniach! Podziel się pomysłami i kreatywnością z innymi młodymi ludźmi na świecie poprzez stronę www.respectmyrights.org i strony kampanii Żądamy Godności na facebooku i twitterze:

 [amnestyglobal](https://www.facebook.com/amnestyglobal)
[demanddignityglobal](https://www.facebook.com/demanddignityglobal)

 [@amnestyonline](https://twitter.com/amnestyonline)
[@demanddignity](https://twitter.com/demanddignity)
[#demanddignity](https://twitter.com/demanddignity)

Krok nr 5: Ewaluacja (15 minut)

Ponieważ jest to ostatnie ćwiczenie *Modułu*, postaraj się przeprowadzić pogłębioną ewaluację.

- Skup się na tym, co uczestniczkom/uczestnikom podobało się w tym *Module*, a co nie.
- Zapytaj osoby uczestniczące, które z ćwiczeń podobało im się najbardziej, a które najmniej i dlaczego.
- Zapytaj osoby uczestniczące, czego nauczyły się podczas ćwiczeń i czego mogą się nauczyć w rezultacie podejmowanych działań.

- Zapytaj osoby uczestniczące, czy zmieniły swoje nastawienie do omawianego tematu i jakie działania mogą podejmować, aby zwiększyć świadomość o ludziach żyjących w nieodpowiednich warunkach zamieszkania.

- Więcej informacji na temat technik ewaluacji znajdziesz w *Poradniku dla Facylitatorów i Facylitatorek*.

Mieszkańcy/ki miast z całego kraju uczestniczą w demonstracji w Harare, w Zimbabwie podczas Globalnego Tygodnia Akcji przeciwko Przymusowym Wysiedleniom w Afryce, marzec 2012 r.

© Amnesty International (zdjęcie: Tsvangirayi Mukwazhi)

FORMULARZ EWALUACJI

1. Jakie jest twoje główne zajęcie?

Nauczyciel/ka Student/ka/, uczeń/uczennica Aktywista/aktywistka organizacji pozarządowej

Wolontariusz/wolontariuszka Inne – skonkretyzuj

Jesteś mężczyzną czy kobietą?

2. Gdzie mieszkasz/działasz?

Duże miasto/średnie miasto/małe miasto Kraj

3. Na którym Module pracowałeś/pracowałaś?

Poradnik dla facylitatorów i facylitatorek

Moduł 1: Ubóstwo i prawa człowieka

Moduł 2: Mieszkanie jest prawem człowieka

Moduł 3: Prawo do zdrowia

4. W jakim kontekście używałeś/używałaś Modułu?

W szkole

W klubie albo grupie młodzieżowej

inne – sprecyzuj:

5. Z jaką grupą młodzieży pracowałeś/pracowałaś?

11-13 lat

14-18 lat

19-24 lat

inne – sprecyzuj:

6. Ile osób w przybliżeniu wzięło udział w twojej sesji?

7. Czy Moduł był przydatny? (zaznacz 'X' albo kółkiem na linii)

1 – wcale

5 – bardzo przydatny

1

2

3

4

5

8. Które z tych słów najlepiej opisuje Moduł? (zaznacz do 3 kratek)

- Relewantny Angażujący Przyjazny dla użytkownicy/użytkownika Dający się dostosować do potrzeb Innowacyjny
 Nierelewantny Nudny Skomplikowany Nie dający się przystosować do potrzeb Przeszarżały

Inne określenia?

9. a) Co najbardziej podobało ci się w Module?

- Zawartość (podejmowane tematy)
 Struktura (przyjazny dla użytkownika/użytkownicy, czytelny, zrozumiały itd.)
 Metodologia (ćwiczenia, metody, techniki, itd.)
 Inne

b) Wyjaśnij czemu właśnie te aspekty ci się podobały:

.....
.....

10. a) Zaznacz, jeśli podczas albo po warsztacie zauważyłeś/zauważyłaś, że uczestniczki/uczestnicy:

- Okazywali/okazywały zwiększoną świadomość.
 Zmienili/zmieniły swoje zachowanie.
 Byli/były zmotywowane do podjęcia dalszych działań.

b) Uzasadnij swoją odpowiedź:

.....
.....

11. Czy użyjesz Modułu ponownie z inną grupą? Tak Nie

12. Podziel się pomysłami na ulepszenie Modułu:

.....
.....

13. Inne komentarze:

.....
.....

Prześlij wypełniony formularz do biura Amnesty International albo wyślij mailem zeskanowaną kopię na adres edukacjadlagodnosci@amnesty.org.pl

Dziękujemy!

SZANUJ MOJE PRAWA, SZANUJ MOJĄ GODNOŚĆ

MODUŁ 2 – MIESZKANIE JEST PRAWEM CZŁOWIEKA

Pojęcie godności leży u podstaw człowieczeństwa. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka stanowi, że „wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw”. Jednak ideał ten wciąż nie jest ogólnościową rzeczywistością. Ubóstwo jest tego kluczową przyczyną.

Celem tego materiału jest umożliwienie młodym ludziom oraz tym, którzy/które z nimi pracują, zrozumienia, że mieszkanie jest prawem człowieka. Poprzez wykorzystane w nim ćwiczenia, chcemy zachęcać młodych ludzi do zabierania głosu i domagania się swoich praw oraz podejmowania działań w sprawach, które dotyczą ich samych i ludzi, których prawa człowieka zostały naruszone. Materiał ten może być wykorzystywany jak część działań kampanii Żądamy Godności, realizowanej przez Amnesty International, która za cel zakłada sobie umożliwienie ludziom żyjącym w ubóstwie dochodzenia przynależnych im praw człowieka. Może stanowić również część innych działań edukacyjnych w zakresie praw człowieka i ubóstwa, skoncentrowanych na prawie do mieszkania.

Jest to drugi moduł edukacyjny składający się na *Pakiet materiałów projektu Edukacja dla Godności*. Każdy moduł porusza inne kwestie dotyczące ubóstwa i praw człowieka. Drugi moduł skupia się na prawie do odpowiednich warunków zamieszkania.

amnesty.org

Indeks: ACT 35/005/2012
sierpień 2012

AMNESTY
INTERNATIONAL

